

Baltijas Wehstneffis

Laikastahsti.

Mannas azzis no ilgoshanas pamirst
pehz tawahm apscheloshanahm, ta
es faktu: Kad eepreezinasi tu
manni. Dahw. df. 119, 81.

Leipziga.

Druffahs pee Leopold & Bär.

1870.

2004-3

L 427

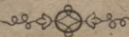
L

9

Baltijas Wehstneffis

Laikastahsti.

Mannas azzis no ilgocšanas pamirsi
pehz tawahm apschelochanahm, ka
es jaktu: Kad eepreezinasi tu
manni. Dahw. df. 119, 81.

Leipziga.

Druktahts pee Leopold & Bär.

1870.

ПРОВЕРЕНО
1949 г.

Latvijas Nacionālā
DIBLIOTĒKA

0304016305

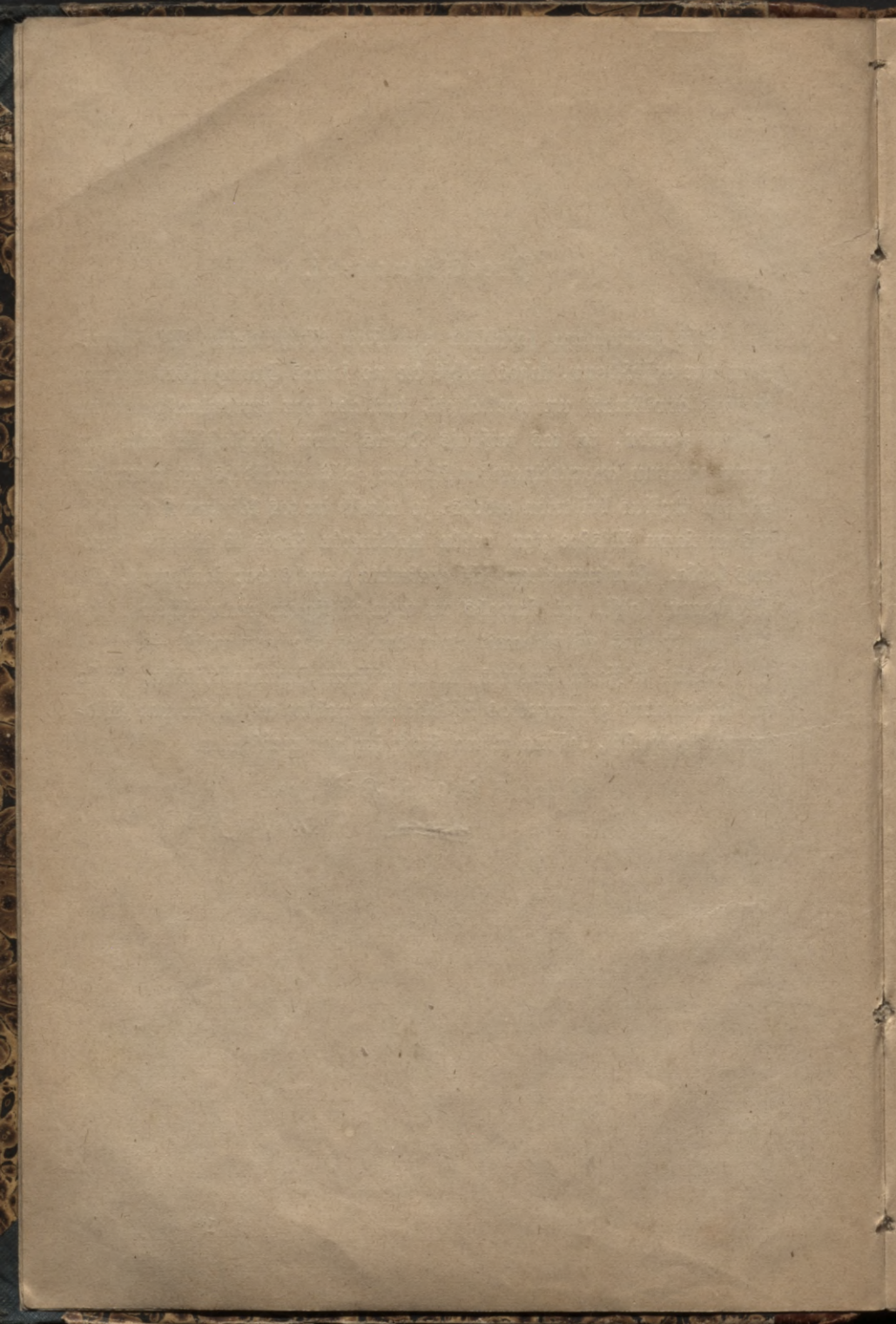
Preekſchwärdi.

Schi grammatika faraktita pateefibu iſſtahtidama, Widſemnee-
keem par atſiſſchenu, kahdâ wiſſê tee no ſawas Ewangelifkas Luttera
tizzibas atwillinati un peekrahpti, turklaht par eepreezinaſchenu un
dſihwu zerribu, ka tas taiſnais Deews ſawu ſcheblaſtibu tahm ar
garra zeetumu apgruhtinatahm ſirdihm gallâ parahdihſ un winnahm
pilnigu tizzibas brihwibu eedoſs; jo wiſſch irr tas kehniaw Rehniſch,
kaſ ar ſawu Wiſſpehzigu rohku waldineeku ſirdis kâ uhdens ſtrau-
mes lohka. Kurſemneekeem ſchi grammatika derreſs par ſaukdamu, aiſ-
ſargadamu halſi, lai ſargahſ no teem wiltigeem praweeſcheem, kaſ
toſs no tizzibas willinadami, awju drehbês pee teem nahk. —

Mums wiſſeem ſinnams, ka ta wiſſeem ſinnama wiltiba, ar ko
tee kahrinataji zaur tizzibas ſchleſchenu pohſtu un lahſtu par Wid-
ſemmi iſgahſuſchi, kaiſara tehwa ſirdij irr par reebſchenu.

Deews ſwehti Keiſaru!

Amen!

Grahmata, ko Luttera tizzibas Zggauwu mahzitajs
 Lehrpatas bruggu teesai 15tâ Novemberi 1845,
 rakstijis.

Kad September mehnesi sch. 1845 g. arri pee muhsu kirspelles
 semneekem daschadas neyateefigas paudas un usmuffinaschanas iszeh-
 lahs, tad es pagasta wezzako un zittus prahtigos draudsjes lohzetkus
 pee fewis faaizinaju, pagehredams, laj man wissu isstahsta, ko tee
 sawâ mallâ un zittur par tahdahm usmuffinaschanahm dabu dsirdeht.
 Zsklauschinadams esmu schahdas sinnas fanehmis:

Taggadejam semneeku nemeeram irr zittada fakne, ne fâ tam 1841mâ
 gaddâ. Tolait semneeki dwehselu semmi un atswabbinaschanu no
 klausibahm, tahlâ Kreewusemmê zerreja eemantohht, bet taggad tee to
 zerre mantohht tēpat Widsemme. Taggadejajs semneeku nemeers, tãpat
 fâ 1841mâ gaddâ naw ne mas deht tizzibas, bet deht dsihwes paweeg-
 loschanas pasauligãs leetãs.

1841mâ gaddâ laudis wiltigâ zerribâ eewaldsinati, Kreewusemmê
 ihpafschu grunti zerreja mantohht un no klausibahm atswabbinatees, bet
 ne zittahd' fâ ween kad tee Nigâ pee Kreewu preestereem buhs peerak-
 stijuschees. Tee us Nigu gahja, jeb likka sawus un sawas familijas
 lohzetku wahrduš no daschadeem zilwekeem fleppeni usrakstihht, laj schohs
 wahrdu rullus us Nigu warr fuhtihht; bet no sawas tizzibas atfahp-
 tees un zittâ tizzibâ pahrfahpt, to tee nedohmaja wis. Wehl taggad
 laudis dohma, fa pee sawas peerakstischanahs teem semme effohht
 apfoblita, un fa tee zaur Kreewu preestereem to semmi jau buhtu eeda-
 bujuschi, ja ween muishneeki ar saldatu palihgu, scho padohmu ne
 buhtu aifawejuschi, zaur ko teem klausibas justu. — Tã tee laudis
 dohma un tizz.

Tahdãs gaidãs tee semneeki lihdsi schim goddam palikkuschji. Tad
 winneem to pawehleschanu, ko general gubernators no 21ma Augusta
 1845 Nummer 3290 islaidis, peepefchi, negaidamâ wihsel pasluddinaja,
 un semneeki us peerakstischanohs usaizinati, Lehrpatã pee Kreewu pree-
 stiereem sahza peerakstitees. Tee atskattoht atpakkal us tahm eem-
 tahm dohmahm, taggad zerreja, fa tee us schahdu wihsji, to mantohs,

fo tee zaur muischneeku wainu 1841mâ gaddâ newarrejuschi man-
toht, prohti dwehseku semmi un atswabbinaschanu no klausibahm ne
wairs Kreewu semmê, bet têpat Widsemmê. Ru tee pa pulkeem us
Tehrpatu speedahs, apmahnitâ prahâ zerredami, ka tee, kas lihds no-
dohmatai deenai Tehrpata (tâ kâ 1841mâ gaddâ Rigâ) liks pee-
rakstitees, paliks swabbadi no muischas klausibahm un dohschanahm
un dabuhs dwehseku semmi têpat Widsemmê, un ne wairs (kâ agrahf
dohmaja) Kreewu semmê, jo waldbiba scho dwehseku semmi jau nah-
kamâ gaddâ buhschoht isschliaktoht. Turpretti tee, kas ihfâ laifâ Tehr-
pata nepeerakstitees, tahdu dwehseku semmi nebuhschoht dabuht, un
tahdi teem muischneekteem palikschtoht par dsimteem wehrgeem ar wissahm
klausibahm. Tas sweschais preesteris kas laudis peeraksta, no Peter-
burgas effoht nahzis un drihs aifreischoht prohjam, tâlabb ar peerak-
stischanohs effoht jasteidsahs. — Gandrihs katrâ neddelâ wiltigas wehsts,
pehdejo terminu pee peerakstischanahs nosihme. Tee kas peerakstiju-
schees, zerre ka no muischu un semneeku laufkeem semmi atnems un us
itweenu dwehseki pa trim puhru weetahm issballihs. Nahkamâ gaddâ,
jeb tomehr ihfâ laifâ wissas klausibas buhschoht nozelt. Tâ arri Kreewu
semmê weenreis effoht notizzis, fo wissabi Kreewi winneem taggad
effoht stahstijusch. Arri Kreewu semneeki (p. l. no Ujas muischas)
us Tehrpatu effoht nahfuschi, laj arri winnus tâpat peeraksta.

Têklat klauschu muttê wehl zittadas paudas: Tee pee sawas
peerakstischanahs un wehlahf pee swaidischanas, no Kreewu pree-
stereem apsohlijichanas dabujusch. Kreewu preesteri teem
apsohlijusch atswabbinaschanu no wissahm krohna maksa-
fchanahm un klausibahm; teem buhschoht rekrutu dohschanu,
galwas naidu un nodohschanas preeksch bajnizahm u. t. j.
pr. atlaist. Wehl turklat tee kas jau eeswaiditi, tublia mantojoht
dauds swehtdeenu, maies palihdsibu, labbibu, miltus un naidu,
swabbadibu no galwasnudas us weenu gaddu, swabbadibu no neefas
strahpes u. t. pr. — Wehl ne fenn weena fœwina pee mannis atnah-
kusi klauschinaja: Waj Tehrpata pee ta Kreewu preestera miltus
warrohl dabuht, jeb ne. Winna tulschu maisu sem paduffas neffa,
gribbedama eet us Tehrpatu. Wehl zitti, kas fassahs dsirdejuschi, ka
kasati buhschoht nahkt semneekus pshstibt, bet kas jau eeswaiditi, un
ka dsihwoflus ar farrogeem apsihmehs, tohs winni buhschoht taupiht
un teem labbibu doht.

Lautini no weltigahm zerribahm apmahniti, ka tee zaur peerak-
stischanohs eemantohs dwehseku semmi un atswabbinaschanu no
klausibahm, steidsahs wispirmahf fleppeni us Tehrpatu (tâ kâ 1841mâ
gaddâ us Rigu) pee peerakstischanahs; jo pehz winnu dohmahm,
muischneekteem ihfâ laifâ buhschoht atnemt semmi un laudis. Un schihs
zerribas pee teem augtin auga zaur to, ka no eesahkuma winnus
tublia neswaidija, un winnus bes tahm pawehletahm no mu-
ischas dohdamahm billetehm, daschus ar wissas sawas familijas
lohzeekem peerakstija, tâ ka p. l. weens semneeks wissus sawus raddi-
neekus, kas paschi klahf nebija (bes winnu sianas un gribbeschanas),
warrejis peerakstibt, tâpat kâ 1841mâ gaddâ. Gesahumâ semneekus

bes tahm pawehletahm muischas billetehm peerastija, kamehr beidsjocht suhdjibas izehlschs, un no ta laika billetes eesahza prassih.

Wehlahf Lehrpatâ pee peerastischanahs billetes gan prassija, bet lautinaus us kahdu laiku pametta neswaiditus. Lihds tam laikam, kamehr eesahza swaidiht (un arri wehlahf) semneeki nedohmaja wis, ka ta peerastischanahs us to sihmejoht, ka teem par tizzibas pahrfahpejem buhs palift. Tee tohs rakstus, ko paschi nemahzedami rakstih ar saweem triim krussteem pawilka, nepratta lassih, un pee wiinu eesentahm wiltigahm zerribahm teem rahdijahs wifs ween alga, kad tik peerastijuschees. To, ko daschureis tulki teem istahstija, kas tur papihri eerastihths, tee sawâ weenteesibâ pahrlausijahs, jeb pareisi nesapratta, jeb arri netizzeja. Jo tee dohmaja, ka Kreewu preesteri to gaidamo labbumu negribhoht, jeb nedrihtstohht istahstihth, bihdamees no muischneekem, kam klausibas buhschoht just. To jau no tultu atbildes warroht lehti nolem; jo kad winneem prafoht: Rahds labbums mums no peerastischanahs zelsees? tad tee atbildohht: „Waj mehs warram sinnaht, ko Keisars gribb darriht?“ Kad wal dibas isfluddinaschanas wiinu eesihstahm zerribahm pretti, tad tee tahm ne tizz. Tee dohma, ka wal dibas isfluddinaschanas no muischneekem ween effohht isdohmatas.

Bet arri no ta laika, kad swaidischana eesahzahs, tahs weltigas zerribas pee semneekem, ka teem dwehseku semmi eedohs, wehl naw wis sudduschas; turpretti tee weenumehr tizz un zerre, ka teem semmi eedohs. Wehl weenumehr gandrihs iffatrá neddelâ lautini runna, lihds kurrai deenai pehdejajs termins us swaidischanu nolikts; isgahjuschá neddelâ Mabrina deena, par pehdejo terminu bij eesteifta. — Sweschais Kreewu preesteris drihs aisbrautfschoht prohjam, un tad ar swaidischanu pagallam. Jeb, ka tee agrahf bailojahs, papihra peetrufhschoht us ko rakstihth, tapat tee taggad: Winnam eljes peetrufhschoht, jo tam tik ween diwi enkuriam eljes wehl effohht, un kad tee isbruhketi, tad wairs ne warreschoht swaidiht.

Kad nu lautini Kreewu tizzibu ne mas nepasihst, un us to pahrfahpt ne mas naw wehlejuschees, kad turklahf tee Kreewu tizzibâ ne mas naw mahziti; tad ta swaidischana semneekem ka kahda ahrija forma israhdahs, kas waj bijusi, jeb ne, un tee nesinna kahpehz ta pee wiinu peerastischanas wajadsiga, zaur ko tee ne tizzibas pahrmainischanu, bet pasauligu labbumu zerre eemantohht. Tee ne maj nesaproht, kas tas irr: tizzibu pahrmainiht. Tee no sawas lihdschinnigas tizzibas warr gan atfahptees, bet Kreewu tizzibâ pahrfahpt, ko tee ne maj ne pasihst, to tee negribb. Talabb, kad zitti muldedami falka, ka tee us sweschu tizzibu gribb pahrfahpt, tad tas, ko wiini falka, irr winneem pascheem nesaprohtams teifums, jeb tikween tahda isrunna laj pasauligu labbumu eemantohht ne taptu aiskaweti. To no scheem notiffumeem warr nolem.

Kad kahdam faimneekam prassiju, waj arci winsch Kreewu tizzib u gribb peenent, tad winsch atbildeja: Waj es sinnu kahdu tizzibu ma n Lehrpatâ eedohs? Zits semneeks Lehrpatâ us to paschu jautaschanu atbildeja: Ween alga, kad mums arri tshiggauu tizzibu eedohd! —

Weens puifitis pee fwaidifchanas runnaja: Man negribbabs pahrfrititees, man gribbabs maifes! —

Tas finnam, ka dauds semneeki pehz fawas fwaidifchanas weenumehr dohma, ka tee pee fawas Buttera tizzibas paliks un tee fawas Buttera tizzibas grahnatas turpmahf, ta ka libbs schim warrehs walhahf; jo Kreewu preesteri teem ta eestahstijuschy.

Toprohjam irr finnam, ka dauds semneeki fawâ fajauktâ prahtâ dohma un tizz, ka tee pee Sawas Keisaristas augstibas Krohna mantineeka effoht peerakstiti, un to wiiani wehl taggad, pehz fawas fwaidifchanas tizz. — Tâ p. l. schinni gaddâ September mehnefi us Kirumpâhas tirgus lautini farunnajahs, ka tee effoht dsirdejuschy, ka Latweeschu semmê Kreewu preesteri teem kas gribb peerakstitees, prafsoht: „Waj tu sem jauna, waj sem wezza Keisara gribbi peerakstitees, (nore Keisri alla, wai wana Keisri alla)? Tee, kas sem jauna Keisara peerakstijuschees; tee dabujohf krusfu, bet kas sem wezza, tee nedabujohf — ne to. — Arri no ta redsam, ka semneeki nesaproht ko fwaidifchana apsihme, un ka tee ar fawu peerakstifchanohs ne dohmaht nedohma, ka tee us fweeschu tizzibu pahrfahpj, bet tee tif to ween zerre, ka tee dwehfeku semmi eedabuhf.

Laudihm fawâs fajauktâs dohmâs irr ween alga, kas wiannus peeraksta, waj kahds Kreewu preesteris, jeb zits kaut kahds. Tee arri par to nebehda, kahdâ nedohmâ rakstijajs wiannus peeraksta; teem ar to peeteef, kad wiinneem eeteiz, ka schis rakstijajs irr tahds, zaur ka peerakstifchanu tee ahrihu labbumu buhshoht mantoht.

Tannu 1841mâ gaddâ semneekus par fawu peerakstifchanohs apstrahpeja. Ka wiiani taggad nestrachpeti, wissai pafaulei redsoht, pee Kreewu preestereem drihst peerakstitees un ka tee us tahdu peerakstifchanohs no muischas billetes dabu, un ka tee billetes warr prafsiht, tas kauschu prahtus fajauz. Tee runna ta: Wehs 1841mâ gaddâ fleppeni ween warrejam peerakstitees un tomehr no muischneeteem pehreenu dabujam. Bet taggad nestrachpeti wissai pafaulei redsoht wartam peerakstitees, laj mums dalliba irr pee dwehfeku semmes un zitta labbuma. Muischneeki muhs nedrihst neds aifaweht, neds strahpeht; taggad mums kafaki par fargeem us Tehrpatu nahfs; turklaht muischneeteem, waj tee gribb, waj ne, mums billetes jadohd; no ta redsam, ka teem muhs no klaufibahm buhs atlaist un turklaht dwehfeku semmi doht u. t. j. pr. —

Wissai fwee semneeki nepateefi fwehre, Kreewu basnijâs pee fawas fwaidifchanas fwehredami, ka tee ar fcaidru sirdi, bes kahdas zerribas us ahrihu labbumu, no fawas tizzibas atfahpjahs, un us Kreewu tizzibu, ko wiiani ne mas nepasihst pahrfahpj. Jo ta irr fcaidra pateefiba, ka wissai peerakstitee irr peerakstijuschees, ahrihu labbumu zerredami.

Bet pee laudihm us schahdu wihsfi, garriga un laiziga fajufschana izehlufees. Teem us laukeem naw ne kas usaudsis, lohpi iskrittuschy, trubfums un bads wiannus fpaida. Tee fawu zerribu us peerakstifchanohs un fwaidifchanu likfuschy, un tee to peeminneto ahrihu labbumu wehl weenumehr gaida. Fkweenu billeti, ko no muischas

isnemm tee par tahdu usfkatta, fo tee no muischneeku rohfahm ispleh-
fuschji, ar fo tee pee ahrigas lablahschanas warr peeckuht. Daschi ar
schahm biketehm apfahrt deedele un ubbago. Un tomehr muischu wal-
dibas tahs katrâ laifâ, ikweenam kas tahs pagehr, isdohd. Nejehdîgi
behri, pee-anguschji zilweki, kas nedj sawas, nedj Kreewu tizzibas
mahzibas pasihst, staiguli, kas sawâ tumschâ prahtâ, turklaht truhkumu
zeefdami, ne fo zittu, kâ ween maiji, bet ne Kreewu tizzibu melle,
isnemm no muischu waldbahm biketes un dohdahs us Lehrpatu, ta-
pehz ka tee zittus redj tur staigajam. Kad tahdeem prassa, kalabb tee
to darra, tad tee atbild: Waj ta' mehs sunnam to istahstih? Mehs tâ
darram, kâ zitti darra; kâ zittadi zaur tiffim schinni tufschâ badda
gaddâ? Tê mums zerriba, kâ maiji dabufim u. t. j. pr. Tâ tee lau-
dis staigadami sawu pehdejo padohmiru isstehre, sawus darbus ais-
kawe un atriht no sawas eewangeliskas tizzibas, bej ka tee
Kreewu tizzibu pasinnuschji, jeb to gribbejuschi; bet wissu
scho tee darra apmahnti weltigâs zerribâs us teem peeminneteem
ahrigeem labbumeem. — — Teefas un waldbibas pawehles netohp
klauftas, jo tee peewiltee lautini mett eemeslus pretti runnadami,
ka wiffas tahdas pawehles un fluddinaschanas, tikween no muischnee-
keem effoht isdohmatas. Ar polizes un karraspekha warru, lauschu
prahtu, kas us maldischanas zeltu pagreests, atpakkal ne atgreefis,
kad pee laifa neraudsihs zittadi palihdsieht. Bet schis palihgs taggab
lehtah' atrohnams, ne kâ 1841mâ gaddâ.

Schis nemeers zaur to ween iszehlahs, ka semneeki sawâ neje-
dsibâ un truhkumâ nesinnaja nolemt, kalabb peepeschji, bej kahdas
wajadsibas ta pawehle no 21ma August islaista, kas semneekas us-
skubbina ka tee warr pahrfahpt Kreewu tizzibâ, fur tatschu ne weenam
naw prahtâ nahzis sawu Luttera tizzibu aisseegt; jo tee jaw senn
sinn, ka ikweenam brihw katru brihd to darriht, bej ka tohs jeb kas
warretu aiskaweht. Kalabb ta' nu peepeschji zaur waldbibas isfluddina-
schanu semneekus usaizina us Kreewu tizzibu, us tahdu tizzibu, fo tee
nedj eepasinnuschji, nedj gribbejuschi. Tas weenigais palihgs, ka scho
usmuffinaschanu warr apmarinaht irr tas: ka peerakstischanohs us
tizzibas pahrfahpschanu tad ween palauj, kad tee, kas gribb peeraksti-
tees, papreefsch Kreewu tizzibas mahzibâs irr mahziti. Jo tad tee
lautini saprattihs, ka teem ne kahds ahrigs labbums naw zerrejams.

Grahmatas gallâ mahzitajs brugguteefai istahsta, kahds leels
truhkums laudihm tannî neaugligâ gaddâ usgahjis, un ka effoht
jabailojahs, waj nahkamâ gaddâ ne izelfees badda breefmas, tapehz
lohti wajadsigs effoht, lai augsta waldbiba teem tufschineekeem pa-
lihdsibu sneeds, un ka labbi buhtu laj muischahm aisseeds wiffadeem
staigukeem bittes isdohd, ka laj wafanki ne rohdahs, turklaht peerak-
stischanohs un swaidischanu tik tad ween palaut, kad tee, kas peerak-
stitees gribb, papreefsch tohp ismahziti Kreewu tizzibas mahzibâs. —
Weidsoht mahzitajs luhds, laj Keisariska brugguteefa par scho leetu
luhdibas rakitus laisch us augstako waldbibu.

Sinnas par semneeku nemeeru zittâs mallâs Widsemmê 1845tâ gaddâ.

Paschâ pawassarâ 1841mâ gaddâ, wispapreefsch pa teem apria-
teem Widsemmê, kur Latweeschi dsihwo, no Rigas ispaubahs tahdas
fleppenâs sinnas, ka Kreewu siltâ semmê, kur semme lohti augliga,
ikweenam Widsemmes semneekam, kas pats to gribb, eerahdischoht
dsihwes weetu un semmi. Semneeki sawa starpâ runnaja, ka teem,
kas us silto semmi gribb eet, irr Rigâ japeemeldejahs un japee-
rakstahs. Laudis pa pulkeem us Rigu staigaja. No general-guber-
natora un no daschahm zittahm teefahm atraiditi, tee eekritta wilt-
neeku rohfâs, kas winneem eerunnaja, ka schie kautschdu teefas loh-
zekki effoht, un tohs par eemafatu naidu peerakstija. Turklacht
willinataji laudihm peefohdinaja, ja teem gribbahs us silto semmi
eet, tad laj tee Rigâ pee Kreewu preestera peerakstahs. Par tizzibas
pahrfahpshanu wehl kluffu zeeta un nefo nerunnaja. Un kad turp-
mah arri par to wallodas iszehlahs, tad leelafajs semneeku pulks us
to siihwejahs, ka tee sawu eewangelisku tizzibu newarroht aisleegt,
bet turpretti tee sawus mihtus mahzitajus un dwehshdu gannus us
silto semmi buhshoht lihds nent. Waj daschi semneeki tuhlin eefah-
kumâ no Kreewu preestereem swaiditi, jeb ne, par to naw skaidras
sinnas. Bet tahs zerribas us silto semmi isplaktijahs pa wissu Wid-
semmi. Ihpaschi tee tutschineeki no Walfas-Zehsu- un Werawas-
apriakeem, pa barru barreem gahstin gahsahs us Rigu. Tas notikka
Zuli mehnesi 1841mâ gaddâ. Brett tahdu nemeeru gubernijas wal-
diba islaida sluddinaschanu, laudihm istahstidama, ka minnu zerribas
weltigas, un teem aisleedsa us Rigu staigabt. Mahzitajeem pawehleja
to pawehli laudihm no kanzeles isfluddinaht. Mahzitaji no kanzelehm
sluddinaja un mahzija, bet lohti mas bij to, kas klausija. Laudis
titween us to sinna sithwetees, ka mahzitaji no muishneekem effoht
pahrrunnati, lai tâ sluddina un mahza. — Tahdas paudas no Lat-
weeschu Widsemmes aiskehra arri Iggannus, kur lihds Zuli mehnescha
beigahm, — bet Willandes, Bernawas un Tehrpatas aprinkôs arri
wehl wehlahf, — meers pastahweja. Kad Rigas polize prett semneekem
eefahza aschi strahdaht, ikweeu tahdu zilweku, kas us Rigu peerak-
stitees atuahza, apzeetinadama un sem wafts us mahjahm aissubti-
dama, tad tas tomeht ne ko nepalihdseja. Zo staigashana nepalikka
wis masafa, bet augtin auga leelumâ. Laudis Rigâ fleppeni eelihda,
un tē winnu zerribas us eefohlitu ahriku labbumu, pee Kreewu pree-
stereem dabuja jaunus spehtus. Zo schie garrigege tehwi laudihm
eerunnaja, ka wissas winnu wehleschanas labbi isdohsees, ja tee pah-
fahps tanni tizzibâ, „kas pascham Peisaram irr.“ Tanni paschâ laika
peerakstischanohs zittadâ wihsê eegrohsija. Laudis sawôs pagastôs
likka sawus wahrdu ruktus farakstiht, to us Rigu pee Kreewu bihs-
kapa peefuhstija, kas tohs fleppeni sawâ preefschâ likka aizinahnt un
— ka rahdahs — klauschu zerribas us ahriku labbumu ar. lihkumu

stiprinaja. No s'chi laika kauschu gaidas un zerribas nesteepahs wairs us „siltu semmi“, bet runnaja, ka iwweens semneeks, kas pahrfahpshoht us Kreewu tizzibu, tas dabushoht tepat semmi un tapschoht swabbads no wissahm muishas klausibahm un dohschanahm. Daschâs weetas semneeki ne tik runnaja ween, bet arri mehginaja klausibas nozelt un muishai wairs ne klausiht. Tâ tas notikka Jaunâ Bebrumuijchâ un wehl zittâs weetas Jggaunôs, fur dumpineeki ar farra eerohfshoem tappa fawalditi un tee pahrfahpeji un usmuffinataji bahrgi fohditi.

Kad generalgubernators un diwi no Keisara suhtiti flügeladjutanti pa Widsemmi reisodami, teem saazinateem pagasta wezzakeem un preekschneckeem isfluddinaja, ka Keisaram tahda dumpofchanahs reebiga, tad seemai nahsoht nemeers beidsahs. Bet kahda wihra rohka tee dumpofchanas grohschi stahwejuschi, un kas to usmuffinaschanu laudis islaidis, to israhda tas notikkums, ka Kreewu bihskapu Trinarchu, kas tikween peejus gaddus Rigâ sabijis us Podolija par bihskapu aijehla. Tas notikka 1841mâ gaddâ. Bet Rigas general gubernatoru von der Pahlen, kas jehschu wezs un wahsch, tomehr darbojahs meeru un pareisibu Widsemmê eewest, aizinaja pee Walfstrahtha Peterburgâ un no Widsemmes atstahdinaja.

Tas usmuffinaschanas un kahrdinaschanas gars, kas jagla wihse fleppeni Widsemneekem prahtus fajauza, jau tolait mehginaja arri Kursemmê spohstas likt un dwehseles guhstiht.

Ap to paschu laifu 1842trâ gaddâ Kreewu preesteris Mutuwosow wahrdâ edraudsejahs ar kahdu Luttera basnijas deeneri, kas tolait ap Kreewu wallodu darbodamees pehz Schmidta Lefikona no Kreewu wallodas us Latweeschu wallodu wahrdugrahmatu eesahja, bet nepabeidsa rakstiht. Mutuwosows s'cho darbu redsedams pagehreja, laj tahs gattawas lappas winnam dohd, jo tahda wahrdugrahmata effoht gan derriga. Kad deeneris prassija, kahdu labbumu preesteris no Latweeschu wallodas warr smelt, tad winjch atbildeja, ka arri Kreewam Latweeschu starpâ dsihwodamam ar teem us tirgeem jafastohpjahs un pee tirgus pretschu eepirfshanas jafarunnajahs, talabb tahda wahrdugrahmata arri winnam gan derriga effoht. Tannf paschâ waffarâ ap Jahneem preesteris muhsu basnijas deeneri luhdsja, lai weenu jaunekli, kas no kreis-skoblas isgahjis, pahrbanda, waj winjch Latweeschu wallodâ proht rakstus west; jo Rigas Kreewu erzbihskaps preefsch fawas kanzlejas tahdu skrihweri mellejoht, kas Latweeschu wallodâ labbi runnaht un rakstiht proht. Deeneris pee sewis brihnijahs, kahda dalka Rigas Kreewu bihskapam ar Latweescheem un winnu wallodu, tomehr jaunekli pahrbaudija un to Latweeschu wallodas sinnaschanâ atradda nepilnigu. Kreewu preesteris Mutuwosow deeneri usazinaja, waj pats ne gribboht Rigas erzbihskapa kanzlejâ deenestu usnemt, ar 300 rubl. lohnes par gaddu un ar tschinowika rekteshm. Schinnf ammata strahdaqohl tehnam par sawu behrnu andsinaschanu wissas ruhpas un gabdaschanas tohpohht atnemtas, jo behrni dabujoht brihwskoblas. Tahda eeteifschana deenerim nerahdijahs ne mas pretti, tik weena leeta winnu stohmigu darrija: waj jaunus nesinnamus ammata darbus mahzehs pareiji isdarriht.

Preesteris drohſchinaja, ka tee ammata darbi ne maſ raibi ne eſfoht. Tur daſchu reiſ gaddotees rakſti, kaſ no Kreemu wallodaſ Latweeſchu walloda japahrtulko, un tohſ ar wahrdugrahmataſ palihgu lehti warreſchoht pahrtulfoht. — Deenerim warbuht prahtâ eeſchahwahſ taſ faktaſ wahrdſ: Paſ, apdohma to taggad wehl, tad pehz tew ne buhſ warren ſchehl. Wiſch pagehreja laiku, laj warr apdohmateeſ. Tâ tee ſchim briſſcham ſchiktrahſ. Neddelas pahrgahja apdohmajoht. Zitti padohmu dewa laj to ammata uſnemm, zitti plezzuſ paraſtija un neſazzija ne ko. Pa tam Mutuwoſowſ jawai maſſchkeri tauſaku kummoſu uſmauza. Wiſch deeneri pee ſewis uſ teju uſluhdſiſ tam iſtahta, ka bihſkapaſ eſfoht nodohmajis 500 rubl. gadda lohni doht, un laj deeneriſ ilgahſ ne apdohmajaſ, bet laj tuhlin ſawu apoſhliſchanu paraſta, ka deeneſtu uſnemſ. Bet deenerim warr buht prahtâ nahza: Kaſ ſinu, kaſ tur buhſ? Kur leelu lohni ſohla, tur taſſchu leeluſ darbuſ praſſiſ, un kad tohſ nemahzeſchu pareiſi iſdarriht, tad man ar apklaunoſchanu deeneſtſ ja-atſtaht. Talabb wiſch pagehreja laiku, laj patſ uſ Rigu pee bihſkapa warr aiſbraukt un ar ſawahm auſihm dabu diſdeht, ſahdi tee ammata darbi, kaſ jaſtrahda, un noſwehrt waj tohſ ar ſawu wahju galwiau pareiſi ſpehſ iſdarriht. Deeneriſ palikka mahjâ un atkal neddelas pahrgahja. Te ſahdâ ſwehtdeena pehz kuſdeenas peebrauz pee deenera durwihm diwi wihri, weenſ irr taſ Kreewupreeteriſ Mutuwoſowſ un ohtraſ nepaſiſtamaſ kungſ. Pirmejaſ apſweizinajeſ luhdſ deeneru, laj waſku dohd beſ leeziſneku klahthuſchanaſ, brihtinu ſarunnateeſ. Tad nu ſchee wiſſi trihſ palikka iſtabâ, zitti iſgahja. Nu wiſch, uſ to ſweſchneeku ar rohku rahdidamaſ, uſ deeneri runnaja tâ: „ſchiſ kungſ no bihſkapa pee Zumſ atſuhtihſ. Memmat labbi wehrâ: Bihſkapa ſuhtihſ, irr taſ patſ, kaſ no paſcha Keiſara ſuhtihſ; kaſ Deewa draugſ, taſ arri Keiſara un erzbihſkapa draugſ. Zuſ eſſat apoſhlijuſcheeſ pee erzbihſkapa uſ Rigu nobraukt, bet wehl ne eſſat tur bijuſchi. Erzbihſkapaſ dohma, ka lohne par maſ ſohlita, talabb wiſch Zumſ ſawu ſohlſchianu ſchinniſ papihra lappâ lizziſ ſaraſtiht un patſ ſawu wahrdu paraſtiſiſ, kur arri Zumſ ſawu wahrdu baſ paraſtiht. — Zuſ dabuſeet 800 rubl. gaddalohni un pehz trim gaddeem Stanislawo ordeni, tad Zuſu lohne ſahſkees ar 1000 rubl. par gaddu.“ — Deeneriſ runnataja wahrduſ kluffi eeklauſijeſ praſſa: „Bet zeenigi kungi, newarru ſapraſt un man jabrihniſjaſ, kaſ labb Zuſ aſurabt manni, kam wahſſch ſpehziſch, ar taſdu augſtu ammata gribbat pagohdinaht. Waj tur neraſſeeſ zitti, augſti mahziti wihri, kaſ to ammata derrigahſ ne kâ eſ, prattiſ uſtoht. Rahrbinataſ tam ſweſchneekam azzis paſtattijeſ eeſahſ paſluſſu iſchuhſſtedamaſ runnah: „Labba lohne, paugſtinata gohdaweeta Zuſ ſagaiba, kamehr Zuſ jawâ taggadejâ deeneſt, baſniſas deeneriſ, kaſhdſ biſiſ, taſhdſ paleekat. — Muſſu tizziba irr weenada. Mehſ tizzam, tâpat kâ Zuſ tizzat, eeſch trihſweenigu Deewu. Mehſ gribbam laj wiſſâ leelâ Kreemu walſtî irr weena tizziba. Zuſ tiſ ilguſ gadduſ pee Lutterabaſniſas deenat — Zuſ — pee muſſu tizzibaſ pahrkahpſeet un tad laudiſ barreem Zumſ paſkal

ees.“ — Deenerim to dširdohl wiſſi kauſi nodrebbeja. Tas bij kà pehrfona ſpehreens pee ſkaidras debbes. Tolaiſ wiſſur rahbijahs meers; tē uſ weenreis jadšird, kaħds Kreemurpreestereem nodohms uſ mums Lutteratizigeem, kaſ peħz ſawas atſiħſchanas garrà un patee-ſibà Deewam kalpo un kaſ ſawa miħlota Keisara wiſuſtizzigakee panalſtneeki. — Deeneris atbildeja: „Labbì ka to ſinnu, bet nu arri Ĵums buħs ſinnaħt, ka es ſawu tizzibu un ſirdšmeeru ne par kaħdu nandu un paſaulšgoħdu ne paħrdohdu.“ Bet preesteris Mutuwo-ſoms nu ar draudeem wirſu mahzahs. Un kaħ tas ne paliħdseja, tad weħl beidsotħ ſazzija: „Peeminnat ſħo briħtinu; Ĵuħs to ar aſſarahm noſħehloſeet; bet tas buħs par weħlu!“ Un tad abbi aišbrauza ſawu želku, kaħ papreekſħ ar Sibiriĵa bij draudejis, ja deeneris ſħo notiffumu zitteem ſħaħſtiħs.

Beſ ſħi notiffuma no Kreewu preesteru puſſes, ne dširdeja zittur ne kur, nedš par willinaſchanahm, nedš par uſmuſſinaſchanahm. Widſemneeki toħs gaddu 1842, 1843 un 1844 meerigi pahrlaida. Bet tam jaunam nemeeram 1845tā gaddā bij gluſħi zittahds pamais neka tam no 1841ma gadda. Deewš uſħuħtija ne-augliguſ tuſkħuſ gadduſ. No Ĵuli mehneſħa liħdš Oktoberim 1844tā gaddā leetus weenā liħſchanā liħja. Seens, ſalmi, labbiba, kartuffeli un wiſſaſ ſemfoħpeju zerribas uſ pſawahm un laukeem, ſapuē. Rudš ſmaggā ſemmē paliħka ne-eſeħti, un eemesta ſeħkla pa leelakai daħkai ſapuē. Sirgi, leeli un ſiħti lohpi ar ſagandetu ſeenu un ſalmeem barroti, par ſeenu ne ſpeħja iħmittinatees; tee iſkritta. Pawaſſarā 1845tā gaddā, retti ween pee kaħda ſaimneeka weħl, žiħ nezik lohpu gabbalu atradda; daudseem ne bij atliffuſeeſ ne ſpalwa. Tee tſħerri gaddi no 1844—1847, bij breeſmigi baddagaddi. Paſħā pirmeĵā ne-augligā gaddā truħkuma zeeteĵi magasiħnes iſtuſkħoĵa, un ĵau ruddent 1844tā gaddā ne bija ko atbeħrt. Widſemmē daſħāſ weetāſ žilweku liħi želmallā eſfoħt gullejuſħi, kaſ baddā nomirruſħi. Daſħāſ muuſħāſ iħdenas maiſi zeppa un leelus putras kaħluſ eeriħteĵa, ar ko uſkaħkuſħoħs ehdi-naħt. Bet arri muuſħahm peetruħka labbibas. Widſemmē par puhru rud-ſu, maħſaja 6 rubl. Kameħr weħl labbiba magasiħnē bij, no taħs uſ kaħra ehdaĵa 1 ž. par deenu apreħlenaja. Bet ĵau liħdš Mai meħn. 1845 un daſħāſ weetāſ weħl agrahħ, beidsamajš grauduſ no magasiħneħm bij iħaemts. Arri pilſeħtāſ iħzeħlahs truħkumuſ. Bekkeri tiħ daudš milku; žiħ iħdenas preekſħ maiſes waiĵadseja, ne warreĵa ſagaħdaħt. Bet wiſleelakaĵaſ truħkumuſ bij uſ ſemmehm; ĵo labbibu par paſħu daħrgako tirgu newarreĵa dabuħt pirkt. Tē nu kaħrdinataĵi, kaſ triħš gadduſ atduſſejuſħeeſ, baddazeeteĵeem peedahwajahs par paliħgeem un glaħbe-jeem. Bet tee ſargajahs ſawu iħſtenu nodohmu tubliħ eſaħkumā iħtaħtiħt.

Ĵau no paſħa ĵauna gadda 1845 eeaħkuma, tāpat kà ĵau ſen-naħt, atkaħ no Ĵigaſ pee ſemneeeem iſlaidahš ſinnaſ par peerakſtiſħa-noħs un par daſħadu labbumu, kaſ ĵaur to naħkš. Ĵautini baddu zeedami, kaħrdinataĵu eemuffinaſchanahm tizzeĵa. Ĵħpaſħi September mehneſħi 1845tā gaddā, kaħ no Peterburgaſ uſ Ĵigu diwi fuggi ar labbibu peebrauza, tad Widſemmes ſemneeki paħeħlahs kaħĵāſ. Wiannu auſiſ eemuſſinaĵa ka tee, kaſ liħſeeſ peerakſtiteeſ, no ſħiħs labbibas

bes makfas sawu dalku dabbuschoht. Par gaddu wehlahf tik dabuja sinnahf, zif dahrga schi maije. Krohnim schi labbiba makfaja 3 millionu rubku, kas pehz pahrdsihwoteem 2 gaddeem ar 5 prazenteem, prazenti no prazenta 20 lihdsigās dalkās aprehkenati, augstam krohnim, kas aishohto labbibu par dahrgu naudu pirzis 20 gaddu laikā bij jatmaksja. Zggauai scho dahrgo miltu parradu irr eesausfushi par „usuleib“, tas irr: „tizzibas maije.“

Kahrbinataji Widsemmes badda zeetejus 1845tā gaddā no eesahkuma tāpat kā 1841mā gaddā usaizinaja un sšubbinaja us peerakstischanohs un prohti: laj tee par „krohna“ jeb „Keisara laudihm“ peerakstahs; bet ka ar tahdu peerakstischanohs teem buhs sawu tizzibu atmesf, par to wiini wehl kluffu zeeta.

Bet laj nu pahrraugam ar kahbahm. zerribahm 1845tā gaddā tee apmahnitee kautini speedahs, laj tohs peeraksta.

Sahmu fallā kauschu harri us Arensburgu pee peerakstischanahs gahja. Tahs draudses mahzitajs winneem aiseet us zella preekshā. Winsch tohs apmahnitohs kautinaus luhds un pamahza, laj jelle apdohma ko tee darra. Bet tee katruweij winnam atbild: „Mihlais mahzitajs, ko Zuhš dohmajat? Tatschu sawu tizzibu mehš ne atdohsim. To no muhsu firdihm ne weens newarr inemt. — Weenreij kad mahzitajs kahdeem 40—50 zilwekeem preekshā aishahjis ar teem runnaja, tad no wiinu pulka kahds wezzigs, prahtigs un turkflahf turrigs Zggauu wihrs inahza, kas no zitteem atschihrees us mahzitaju runnaja; „Mihlajš mahzitajs, labbahf ne runnajat, tatschu ne weens us Zuhšu pamahzishanu neklausihš, turpretti, kad Zuhš tik dauds runnajat, tad laudihm prett Zums iszellahs nelabbas dohmas. Tee dohma, ka Zuhš pa muishneeku muttei runnajat un nospeesteem zilwezineem to labbumu, kas teem eesohlihts, nenoweelat. Un kad mahzitajs tomehr newarreja kluffu zeest, bet no sawas firdspilnibas us teem runnaja, laj darra ko darridami, bet laj apdohma gallu, tad dauds no teem atbildeja: „Tizzat drohschi, mahzitajs, mehš Zuhš mihlejam; mehš no sawas bainizas neschkirfimees, un Zums ne kahda skahde neizelšees.“

Zittā weetā Zggauai runnaja tā: „Rā zittadi no muishneeku juhga warram walkā kluht, ne kā, kad pahrfahpsam Kreewutizzibā.“ Un' atkal tee šazzija: „Kas Keisara tizzibu peenemm, to Keisars far-gahs. Keisara tizziba newarr slihta buht. Tā kā Keisars wissās leetās to wislabbako warr nemt un winnam tas wislabbakajs irr, tāpat wiina tizziba gan buhs ta wislabbaka, Turklahf muhsu Lutteratizziba mums paleef, kahda bijusi, to pee swaidishanas par zittadu ne maj nepahrtaiša. Tahda patti bihbele Kreeweem, kahda mums, un pee swaidishanahs muhsu Zggauu bihbele irr redsama un mehš us to rahditi tohpm. Weens un tas pats Deews un Kungs, weens, un tas pats Besitajs Jesus Kristus. Kad Tehrpatā essam swaiditi, tad wišš padarrihts, un mahjā pahrnahfushi mehš kā peeturrefuschees, tā turpmahf peeturrefimees pee Luttera bainizas.“ — Kad mahzitaji tohs labbahf pamahzija istahstidami, ka tee, kas pahrkristijufchees paleef pee Kreewu tizzibas, un teem pee Lutteratizzibas nam nefahda

dalka, ihsteni tad tee to netizzeja, runnadami: „Sinnams, kad mehs dweh fekufem mi buhfm mantojuschi, tad Wahzeescheem, muischnee-
feem un mahzitajeem semme un klausibas suddihs, un teem deefgan
skahdes izselfees. Tapehz tee muhs gribb pahrrunnaht.“

Tahdas paschas dohmas arri Widsemmes Latweescheem bij. Tee
runnaja ta: „Luttera basniza wahrdu gan dšudam, bet darbus ne
redsam. Padohmu mums dohd gan, bet par muhsu labbumu ne ko
nestrahda.“ — Kad kahds saprattigs wihrs teem, kas jau peeraksti-
juschees, wissu isskaidroja, ka tee sawa ne-apdohmiba no sawas basnizas
atkahpdamees, sawu sinnamu firdi apgruhtinajuschi, tad tee atbildeja:
„Mums Rigā apšohlija, ka eefsch tizzibas leetahm wiss pa wezzam
paleek, ka hijis. Mehs paturram sawu basnizu, sawu Deewa wahrdu
klausifchanu spreddikōs, sawas Lutteratizzibas sakramentus, sawu
Deewa kalposchanu un Deewa wahrdu, til ween tohs mahzitajus
pahrmains. Zitti pee saweem Lutteratizzibas mahzitajeem nogahja
teem luhgdami, laj arri tee pahrfahpj uš Kreewutizzibu. Tad
wiss pa wezzam palifchoht, un zaur to winneem pascheem labbums
nahfchoht. Atkal zitti tannā paschā draudšē baidijahs no breefmigeem
draudeem, kas laudis islasiti. Tā kahdā deenā dšillā puttenī, atnahja
jauns zilweks pee mahzitaja, sawas firdsbailes isskaidrams un pa-
dohmu luhgdams, ko darriht, ko ne. Laudis runnajohht ka netahl
uš rohbescheem karratawas uszeltas, pee ka wissu tohs, kas uš Kre-
ewutizzibu nepahrfahpj, buhschoht pafahrt. Tur tohs papreefsch ar
dšelsu rihsstehm schautifchoht, un kad tee wehl leegschotees pahrfahpt,
tad winnus pee karratawahm nogallinaschoht. — Gruht nahzahs
nabbadšim apmeerinaht un pee prahta peewest.

Kursch tohs marr isskaitiht, ko firdsapšinnaschana mohzija, kursch
spehj isskaltiht wissas garra zihnifchanas, prett kahrdinataju usmah-
schanahm? — Par lihdsibu, sche weens notikkums:

Weenā Widsemmes firšpehlē laudis eefahja peerakstitees un swai-
ditees. Par divi mehnescheem wehlahl, kahdā swehtdeenas rihtā weens
šaimneeks, ka wahrdu te ne gribbam peeminneht, pee mahzitaja pee-
nahf luhgdams, laj Deemu luhdi par teem, kas paschi nesinnadami
ko tee darra, no sawas tizzibas atkahpuschees un laj Deews winna
firds pateizibu peenemm, jo wiasch tam spehku dewis tahs grubhtas
kahrdinaschanes uswarreht. Tad wiasch runnaja ta: „Al, mihtajis
mahzitajis, Juhs pateesi nesinnat, zit mehs nabbadšini schimī laika
gruhti, gruhti tohjam kahrdinati. Kad Juhs sawu draudši apmelle-
jaht, jahdami no sehtas uš sehtu, un mums isskaidrojacht, ka ta pee-
rakstifchanahs ne kahdu ahrihu labbumu nedohs, bet ka no sawas
tizzibas buhs ja-atkriht un japahrfahpj swešchā tizzibā; tad es apneh-
mohs patš uš Rigu eet un tur skaidras sianas eedabuht. Zilklauschi-
najas, ka wiss rittigi tā, ka Juhs mums stabtijušchi, es no peeraksti-
schanahs ne ko wairs ne gribbeju dširdeht, un saweem mahju laudihm
peekohdinaju, laj par to ne mas nerunna. Bet tomehr es esmu
schaubijees kad uš kruzšellehm apstahjohs. Ne sinnaju furru zellu
nemt, waj pa labbu, waj pa kreisu rohtu. Waj taggad schkirtes no
teem, kam ahriha labklahschana apšohlita? — Waj tu saweem behr-

neem to labbumu, fo zitti mantohs, gribbi attraut? — Waj tu tohs par muhschigeem wehrgeem gribbi pasuddinaht, laj tee tewi wehl kappâ nolahd? — Rahdu reis no lauka pahrnahfoht atraddu seewu un behrnus nemeerigus. Bij trihsfahrtingas sinnas eenahufchas: Ja kas ihâ laikâ Nigâ ne peerakstisees, tas us ne kahdu labbumu newarr wairs zerreht, tam, ne ween pascham, bet arri wisseem winna familija lohzekeem tas apfohlihts labbums suhd, us fo wisseem teem, kas peerakstijuschees, sawas zerribas. Td nu manna pascha laulata seewina un manni behrni man wirfû mahzahs, laj jelle es einohht peerakstitees, jo zittadi tee manni ne buht wairs newarroht mihleht. Tahdâs dwehsfels isbailës es eegahju kluuffâ weetinâ, aisschahwu durwis, nomettohs zelds un luhdsjohs — es luhdsjohs tif firfniigi, ka ne kad wehl ne biju luhdses, — es luhdsjohs, laj Deems tas Kungs par manni apschelohjahs un pehz sawa swehta prahtha mannu firdi lohka, un laj man zelku rahda, fo darriht, fo atstaht. Un pateesi, tas Kungs manni schelligi paklaufijis, jo kad no luhgschanas weetas pazehlohs, tad firdi augtin auga apnemshchanahs laj labbahf wijs suhd, ne ka ta dahrgata manta: manna tiziba, mans firdsmeers. Par to es Deewam pateizu, kamehrweendshwoju.

Bawaddisim wehl kahdu wezzu eebweeti ar sawu seewinu us peerakstischanohs. Winna zelsch gan zittadats, nekâ tas, kas saineeku no Nigas eewedda kambari pee Deewaluhgschanas. Bet arri pee schi wezzischa warram redseht, ka tee peekrahptee semneeki arri par gaddu wehlahf, prohti wassarâ 1846, wehl weenumehr zerreja, ka zaur tizibas pahrsahpschannu ahriku labbumu mantohs. — Rahdâ muishas pagasta pee saineeka, kam tufschah rohka, peemitta sagrauifschâ pirtinâ wezzigs wirs ar sawu seewu, bes behrneem. Pehrnajs 1845tais gads arri minnu mantianu bij nihzinajis. Lohpini, zit teem bij, iskritta, no isfehjuma ne dabuja ne sehklas. Labprahf strahdatu un pelnitohs, bet newarreja darba dabuht, jo paschi turrigakee senturri bij palikuschichu par tufschineekeem. Tâ nu scheem wezzischem, tif ween bij fo pee muttes list, fo kahdureis waj no muishas, waj no sawa mahzitaja, waj no frohna maies eedabuht warreja, bet, no tahdahm palihdsibahm ween, bes darba un pelnas, tee newarreja dsihwibu wilkt. Ap to paschu laiku raddahs laudis attal no jauna tahdas paudas, ka attal jaunas zerribas us apfohlitu labbumu uslehufchas. Trihs juhdses no teijenes, jau ap leeldeenahm effohht atraddees kreemu preesteris, dsinnis Latweetis un muishcha effohht isfluddinajusi, lai wiffi tee, kas gribb, nahf us peerakstischanohs. Tatschu tahda isfluddinashana ne warroht buht no wehja dsihtha. No zittu warroht dohmahf, ka ween to, ka teem, kas sawus wahrnus buhs listuschichu peerakstihht, faut kahdu palihgu dohs. Tatschu Reifers tohs ne gribb pohstihht, ta ka muishneeki sawu labbumu kohpdami, to darra.

Zitti effohht hijuschichu L... fur sinnas eedabujuschichu. Tur tee no attahlahm firspelschem dauds kauschu redsejuschichu, tur arri teefas lohzeke effohht, kas kauschu wahrnus rullt eeraksta un ikweenam zeddeli rohka eedohd, kas pascham nehmajam ar sawu rohka ar trim frusteem ja-apshme. No kauschu muttehm dsirdeja, ka prett teem, kas zeddeles naw nehmuuschichu, draudi effohht islaisti; tohs buhschoht apfarroht un

waijaht. — Tee abbi wezzischi jawâ pirtinâ tahdas paudas dsirdebami, palikka nemeerigi. Ko nu teem eefahft, ko darriht!

Tee raugahs uf fainneeku, ko tas darrihs. Arri tas fataifahs uf zellu. Beidsiht arri schie abbi wezzischi, jebfchu stohmidames un fchaubidamees, waj eet, waj ne-eet, tomehr gahja. Tee jawu zellakulli uf weenu deenu mefle un sadabu. Tee Imâ Juni 1846stâ gaddâ dohdâhs zellâ, kahjahm. Jo tuwahft zella gallam, jo beesahft lauschu barri speeschahs uf preefschu. Dè irr wezzi un jauni, no tuwenes un no tahlenes. Tee lauschu barri un scho widdû muhsu abbee wezzischi atsneegufchi zella gallu, zitti turpat uf zella, zitti uf falkumeem ap Luttera basnizu apmettahs. Basnizas frohgs ar laudihm kâ spraudin peespraufis, tee zits par zittu runna un brehka. Kreemu preesteri tohrtelis wehl fluffu stahw. Tik pa weenam, waj pa pahram, waj wairahft, kas zitti ee-eet eefschâ zitti isnahft ahrâ. Taggad gaidamajs teefaslohjeklis irr klahft; durwis spruhft walkâ un ta schaura weetina azzumirkli peesprauschahs galwa pee galwas. Muhsu wezzischi attahlu stahwedami raugahs un klausahs, kas tur noteef, bet newarr saprast, tik to warr nojehgt, ka tē swarrigus darbus strahda. Tee dohma, kas jelle zits tē buhs, ka ween tas, ka truhfuma zeetejeem palihgu dohs. Arri schie peewelkâhs tuwumâ. Bet istabâ newarr eefpeestes eefschâ. Tee pee atwehrta lohga nostahjahs. Tur pa wahrdam warr dsirdeht, ka kahdu fluddinafchanu preefschâ lassa, tee reds ka zeddeles pa lohgu isdohd ahrâ. Wifs noteef pehz rindas, dsird ka nowaddus fâuz pa rindai zittu pakkal zitta. Tee kas no eefschenes ijlaischami, fweedrus flauzidami isnahft ahrâ. Wezzischi rindas wehl naw; teem jagaida. Tee no ilgas stahwefchanas flahbani palikkufchi istteepjahs sahlê. Jau wakkars mettahs. Luttera basnizâ fwehtu wakkaru eeswanna; jo riht irr fwehtdeena. Basnizas swannu flannu eelaufoht wezzischi fatruhftahs, sahft zittadi dohmaht, sahft weens ohtram prassihft: Ko jelle muhsu mihlajs mahzitajs par muhsu nodohmu fazzihs, un waj tas darbs, ko apnehmufchees darriht, muhs no muhsu bejnizas neschkirs?

Dè tee zitti laudis wiannus eedrohfschina, ka Kreemu preesteris stipri apdrohfschinajis effoht: „Ka wifs pa wezzam paleefoht.“ Tee, kâ libds schim, arri uf preefschu pee sawas Luttera basnizas warroht turretees; tik ween pee bifts un Deewa galda tur ne drihftoht eet. Seewina scho sinnu isdsirdusi paleef nemeeriga. Wianna fchaubahs, waj buhs peemeldetees waj ne. Wezzitis uf jawu apnemfchanohs pastahw, un wiannai tohp fazzihfs: Kad wihrs Kreemu tizzibu peenemm un wianna feewa to nedarra, tad wiannu lauliba irr schkirta.*) Ko laj nu wizzite darra? Kad laulibu schkirs, pee ka tad peemettifees? Nakti nemeerâ pahrlaida. Zellakulle jau isehsta, un wehl naw sinams, kad wiannu nowaddu pehz rindas aizinahs peefschâ.

*) Schi naw weeniga reise, fur Kreemu preesteri ar isdohmateem mellu draudeem lautians beedinaja. Wehl Nowemberi 1847tâ gaddâ Mahlpilli Kreemu preesteris Lutteratizzibas seewinahn ijluddinaja: Ka Keijars to gribboht laj tahdas laulibas, fur wihrs Kreemu tizzibâ pahrtahpufchi un feewas leedsahs to darriht, — tohp schkirtas.

Swehtdeen faulite uslezz. Abbi eet Luttera bajnižâ, bet tē ilgi nepaleet, tee išeet ahrâ. Sirds apsinnašchana irr nemeeriga; tee farunnajahs, waj ne buhs labbahf, kad us mahjahm greeschamees atpaffat. Bet apdohmajuschees žif publina bijis, kamehr šchoreif zekakulli sagahdajuschees, pašchi spreesch, ja nu teescham mannihs, ka teem zitteem kahds labbums zelsees, tad schee ne eespehs ohtrureif scho zekku atstaigabt. Bet kad bes zeddelehm mahjâ pahrnahfs, tad zitti tohs ismees. Tee apnemmahs gaidiht — jehschu zekakulle tufschâ, un no pašchu maifes ne drufžinas naw, ko pee muttes list. — Kreewu preestera kanžleja warreni strahda, un tomehr tohs lautinus kas žits paffat zitta spreeschahs klahf, deesgan ahtri ne warr atrahwiht. Žau wakkars mettahs, pirmdeenas rihts usauf, pahreet wiffa pirmdeena, tad beidscht prett wakkaru muhfu wezzifchi šawas zeddeles dabu, ko pašchi ar šawu rohfu aprustijuschchi — un nu tee zerre un gaida to apfohlito labbumu.

Bet mahjâs tas pats truhfums, tas pats bads; deenas neddelas un mehneschi pahreet — „wis šâpat pa wezzam.“ Lautini tif tad apmeerinajahs, kad nahburgi runna par karru un pohstifchanu, teem šawas zeddeles rohâ, tahs winnas fargahs. Bet kad tee šawu bajnižu peeminn, tad širdis paleet nemeerigas. Taggad pašchi atsiht, ka tas, kas darrihts, naw pareifi padarrihts un winnu lihdišchiinnigais dwehšetu gans gan arri šazzihs, ka naw pareifi. Žo wairahf tee no muldeschanas atreiba, jo škaidrahf tee šawu širds apgruhtinašchanu nojehdja. Wezzitis wehl nenoscheloja wis to, ko darrijs, Winšch wehl arween gaidija to labbumu, kas nahfs. Bet šewwa gaušchi fehrojahs. Winna kahroja pee bifts un Deewagalda šawâ Luttera-bajnižâ šawai apgruhtinatai širdij meeru mekleht un atraft. Un tã winna pee šawa mišla mahžitaja eet, winnam ar affarahm isstahšidama, kas winnas širdi fremm.

Ko mahžitajs, darrijs, to nesinnam. Bet lassitaji sinn, ka pehž semmes listumeem, mahžitajs šaude šawu ammatu, ja winnam prahtã nahktu to atgreesigõ šewwan ar Deewa wahrdeem eepreežinaht.

Wehl daudš zitti notiffumi leezina, žif lohti tannis peeminnetõs tufschõs gaddõs truhfums un bads tohs tufschineekus speeda, ka tee par eefohlitu labbumu pašchi šawu tizzibu warreja pahrdohf, un ka širdsišbailes daschus lohti nomohžija. Kad mahžitajs Žggaunim 1845tã gaddã praššija: Žilwefs, ko tawa bajniža tewim šawu darrijuš, ka tu no winnas gribbi aišbehgt un winnas darbošchanohs nolahdeht? tad Žggaunis atbildeja: Mums bajniža naw ne ko šawu, bet labbu ween darrijuš; winna muhs eepreežinajuš un šwehtijuš; mehs no šawas mišlas Luttera bajnižas ne gribbam wis aišbehgt. Bet juhs pašchi mišlajs mahžitajs warrat nojehgt žif leela muhfu ismiffeschana par muhfu nepanešamahm nastahm, ka pašchi šawu bajnižu warram atstahf un šawu tizzibu pahrfahft, zerredami žaur to atšwabinašchanu un pahrtiffu mantoht. Un kad mahžitajs us to šazzija, ka tizzibu pahrfahpjoht ne warroht labbumu zerreht, bet turpretti šawu širds apsinnašchanu apgruhtinaht, tad Žggaunis eekaitees atbildeja: „Šaago miš šaab, egga halwembat meile ei šaa,“ tas irr:

Laj nahf kas nahfdams, mums flitahf ne kad ne warr buht, ne kà jau taggad irr. —

Attal zittà weetà Latweeschòs 1845tâ gaddâ, weens mahzitajs ar kahdu turriku fainneeku nopuhlejahs, tam luhgdams un to pamahzidams. Beidsiht mahzitajs no winna dabuja scho atbildi: „Mahzitajs, pamahzat tohs jauneklus, laj tee fawu tizzibu farga, bet man wezzigam wihran laujat walku, laj no ta apfoblita labbuma fawu daku dabuju. Turklaht man rahdahs, ka Kreewutizziba irr dsklaka, ne kà Lutteratizziba; jo Luttera draudse Deewam kalpojoht tikween zekòs nomettahs, bet Kreewu tizzige mettahs ischlanku gar semmi, tà kà Pestitajs Geseemannes dahrsâ.“ Un tà winsch nogahja, un bij weens no teem pirmajeem kas 1845tâ gaddâ tizzibu pahrfahpa un daudj zittus brachlus no zekla nomaldinaja. Bet ne ilgi pehz fawas fwaidischanas winsch pasudda. Ap atwentes-laiku wiannu fleppenâ weetà atradda, fur pats bij pafahrees; wehl turpat karrajoht putni wianna azzis bij isfnahbuschi.

Tè nu wehl beidsiht apraudsims tohs, kas ar faweem spehkeem Latweeschu prahtus wis wairahf fajauza un maldinaja.

Zitti Allufnes semneeki, kas Juli mehnesi 1845 us Rigu aisgahja, gribbedami flaidras sinnas par peerastischanohs eedabuht, bij aisraiditi pee Kreewu erzbihsfapa (Philaret). Turpat wiinna dshwofft wiannus tuhlin peerastija, bet arri tuhlin fwaidija. Sinnams, tee maihi gribbeja un ne dabuja, bet tahs sinnas dabuja gan: ka tee kas us Kreewutizzibu pahrfahpj, leelu labbumu mantohs. Semneeki baddu mirdami wissu, fo teem tur eestahstija tizzeja, un barru barreem speedahs us Rigu pee peerastischanohs. 17tâ Juli 1845 atraddahs Allufnè Kreewu preesteris Jakob Michailow dsimms Kreews, ar fawu palihgu Ballodi, dsimmuschu Latweeti. Winnam bij atwehrtà pawehle, fo ziwilgubernators G. von Foelkersahm ar fawu rohfu parastijis. Schinnt atwehrtâ pawehle stahweja rakstihst, ka us Rigas karra gubernatora un Austruma juhtras guberniju generalgubernatora Golowin pawehli, wisseem bruggu- un draudschuteefas kungeem tohp usdohts, tam pareisas tizzibas preestera kungam Jakob Michailow, pee tahdu semneeku notlausinaschanas, kas wehlejahs us Kreewu tizzibu pahrfahpt, waj pascham, waj kahdam zittam teefas lohjeklim flahht buht, un par to gahdaht, laj tam peeminnetam preesterim derrigu ruhmi eerahda, fur Deewa kalposchanu noturreht, un sakramentus teem, kas Kreewu tizzibâ usnemti, isballiht.

Preesteris Michailows to atwehrtu pawehli peesuhstijis draudses- teefas kungam, scho atbildi no wiinna dabuja: „Es luhdsu, laj Zuhš man to wahrdurulli no teem manna aprinka laudihm, kas Rigâ jau peerastijuschees, peesuhjat, ka laj es wiannus tuhlin warru list fa- aizinahht un iskluschinahht, un us tahdu wihi muhsu lehttizzigus semneekus, kas us Kreewu tizzibu pahrfahpdami ahriku labbumu zerre un gaida, pasargaju no semtohpibas skahdes un no wiannu paschu mahju darba aisfaweschanas. Jo es Zums drohschi warru apgalwoht, ka tas masajs semneeku pulzinsch no manna aprinka, kas nahburgu aprinku semneekem pakkateedami, Rigâ pee Kreewu tizzibas listuschees

peerastitees, weenumehr dohma un zerre, fa teem, ja ne tuhlin, tomehr wehlahf ahriqs labbums nahfs; teem buhſchoht tikween Deewam un Keisaram jakalpo, jeb ar zitteem wahrdeem ſazsiht: teem galwas nauda ne buhſchoht jamakſa, nedſ muſſchahm klaufibas jadeen, bet tee buhſchoht palift par frohna ſemneefeen, kam tikween obroka jamakſa. Un kad ſemneefus uf ſchahdu tizzibu pahrkriſti, tad tee newarr laimigi buht, un atkal tapat, ka preeſch neſenn gaddeem pee muſhu ſemneefeen warr nemeeri iſzeltees. Es ſawa aprinka polizes waldneefs buhdams Zums ſcho leetu leeku apdohmaht, ka laj wehlahf, ja ſtarp ſemneefeen nemeeri iſzeltohs, man par to naw ja-atbild.“

Michailows ſchim prahdigam padohmam ne klaufija wis. Bet 18ta Jul 1845 paſchâ ſwehtdeena, turpat Alluſſnes baſnizas tuwumâ, leelu pulku ſemneeku ap ſewi ſapulzinaja. Par tahm leetahm kas Alluſſnê notiſſuſchas, Luttera draudſes mahzitajs teem baſnizas vorſteheru fungeem 18ta Juli 1845, rakſta ta:

„Zeenigi fungi! Man Zums japeerahda, fa no waffar deenas Alluſſnes baſnizas frohgâ weens Katweetis, Ballodis wahrda raddees, kas ſakkahs peederrohts pee ta Kreewu preeſtera pawaddoneem. Wiſch ſemneefus willina un uſmuſſina laj tee no ſawas tizzibas atſahpjahs un laj pee Kreewu tizzibas peerakſtahs, jo Keisariſka Majeſtete winnu talabb ſchurp atſubtijuſi. Kreewu preeſteris wiſſeem dſirdoht nedrihſtoht ne tahdu labbumu iſſohliht; bet tee kas peerakſtijuſchees un tizzibu pahrkahpuſchi, turpmahf leelu labbumu ſadſihwoſchoht gan, ja tee Keisara tizzibu buhs peenehmufchi. Turklaht wiſch mellodams runna prett Luttera tizzibas mahzitajeem, fa tee augſprahdigi, mantu fahrigi un pahrleeku augſti mahziti eſſoht. Wiſch teem laudihm iſſleeds un iſſluddina: fa ja ne wairahf, tatschu tas labbums atlehtſchoht, fa ſemneefeen baſnizas un mahzitaju muſſchahs ne buhſchoht jabuhwe un jakohpj, nedſ mahzitajam par ammata darbeem kas jamakſa, beſ ta, ikweens tizzibas pahrkahpejs pee ſawas wezzas tizzibas warroht palift. Kreewu bihſtaps iſhti wehlejoht, laj tee ſawas Luttera tizzibas grahmataſ, Deewa kalpoſchanu u. t. j. pr. paturr un teem ne ko jaunu p. l. arri gameſchanu ne uſtrauj. Sinams, fa lautini zaur tahdu uſmuſſinaſchanu ſawa alloſchanâ tohp apſtiprinati. Es Zuhſ zeenigus fungus luhdju, laj Zuhſ pehz likkumeem tahdai ſajuſſchanai gallu darrat, tãpehz fa tam mehrkim, uf ko tas Kreewupreeſteris ar atwehrtu pawehli atſubtihts, taiſni pretti tohp darrihts.“

Tee abbi baſnizas vorſtehr fungi paſchi uf Alluſſni atbrauja un ar Michailowu runnaja. Bet ſchis wihrs teem abbeem fungeem apdrohſchina, ka wiſch tohs laudis grihboht pamahziht, laj tee ar leekahm dohmahm nekullahs un laj ne dohmaht nedohma, fa teem jebtahds ahriqs labbums no tee zelſees, kad winnus pee Kreewu baſnizas peeſſkai. Wiſch zilweks, tadeht eſſoht atſubtihts, un beſ teeſas funga klahtbuhſchanas wiſch ne weenam nelauſchoht walku peerakſitees, un lauſchu ſabuntoſchanohs wiſch nebuſchoht eezeest u. t. j. pr. —

Kad preeſteris Michailows to bij apſohlijis tad abbi vorſteher=

fungi no basnizas frohga aifgahja. Bet kahdus darbus wiasch të strahdaja, to dabujam sinnaht no teem raksteem, fo basnizas vorstehers, Keisara kambarkungs von B. us Zehfudraudses teefastungu no Allukfnes 18tâ Juli 1845tâ gaddâ laidis. Wiasch raksta të:

Tuhlin mums paffal kad no preestera kohrtela bijam aifgahjuschi, laudis no wissam mallahm sapulzejahs un peeraktischanahs no jauna eefahzahs. Kreewu preesteris Jakob Michailow tohs laudis pee sewis augischambari pa treppehm, tik tad kahwa aizinaht, kad tas Latweetis Ballohds, kas ar winnu libdi reisoja, tohs frohgâ pa-preesch labbi bij fataisijis. Ballohds sa-aizinaja laudis un us teem runnadams nizzinaja Luttera tizzibas mahzitajus, issoblija laudihm wissadas apsoblischanas aifleegdams laj par to flussu zeesch un ne runna, un tee semneeki no winna wahrdeem usmuffinati, kahpa pa treppehm augischâ pee Michailowa, kas winnus peeraktija. Schodeen 18tâ Juli, man, basnizas vorsteherim, muhsu mahzitajs sinnu dewis. Un kad us scho sinnu schodeen ap pulksten 12 pusdeenâs pee Kreewu preestera nonahzis, par to nepareisibu fo Ballohds lauschu prahtus jaukdams të strahda gribbeju runnaht, tad paschu Ballohdi atraddu frohga leelâ steddela, us treppehm pakahpuschu stahwam us sapulzeteem laudihm runnajoht un tohs pamahzoht. Ballohds manni eeraudisijis apkluffa, bet no semneekem man ne weens to peenahkamu gobdu nedewa, zeppures nenonehma un us mannu jautaschanu, kalabb tee sche sanahkuschu, ne weens ne-atbildeja. Scho jauzeju un lauschu prahta fajufschanu jawâ azzu preeschâ redsedams, es to tehwinu no lauschu widdus isweddu ahrâ un pee preestera peeweddu winnam stahwidams, ka Ballohds prett semmes liffumeem grehkojis, laudis us nemeeru usmuffinadams. Es to usmuffinataju tuhlin gribbeju peesuchtigt pee Balkas brugguteefas. Bet kad preesteris man apleezinaja, ka Ballohds weens no winna basnizas deenereem effoht, kas bei winna sinnas, pats us jawu rohku laudis maldinajis, tad es winnu turpat pee preestera pamettu, tam peefobinadams, laj wiasch to uswakte, ka atfal no jauna nemeers ne isjekahs. Taggad Zuhls luhdsu, laj Zuhls schurp atnahktut, mannus semneekus pamahziht, laj tee muischas waldibai joprohjam irr palkausigi un no saweem darbeem neatkaphjahs, laj us sapulzefchanahm nestreen bet meerigi dsihwo, un laj Zuhls par to gahdatut, ka tee Kreewu preestera palihgi turpmahf ne-eedrohschinajahs semneekus fatrazzinahht un ar weltigahm soblischanahm semneekes ne maldina u. t. p.

Tuhlin pehz to, kad basnizas vorstehers barons von B. no frohga aifgahja, lauschu pulks schlibrahhs itweens us sawahm mahjahm. Tee redsejuschi ka barons Ballohdi ar stipru rohku sagrahbis, no lauschu widdus aifrahwa prohjam, jawâ starpâ runnaja: „Taggad redsesim, kas të juks! Ja Ballohds mums pateefibu stahstijis, tad baronam flikti klahsees. Bet ja Ballohds mums labbumu soblidams, mellus runnajis, tad baronam ne kaitehs ne neeka.“ — Tâ basnizas vorsteher funks libdi ar draudses teefas fungu 18tâ Juli 1845tâ gaddâ Allukfnes draudsi no fajufschanas iglahba. — Ballohds 3schâ September 1845tâ gaddâ zaur ziwilgubernatoru, generalgubernatora

Golowina wahrda, bahreenu dabuja par to, ka winsch ar sawu ahtrumu 18ta Juli, kad preesteris Michailow Alluffne bijis, schelschanu un ne saprattibu iszehlis.

Bet Ballobis ka strahdajis, ta strahdaja. Winsch sawus teifumus un labbuma isfoblichanas pa Widsemmes nowaddeem islaida. — Fiandes muischa, semneeki pee sawa kunga sanahfuschu klauschinaja, waj teem laufus wehl buhs apstrahdabt jeb ne, jo to ne warroht sinnabt, waj tee to apfoblitu dwehseku semmi tepat Widsemme, waj Kreewu semme mantohs. Teem effoht fluddinahts, ka tee, kas naw peerastijuschees, saweem kungeem, kas muischas turr, paliks par dsimtem wehrgeem.

Par schahdu usmuffinaschanu aislaida sinu pee draudsesteefas.

Laijene 19ta Juli 1845ta gadda labba teefa laufchu sanahza gaididami Michailowu un gribbedami peerastitees. Tee pee sawas muischas waldibas fapulsejuschees iststahstija, ka tee peerastitees gan gribboht, bet no sawas eewangeliskas Luttera tizzibas atkabhtees, to tee ne gribboht wis. Tee schelohjabs, ka pascha seena laika teem saws darbs bijis ja-astahj un janahf peerastitees; jo kas taggad aiskaweschocht, teem effoht japaleef par dsintu saweem kungeem.

Par scho notikkumu 21ma Juli 1845ta gadda aislaida sinu pee draudses teefas.

Draudses teefas kungs Kreewu preesteri Michailowu nu pawaddija un islaida no sawa aprinka rohbescheem. Alfwikku muischa daudi semneeku bij salastijuschees, kas, ka wiawi paschi to isteiza: „no firds pahrliezinaschanas“ pee Kreewutizzibas gribboht peerastitees. Bet kad draudses teefas kungs preesteram to padohnu dewa, laj semneekus bes wiffas peerastischanas tuhlin us weetas ar elji eefwaida, un preesteris semneekeem to isfluddinaja, tad tee atkabhabs, bet tik to ween pagehreja, laj wianus peeraksta. Un jo karstahf preesteris tohs pamahzija, ka sche ap to ween tohp strahdabhts, laj tee sawu tizziba pahrmaina, jo dedsigahf semneeki pretti runnaja, pagehredami: „laj wianus peeraksta, ka laj teem tas apfoblitajs un gaidamajs labbums ne suhd.“ Nu preesteris Michailows par tahdu pagehreschanu tik lohti istrubzinajabs un fashutta, ka winsch apnehmabs no scha widdutscha atkabhtees, un tad teescham taisni us Rigu aishrauza. Par scho notikkumu draudses teefas kungs generalgubernatoram Goldwin 22tra Juli 1845 Nr. 451 rakstus aislaida.

Warretum wehl daudi stahstih, bet jau no scheem iststahstiteem notikkumeem warram redseht, ka tas, fo Zggauwu mahzitajs Lehrpatas brugguteefai rakstijis; irr pateesiba. Bet mahzitaja luhdsiba, kas us jemmes likkumeem dibbinata: lai peerastischanohs un swaidischanu tad ween palauj, kad tee laudis, kas gribb peerastitees, papreefsch Kreewutizzibas mahzibas tohp ismahziti, palikka nepaflaufita.

3.

Usmuffinatajs Dahwids Ballohd un braktu
(herrnhutu) draudse Widsemme,

Lihkis, ar to Latweeschus un Jggannus kert, bij gattaws. Manniga sweineeka ween wajjadseja. Arri tahds 1840tâ gaddâ atrad-dahs. Tas bija weens, no braktu draudses atrittis lohzecklis, Dahwids Ballohd wahrâ. Wînsch sawus tautas braktus no Ewangeliſtas tizzibas nowehrdams, irr til warreni strahdajis, ka no Kreewu basnizas pusses wînsch to gohdu pelnijis, ka wiinnu par ſwehtekli pazell. Pee ſchi wihra peeminnaſ tahdu brihtinu paſaweſimees.

Preeſch kahdeem 50 gaddeem Maddalenes kirſpehl Leelahs muiſchas nowaddâ dſihwoja wezſ ſalihzis wihrinſch, kam grumbains waigs un gaiſcha ſapraſchana. Tas bij Dahwida Ballohdâ tehws. Wînsch mahju ſaimneeks un baſnizas wehrminderis buhdams, ſawu ammatu pareiſi walbija un Deewa nammâ labpraht atnahza. Par wiinna krittigu iſturreſchanohs, wiinna draudſes mahzitajs ſiinnaja dauds labba ſtahtih. Schis wihrs ſawâ muhſchâ, dauds behdu bij redſejis un ſuhrus grubtumus paneffis. Wiinna dſimtkungi ſennabl peekſaitijahs pee teem, fo ar wiſſu teeſu warreja ſaukt, par lauiſchu ehdaſeem, ſas ſawus dſimtkaudis, kâ lohpus neſchehligi tirdija. Baſnizas grahmatu un papihru krahjumôs bij uſetami teeſas rakſti, ſas leezina, ka tahs muiſchas dſimtkungs ſawus appaſſchneekus, tâ kâ beſprahtigus lohpus, ne ween wahrſinajis, bet arri nomaitajis. Weenu ſeewinu fo wainoja ka zaur wiinnas ne-uſkohpibu muiſchas gohws beigufees, uſſehja uſ krittufcha lohpa maitas un to kappaja ar aſſeem zirteneem, kamehr garru iſlaida. Wihrreeſchus kam redſams meeſas ſpehks, ſtahdija uſ dſirnewu minnama ratta, laj ſirgu weetâ rattu minn un maſk. Arri to peeminneto ſaimneeku wiinna dſimts kungs uſ minnama ratta par ſirgu bij bruhkejis. Tohs, ſas no warrmahfa maiglehm mehginaja aiſbeht, kad rohlâ dabuja, apſtraſſeja ar aſſeem rihtſchu zirteneem. Tahdu ſtrahti bij neſſis arri ſchis wihrs, pee tahs paſchas baſnizas eerakta mohku ſtabba, pee kâ wînsch pehzahl par baſnizas wehrminderi deeneja. Kad 1819tâ gaddâ ſemneeku brihw atlaida un teem ſemneeku liſſumu grahmatu eedewa, tad atauſa zittadi laiki. — Senata ukaſa tam Leelahs muiſchaſ dſimtkungam, kam wehl zittas muiſchas Widsemme peederreja, atnehma muiſchas waldbibu; bet deewam ſchehl, ſchim ſpreedumam ſinnaja zaurumu atraht. Bezajis Krefſtinſch Dahwida Ballohdâ tehws, paturreja ſawas mahjas, un zaur tikufchu ſtrahdſchannu, par turrigu wihru eekohpahs. Wînsch ſawas iſſeeſtas grubtibas un aplaunoſchannu Deewam, tam taiſnam ſohgam atwehledams, Deewa wahrduſ labpraht laſſija, un pee braktu draudſibas (herrnhuteu), fleppeni peekſtahjahs. Wehlahſ wînsch herrnhutu ſanahſchannas ſawâs mahjâs uſnehma un par preeſchlaſſitaju palikka.

Bezajajis dehls tehwa mantineeks, deeneja baſnizas wehrmintera

ammata kamehr nomirra. Jannakajs dehls Dahwid's, israhdijsa garra jautribu, bet arri garra lepnibu. Winnam turflaht bij azzihm labpatih-kams issfats, sfanniga bals's un tschakla mehle. Abbi brakti no sfobloschanas tikween sinna, zif tee mahjâs, bij mahzijschees.

Pehz tehwa nahwes, mahju mantneefam ar muifchas waldbibu iszehlahs fareebfchanahs un daschadas libelles. No ta prazessa zits ne kas neisnahza, fa ween tas, fa mantineeks tehwa mahjas faudeja. Un no ta laika Dahwid's Ballohd's no augstprahdigahm dohnahm waddih's, noklihd's tahdâ zekkâ, kas wedd us eenaidibu prett sawu basnizu un us atkabhfchanoh's no sawas basnizas un beidsiht no sawas Luttera tizzibas. Winsch ap to 1840to gaddu Rigas vorschattâ par braktu brandes preekschneefu eetaisijah's, pazeldamees garralepnibâ, fo zitti dascheem braktu drauds'es lohzeleem, waj ar teesu wai neteefu mehds pahrmest. Meh's tik to sinnam fa braktudrandse irr saweenohts lohzelees ar Luttera basnizu, kas ar spehzigahm luhgfschanahm dsennahs un palihd's strahd'ht pee ta preezas darba, tam Rungam diwehseles peewest un Deewa behrnu pulzinu andsinah't un wairoht. Braktu draudje, kad winna ihstênâ Kristus garra pasemmigâ firds weenteesibâ staiga, irr dsihw's lohzelees pee Kristus meesas, kas fahrdinaschanas laika nesch'aubigi turrejusees pee sawas us Deewa swehteem rafsteem nogruntetas Luttera tizzibas. Netti ween kahds atritta. Bet tahds, kas no braktu drauds'es atritta, tas pats lepnibâ un augstprahdigâ pazeldamees, palihd'seja Luttera brand's'es isskaiht fchaubfchanoh's, atrifchanu no isskaidrotas tizzibas, un lihds ar scho firds nemeeru pee tuh'fstofcheem.

Starp teem Latweescheem, kas tolait us Rigu atnahza pelnitees, raddahs zitti, kas pee hernhuteem peeturrejah's. To laik tas Wahzeets Neumann, Latweeschu hernhutu beedribai Rigâ, bij par preekschneefu. Bet Latweeschi ar winnu nebij meerâ, talabb fa winsch ne runnaja tahdus wahrus, pehz fo teem aufis neef, bet winnus par „augstprah-tigeem“ laudihm nosauza. Kad Neumann's winneem pa prah'tam ne darrija, tad tee raudsija zittadi. Tee greejah's pee Rigas Luttera drauds'chu mahzitajeem, luhgdami laj teem walku lauj, us sawu rohku sanah'fchanas noturreht, fo tee par „sfoblu“ dehweja. Mahzitajs Schirren winnu dohmas wehrteja, fa tee schkeetahs par zitteem Labfati effofchi, winnus pamahzidams atlaida. Bet Jahna basnizas pirmajs mahzitajs Trey, preeksch winneem trijâs weetâs ruhmi eerifteja, fur tee swehtdeenâs warr sanah't pee Deewa luhgfschanahm un us bibheles stundahm; bet schinnis sanah'fchanah's winsch pats ar pahlibga mazitajeem usnehmah's buht par preekschneefu. Bei winsch drihs dabuja sinnaht, fa wehl zittâ weetâ landis fa-eeschanas noturr, bes winna sinnas, un winnu isturreschanah's tur gluschi zittada, nekâ tahdai wajadsetu buht. — Bet tas notikka zaur Dahwidu Ballohdi, kas tannî weetâ par preeksalassittaju bij usmettees. Mahzitajs Trey Rigas polizes teefai to lectu peerahdijsa, kas to fa-eeschanu tannî weetâ aijleedja. Bet Ballohd's bij sewim draugus un paffakbsinnejus fakrahjees, starp scheem raddahs daschi no deenesta atlaisti saldati un weens balbeeris Kahrlis Ernest's wahrdâ. — Nahdahs, fa schee draugi

Ballohdi peerunnajufchi laj tas eet pee Kreewu bihfkapa Trinarcha, laj tas winnus pahrstahw. Ballohd's to darrija un bihfkaps scho idewigu laifu wehrâ nembams sawu spektu un warru, ar preefu parahdija. Dee zilweki, kas pee winna bijufchi, Neumannim ar uswarreschanas preeku stabstija ka bihfkaps winnus schehligi usnehmis, winnu grammatas pee fewis nehmis, un kad pehz kahda laika winnus atkal preekschâ aizinajis, tad teem istahstijis, ka winnu grammatas, effoht labbas, un winsch teem waltu dewis, arri swehtdeenâs par basnizas laifu, sa-eeschanas noturreht. Turklahit winschteem rakstus rohtâ dewis, par sihmi un leezibu, ka laj polizes teefa winnu sa-eeschanâs ne jauzahs. — „Preeksch scheem raksteem polizes teefas kungs zeppuri buhshoht nonemt.“ Tâ tee zilweki Neumannim stabstija. Bihfkaps teem masu kohka basnizimu, us Kreewu kappeem, par sa-eeschanas weetu eerahdija. Nu winnu padohms diwfabrtigi bij ailstahwehts. Bet, kapehz tee, kam tolait tas spehks bij erzbihfkapam rahdiht, ka winnam naw brihw muhsu Luttera basnizai wirsû bahstees, winnam scho waltu palahwa, par to labbahf kluffu zeefham; jo meh's tifween par Ballohdi runnam. — Tas, kas hernbutu beedru pirmo sa-eeschanu tauni eerahditâ basnizina pats ar sawahm azzihm redsejis stahsta ta:

Kad Kreewi sawu Deewakalposchanu tanni basnizina bij noturrejufchi, tad winni tē atstahja sawas swehteklu bilbes, deggoschas waktu swezjes, swehtu uhdeni, kwehpejamas sahles, ar ko tee pehz sawas atsihshanas Deewam kalpo. Sazehla sehdeklus, pastuhma galdiau, pee ka preekschlassitaj's stahwedams no grammatas war lassih. Sanaahza daschi Latweefchi no Rigas un Walmeeres kreisehm, gribbedami redseht tahs jaunns leetas, kas tē noteek. Ballohd's ar saweem palihgeem tē wissu pehz sawas wihses eegrohija. Pehz scho winsch pee lassama galda peegahjis, tohs sanahfuschus beedrus ar weizigu mehli apfweizinajis, eesahza dseedah't no dseesmu grammatas, noturrejis luhgschanu, islassija no bihbeles kahdu nobalku un to pehz sawas wihses no galwas istulkoja. Pehz scho winsch no Maczewski spred-diku grammatas spreddiki lassija. Pehz spreddika dseedaja, noturreja luhgschanu, tad wehl beidsoht klausitajus usfkubbinaja, lai tee par sawu diwehfeli gahda un laj turpmahf nekawejahs nahft us scho sa-eeschanas weetu. Ar Ahrona swehtishanas wahrdeem un dseesmu scho darbu pabeidsa.

Tahdâ wihsî Ballohd's usmettes par preekschlassitaju zauru gaddu tanni Kreewu basnizina preekschlassishanas noturreja. Par tahdu schelschanu winnu apfuhdsija. No tahs fuhdsibas prett Ballohdi, winnam preekschâ stahweja diwi zekki: waj pahrkahpt Kreewu tizzibâ, jeb waj no sawas augstprah'tibas atkahptees un sawâ semmejâ fabrtâ kluffi un meertigi isturretees. Winsch usnehma pirmajo zekku und lihds ar saweem draugeem us Kreewu tizzibu pahrkahpa. Tas notiffa waj Februarim iseijoht, waj Merzim sahsoht 1846tâ gaddâ. Par teem luhdsibas raksteem, ko Kreewu erzbihfkapam Silaret, (kas 1843schâ gaddâ Trinarcha weetâ atnahza, eedewa, pehzahf runnasim. Par scheem raksteem no kauschu muttehm dauds un daschfahr'tigas

paudas dširdeja, par to garrus stahstus warretum sarastst. Bet laj peeteef to sinnahst, ka jau 29tā Aprili 1845tā gaddā wairahst ne kā 40 Latweeschus, erzbiškapa mašā bānizina šwaidija. Scheem tizzibas pahrkahpejeem jau ap Leelbeenu ihpašchu Kreemu bānizu eerahdija. Šhinnī bānizā Kreemu Deewa kalpošhanu Latweeschu wal-lodā, un hernhutu beedru ša-eeschanas noturreja un laudis usaizinaja, laj tee nahst. Tas Michailows, ko jau peeminnejam, kas šennahst Wezzā Peebalgā par štrihweri buhdams šawas rohkās ar leeleem šagtu darbeem bij apgahnijis un Sibiriju pelnijis, bet no šwehta sinodes preekššehdetaja, grafa Protassow, par derrigu strahdneeku pee Kreemu bānizas atrasts un no pelnita šohda apšeh-lohts, — taspats Michailows par Kreemu tizzibas preesteri eefwehtihst, noturreja Deewa kalpošhanu Latweeschu wal-lodā. Hernhutu beedru ša-eeschanās Ballohdš par preekššassitaju bij. Tē lassija un dšeedaja no Luttera tizzibas grahmatahm. Uš tahdu wišhi tee Latweeschus labbinaja un willinaja uš tizzibas pahrkahpšhanu. Tee Rīgas biškapam Šilaretiu luhdšibas rakstus nodewa. Wiinu luhdja:

- 1) Laj preekšch wiinneem Rīgā, weenu Kreemu bānizu tā eerifte, ka tur Deewatalpošhanu Latweeschu wal-lodā warr noturreht;
- 2) laj tahdu Kreemu tizzibas bānizu teem uszell Rīgā, Peterburgas wjorštattā, tur, kur preekšch Gertruhdes bānizas weeta nodohmata;
- 3) laj wiinneem walku lauj ar bānizas šwannu eerastā wišhē šwannihst, tā kā šwannu mehle pee šwannu abbejahm pufšehm, un ne tā kā pee weenas pufšes ween, pefšittahs.
- 4) laj wiinneem walku lauj, rihta un walkara luhšchanas noturreht; no Luttera tizzibas dšeesmu grahmatahm dšeedahst, jo kreewiškās dšeesmas teem šweščadas rahdotees.
- 5) laj frohnis wiinneem naudu dohd, ar ko tee warr nopirkt preesteru drehbes un zittas waijadšigās bānizas leetas, kā: šwehtu ewangeliumu, ta Runga Ziānas bikkeri, šwehtu Dis-tus šwaigniti, bānizas šwannus, neššamus un karradamus lukturus, traufus preekšch šwehpinašchanas, un preekšch maišes un uhdens eefwehtišchanas;
- 6) laj to zeenijamo un uštizzamo Rahrli Ernestu par bānizas wehrminderi eezzell;
- 7) laj pehz wiinu šaweenošchanas ar Kreemu bānizu, biškaps teem to bešgalligu šehlastibu parahda, un to isredšeto Dahwidu Ballohdi pee šehiš bānizas par preesteri eefwehti;
- 8) laj pehz wiinu širds ilgošchanas, wiinūs un wiinu peeder-riģus pee Kreemu bānizas peeraksta un wiinūs no Luttera-tizzibas iššfir un pee Kreemu tizzibas peemeeno;
- 9) laj wiinu širdšwehleschanas ahtrahst warr išpildiht, tad tee luhdš laj weenam no wiinu widdus, atwehl buht par luhdšibas aištahwetaju;
- 10) tee wehlejahs, laj wiinu bāniza šem Rīgas Kreemu erzbiškapa Šilareta wal-dibas un usraudšišchanas šahw;

11) beidsjoht tee lohti luhdi, laj tee sawas peenestas luhdsibas dehl, tohp fargati no Lutteratizzigu walbibas wajaschanahm; jo tahdas wajaschanas eerasta leeta effoht.

Raudis runnaja ka schohs luhdsibas rakstus 140 Latweefchi parakstijufchi effoht. Zitti stahstija ka tik weenpazmit ween, un wehlahf zaur teefahm ismellejoht, tikween diwi peesinnufchees, kas sawus wahrbus appafscha rakstijufchi. Beidsjoht israhdiyahs, ka tik un tik sawus wahrbus parakstijufchi, ne funnadami kalabb tohs raksta. Starp fcheem parakstijateem raddahs zitti, kam tas balbeeris Kahrlis Ernestis laudis pahrrunnajoht prassijis, waj tee gribb isluhgtees to brihwibu, laj sawas hernhutu fa-eefchanas warr noturreht. Kursch atbildeja: „Gribbu gan,“ ta wahrdu peerakstija, jebfchu luhdsiba glufchi zittada, ne ka luhdsejs to gribbejis. Schohs peekrahptohs luhdsejus wehlahf, pee bihstapa us fwaidifchanu peewedda. Bet zaur teefahm irr flaidri ismellehts, ka tee ne ko zittu naw gribbejufchi luhgt, ka ween to, laj winneem irr brihw, sawas hernhutu fa-eefchanas noturreht. Luhdsibas rakstijateem teem wiltigi bij paslehpis, ka luhgts tohp: laj waku lauj Kreewutizzibas Deewakalposchanu Latweefchu walloda noturreht, un laj tohs luhdsejus peefchir pee Kreewu tizzibas un basnijas. Bihstaps tohs prettistihwetajus ar draudeem apfluffinaja, un balbeeris Kahrlis Ernestis teem mutti aifbahsa ar wiltigahm sohli-fchanahm: fwabbadibu no galwas naudas maksahm, fwabbadibu no faldatu deenesta, apdahwinafchanu ar dwehfeku semmi u. t. j. pr.

Ta rahdahs, ka tohs luhdsibas rakstus pats Ballohds farakstijis, tapehz, ka wiina eefwehtifchana par preesteri, ka befgalliga fchehlastiba tohp isluhgta.

Ballohds no sawa zetta ko 1841mâ gaddâ usnehmis, newarreja wairs atpaffak greestees, bet tam bij ja-eet us preefchu. Un to winsch darija ar wisseem spehkeem. Ztiin ka pats wels to buhtu jahdelejis, winsch ar sawu weizigo mehli sawus tautas brachlus, zittus ar draudeem, zittus ar glaudeem, zittus ar gudri falikteem wahrdeem, ko weenteefigs zilwezinsch lehti nefaproht, us tizzibas pahrfahpfschanu mahzeja willinaht. Weenreij winsch us diwi wihreem, kas pee wiina atnahfufchi runnaja ta: „Zuhs man prassat, kahds labbums mums buhs, kad tizzibu pahrfahpjam?“ Redseet, kad es sinnatu, ka schinni azzumirfli, kameht te runnajam, muhs semme aprihs, tad es Zums to tektu — bet ta es nedrihftu.“ — Peerakstifchanas zeddeles, ko tam atpaffak atnessa, pee seenas peesprausdams un ar farfanu tinti pahrtreepdams, winsch atdeweju lahdeja: „Laj tawa dwehfefe elle, tik farfani degg, tapehz ka tu sawu pestifchanu no fewis effi atstuhmis.“ Kas sawu peerakstifchanohs wilzinaja, us teem winsch runnaja: „Ko wehl kawejat? Ko taggad lehti warrat panahft, to wehlahf nojchelhodami, jebfchu zaur rattu rumbu zaurfpeedufchees, wairs ne panahfseet.“ Kad par gaddu wehlahf wiina pascha nowadda laudis pee wiina atnahza, tad winsch tohs apfweizinjaja runnadams: „Tikpat beidsjoht arri Zuhs dabuju redseht, jau esnu deegan ilgi gaidijis. Bet nu nahseet arri wiffi!“ Kad Ballohds jau 1845tâ gaddâ par diatschofu bij pazelts, tad winsch 1846tâ gaddâ Leelbeenas festdeena

ar sawu kustumu basnizu, kà aizinahts preesteris atnahza us sawu darba weetu Laudohnâ. Gepretti Laudohnas Luttera basnizai, winsch us teem laudihm runnaja, fazzidams: „Geklauſeet, manni tautas brakti! Blahweji us plaujamo atnahkufchi, kas taggad paliks ne-plauts, tas isbirs, un tohs iſbirruſchohs graudus tee ehrgki aprihs.“

Aſtonpaqmit gaddus winsch Laudohnâ ſchelschanas darbus karsti nn gruhiti ſtrahdatjs, un irr lahtu peeminnu atſtahjis wiſſâ Wiſſemmê. No 1mâ Septemбера 1846 lihds 1mam Januar 1847 winsch 2057 zilwekus, 1253 wihreeschus un 804 ſeeweetes ſwaidijis. Pehz ſcho, iſchetru mehneſchu ſtarpâ atfal 3983 zilwekus, 2149 wihreeschus un 1834 ſeeweetes, un wehlahſ aſtonu gaddu ſtarpâ 1282 zilwekus 493 wihreeschus un 789 ſeeweetes. Tâ Ballohds ar ſawu rohku no Wiſſemmes Lutteradraudſehm uſ muhſhigeeam laifeem 7322 dwehſeles atſchekhla. — Ballohds braukaleja pa mahjahm, tohs kas peeraktiujſchees uſmekledams un winnus peespeeda lai tee arri ſawus behrnus leek ſwaidiht. Daudj weetâs deht tizzibas pahrfahpſchanas iſzehlahs ſchelschanas un rahſchanas ſtarp laulmeekem, wezzaſteem un behrneem. Deewsgan bij to waimanu, deewsgan to aſſaru. Bet Ballohds ſtrahdaja neſchaubidamees. Naſtihm peekrautôs weſumôs behrnus uſ ſwaidiſchanu wedda, kas brehza un raudaja, kam mahtes ar iſplehſteem matteem paſſat ſtrehja; bet tas ne palihdſeja ne neeka. Ballohds winnus ſwaidija. Daſcheem iſdewahs pee laika iſbehtg un meſchâ eemukt, un no peespeestas ſwaidiſchanas iſſargatees.

Tahdâ wiſſê Ballohds ſawus breeſmigus darbus ſtrahdaja! Bet kad pirmajs karstums pahrfſtrehja, tad to eekſchligu ſirds pahrdwehſchanu pee wiinna warreja manniht. Sirds drohſchiba bij iſſudufi, winsch ohtram zilwekam drohſchi azzis ſtattiht newarreja. Spehki ſaſchlukka. Zo winsch bij zerreis un gaidijis, ka nu wiſſas draudſes ar basnizahm un mahzitaju muuſchahm uſ Kreewutizzibu pahrfahps, laj wiinna lepna ſirds uu augſtprahitiba praſſch paſaules taptu pagohdinata. Bet tas tâ nenotikka. Luttera draudſes tappa ſihjatas. Ballohds bij tas wehtellis, kas pellowas no kweeſcheem atſchihira; bet arri labbu dalku kweeſchu pee pellowahm peejaunza ſlah. Winsch wiſſus maiſa gribbeja ſabahſt; bet winnam apſahrt Luttera draudſes ar ſawahm basnizahm un mahzitaju muuſchahm ſtahweja, tâpat kà papreeſch ſtahwejuſchas, tikween ar to ſtarpibu, ka wiſſi Luttera tizzibas lohzeſki nu bij pahrbauditi un neſchaubigi ſawâ tizzibâ atrasti. Bet wiſſas ſchihſ draudſes, daſchas kluffibâ, daſchas brehdamas winnu apſuhdſeja. — Ballohds ſirdsmeeru newarreja atrast. Drihs atnahza laifs, kas iſrahdija, ka winsch ſawu uſtizzibu arri pee Kreewu tautas preeſtereem bij ſaudejis. Tas ugguns, ko winsch uſ to altari kam, winsch kalpoja, uſturrinajis, winnu paſchu eedeſinaja ne uſ atgreeschanohs, het tas wiinna ſirdi ehda un mohzija. Patz wainigs buhdams, tomehr negribbeja wainigs buht. Winsch to wainu no ſewis greesa uſ to preeſchajo laiku notikkumeem, kas wiinna tehwu, wiinna familiju un wiinu paſchu ſahpigi eewainojuſchi un uſ ſawu tautas braktu lehtizzibu. — Lannî paſchâ laikâ winsch ſawas ſeewas raddineezi, kas winnam praſſija: waj winnai ſawu Luttera-

tizzibu buhs pahrfahyt, jeb ne, atbildeja: „Luhdsama ne darri to; es esmu nelaimigs; kalabb tu gribbi nelaimiga buht?“

Kalabb winsch nelaimigs zilweks bij? Winsch talabb bij nelaimigs, ka eefsch wianna eewangeliska Luttera tizziba wehl pagallam ne bij nomirrusi, bet arween wehl dsihwa. Tapehz tahs jaunahs tizzibas faites, kas wiannu sawa preestera ammatâ kaldinaja, wiannu dauds grubhtahf speeda, ne ka tohs, kas eewangelisku tizzibu ne mas nepasibst. Bet tahs jaunahs tizzibas faites, wiannam ihgneht ihgnejahs. — Kreewu basnizas wirfneeziiba us wianna isturrefchanohs pehz wiannas basnizas liffumeem, gan tikween zaur pirksteem skattijahs; bet kad winsch no Kreewu basnizas liffumeem warren tablu noschkeebahs, tad wiannu us zittu weetu gribbeja pahrzelt. Ar dauds ruhpahm un ar Laudohnas muifchas walbitaja luhdsibas raksteem, fo dauds draudses lohzehti parakstija, un zaur pascha Ballohda pasemmigo luhdsibu un apsohlischanam, ka winsch turpmahf pehz Kreewu basnizas liffumeem zeeschi isturrefrees, wiannu turpat sawa weeta pametta. Zitti preesteri no Kreewu tautas, un arri pats erzbihskaps wiannu labpraht ne-eere-dseja. Garriga swabbadiba ar fo no masohtnes kohpa faaudis, wehl arween eefsch wianna dsihwoja; bet garriga swabbadiba nefakriht kohpa ar teem jaunahs tizzibas basnizas liffumeem. Tas wianna firdi ehdinaja un wianna firdsmeeru jaudeja. Sawâ firdsneemeerâ winsch rupjôs meefas grehfôs padewahs, un ar firdsfahpehm dabuja peedsihwoht, ka arri wianna behrni tahdâ paschâ grehfâ krita. Wehl beidsiht arri tohs grubhtus firdschstus peedsihwoja, ka Peterburgâ wal-diba weenu no wianna dehleem, Mai mehnesi 1862trâ gaddâ, libst ar zitteem tihscheem nammudedfinatajeem un dumpineekeem, sagrahba un us Sibiriju noteefaja.

Ballohds September mehnesi 1864tâ gaddâ nomirra. Us mirschanu gulledams winsch suhtija pee nahburgu Luttera draudses mahzitaja, luhgdams, laj tas pee wianna atnahf. Kad tas atnahza, tad mirrejs jau ar nahwi zihnijahs. No nejauschî gaddijahs, ka erzbihskaps Platons reisodams, behru deenâ Laudohnâ eebraunza. Bet erzbihskaps pee schi mirrona glabbaschanas dallibu ne nehma. —

Ballohdi pawaddija tee darbi, fo winsch strahdajis.

4.

Ro Kreewu tautas preesteri darrija.

Wehl par zitteem Latweefcheem warretum stahstihf, kas sawus tautas brahlus us schkelschanu un pohstu willinaja, bet tad muhsu stahsti par dauds garri paliktu. Beeminesim wehl weenu Zggauni, Jahnis Prants wahrda, kas sawus tautas brahlus krahpa. Winsch jau 1841mâ gaddâ ka lauschu usmuffinatajs un prahtujaujejs strahdijahs, un kad winsch 1845tâ gaddâ tizzibu pahrfahpa, tad wiannu par lesteri pee Kreewu preestera Timofei Tschinsky pazehla. Prants sawus tautas brahlus, ar tahdahm paschahm ahrija labbuma sohli-

ſchanahm, kà jau effam minnejufchi, willinaja un peeſrahpa. Urri wiaſch glaudija un draudeja, ka tee, kas 2 lihſi 4 neddelu ſterpà ne-buhs ſwaiditi, wehlahf netaps wairs peenemi, un tee ween, kas lihſi ruddenim 1845, tizzibu pahrfahpufchi un ſwaiditi, dabuſchoht dwehſelu ſemmi un to zittu apſohlitu labbumu. Schis tehwiaſch iſſikahs gluſchi klufſ un lehns wihriſch effoht, kas ar dauds wahr-deem ne runnaja. Bet no ta, ko wiaſch runnaja, lehntizigee lautini dohmaja, ka uf winna firds, tahdu apſohlifchanu noſlehpums gull, ko winnam zitteem neko brihw iſſtahſtiht. Kad winnam praſſija: Waj tas eefohlchts labbums drihi rohtà nahſ? Tad wiaſch atbildeja: „Nahſ, nahſ; pazeeſchatees.“ Kad winnam praſſija: Kahds jelle iſhten tas labbums buhs, tad atbildeja: „Sehdams tu zerre no iſſehjuma auglus eedabuht; tàpat tas ar wiſſu abrigu labbumu irr.“ jeb arri: „Scho-deen tew ne waru teiſt, bet wehlahf tew to iſſtahſtiſchu gan.“ Teem, kas prahtà ſchaubidamees winnam praſſija: „No kurrenes zelſees tas labbums, ko tee ſwaiditee ſemneeki mantohs?“ Wiaſch atbildeja: „No Keiſara; jo Keiſars tiſ Widſemmes ſemneekus ween miſlo.“ Brants turkſaht eedrohſchinajahs teem laudihm eeahſtiht tohs mellus, ka Keiſars effoht pawehlejis, laj Widſemmes ſemneeki tizzibu pahrfahpj un tohp ſwaiditi. Wiaſch eedrohſchinajahs uf ſemneekem, kas pee ſwaidiſchanas atnahſufchi tà runnah: „Waj juhs to wiltigu tufſchu Luttera tizzibu (lawalat tihja Lutteruſe uſſo) griſbat atſtaht? To tapeh; peeminnam, ka weens ſemneeks pee ſawa Luttera draudſes mahzitaja peegahjis praſſija: Wai gan tas wehlehts draudſes preeſſchà ewangelifſu Luttera tizzibu tiſ neganti apgahniht un ſaimoht. Par tahdu muſſu ewangelifſas tizzibas ſaimoſchanu, Brantu pee teefahm apſubdſeja, un protokolla rakſti wehl taggad laſſami, kas iſrahda, ka ſubdſiba pateſſiga bijuſi. Waj Brantu par ſcho apgrehzibu pehz liſſu-meem ſohdija? — par to ne runnaſim.

Kad nu effam redſejufchi, ar kahdeem krattektu ſeeteem ewangelifſas Luttera, draudſes pee Latweeſcheem un Zggauneem, no winnu paſcheem tautas brahleem, tappa kratititas un ſihjatas un ar kahdeem eefohliteem trefneem kummoſeem tee tohs wahjakohs brahtus willinaja ſawu baſnizu atſtaht un ſawu ſkaidru ewangelifſku tizzibu pahrfahpt, beſ ka tee jelle magkeniht no ta apſohlita labbuma pa-ohſtiht buhtu dabujufchi, tad nu apſtattisim, ko Kreewu tautas preeſteri un dſim-muſchi Kreewi, pee ſchis pahrwehſchanas darrija. Tas naw leedsams ka daſchi Kreewu preeſteri, ſawus eerohtſchus, ar ko tee pee Latweeſchu un Zggaunu willinaſchanas un krahpſchanas warreja ſtrahdaht, wiſ-papreeſch no Latweeſcheem un Zggauneem iſraudſijahs, bet mums irr leeziſas, ka daſcheem dſimmuſcheem Kreeweem, ſcho nedarbu palihdſeht ſtrahdaht, ne maſ naw patizzis. Paſchà leelajà braſlà, kad Latweeſchus ſwaidija, Luttera tizzibas mahzitajs weenam Kreewu kaufmannim Rigà praſſija, ziſ wiaſch no ſawas puſſes teem jaun-peeſſkirteem tizzibas brahleem dahwinajis. Kaufmannis atbildeja: „Ne weenu graſſi; es tohs Puſkreewus par ſawas baſnizas lohzeekem ne atſiſtu.“ — Gan Kreewu preeſteri no Widſemmes ſawus raggus pazeldami, tiſ ſkanni puhta, ka wiſſa Kreewu ſemme atſkanneja: laj jelle

Kreewu tauta jawu dewigu rohku atwerr preeksch tahm dwehselehm Widsemnê, to Kreewu basniza sewim mantofuji. Bet wehl 25 gaddu laikâ mas dahwanu no turrenes naktufschas. Uf erzbihschapa Platona usajinaschanu un zaur Moskawas awihsehm, tikween kabdi 2000 rubli labprachtig dahwanu sanahza. Nauda ne fur neraddahs; jebſchu dſikkâ Kreewu semmê basnizahm un klofstereem irr mantu baggatiba. Masus missina krustinus papilnam atstelleja, bet tee tif par behrnu speplehm derreja. Latweeschi, kam no sawas pirmejas ewangeliskas tizzibas garradschwiba firdi, tohs ne mas nenehma pretti. Arri ſwehteklu bildes Latweeschi sawôs dſihwofkos nepee nehma. Naudu gan tee nemtu, bet to ne weens nedewa. Bet zil bedſigs gars pašcham erzbihschapam Platonam uf jawu jaun-ewantofu gamamu pulku, to winsch 10tâ Augustâ 1845tâ gaddâ sawas basnizas jauneem loh-zeekleem, Zggaunds Raugas kirspehlê Menzenes basnizu pah- raugoht, uf wiannu scheloschanohs atbildedams istahstija: „Rad tas mannâ warrâ stahwetu, tad es juhs wiffus no Kreewu bas- nizas aisdſihthu prohjam; bet tas nestahw mannâ warrâ.“ u. t. j. pr. Wehl dſehſtrakâ garrâ tas Kreewu preesteris Tſhornas ſahdſchâ Zggaunds sawus ſwaidiſchanas darbus strahdaja. Winsch tohs semneefus, fas zaur ſwaidiſchanohs paſauligu labbumu zerreja eedabuh, atraidija noht no ſewis. Jo tas bij taifus un pateefigs wihſ ar kreetnu gohda firdi; winsch laudis zaur weltigahm apſohli- ſchanahm uf tizzibas pahrahpfchanu willinaht, turreja par beſkaunigu negohda darbu. Rad semneeki wiannam praſſija: Kâlabb tohs pee- rakſta? tad winsch teem atbildeja: Sai warr ſinnaht, zil gekku walſti irr. Scho atbildi winsch 19tâ Oktobert 1845tâ gaddâ sem- neekeem dewa. Tomehr dewinas deenas wehlah 28tâ Oktobert winsch semneefus pa barreem ſwaidija. Rad tee „gekki“ ſewi guhſtiht lah- wahs, tad arri tahdi bij labbi wianna basnizai. Bet tahdu gohda wihru, ſahds tas Pernawas Kreewu preesteris Kufin, fas sem- neefus no ſajukſchanas paſargaja un tohs beſprachtigohs pamahzija, mas raddahs. Un jebſchu warr buht, arri wehl zitti preesteri no mel- leem ſargadamees semneefus uf leekahm zerribahm newillinaja, tad tomehr wiannu ſewas un basnizas deeneri to darrija, un ne weena ne- bij, fas tahdu wiltibu aiſleeds, beſ ween ſahdas iſſluddinaſchanas no waldbibas puffes, fas uf papibra ſaraktitas palikka.

Atkal zitti Kreewu preesteri jawu firds apſinnaſchanu atweegloja aiſbildinadamees, fa ſchee to darra uf Kreewu basnizas augſtaku pa- wehli, weenalga, kad arri prett semmes liſkumeem noſeegdamees. Tâ darrija tas Kreewu preesteris Tſchichatſchew, Zggaunds, ſem krohna muſſiſchas Odenpâh. Winsch ar wilka drohſchibu eefſrehja Rönni un Odenpâhas Luttera ſkohlâs un tur wairah 30 ſkohlâs behr- nus, beſ wezzaku ſinnas, wezzas ſkohlmeiſterenes azzu preekschâ, ar elji eefſwaidija.*) Un tâpat wianna ammata brahſis, tas Kreewu pree-

*) Schis plehſigu ſwehrn darbs, nahza teefahm rohkâs. Preesteri wels ne rahwa bet ſkohlmeiſterus, fas sawus ammatu darbus neuſwaltejuſchi, no ammata uoſweeda noht.

steris Poletajew Sagnizas kirspehle, kas ar Odenpahas kirspehli ja-eet rohbeschös, sinnaja til gudri eerikteht, ka eefwaiditas wezgas Jggauuu bahbas, nefunnameem wezazeem wiannu behruus no ganneem atwillinaja un pa barreem aisdinna us Sagnizas sfreedamü Kreewu basnizu, kur Kreewu preesteris wiannus eefwaidija ar elji. Weens gohda wihrs no Luttera draudjes, gwardijas kapteinis scho nedarbu, un wehl zittus nedarbus Poletajewam pahrmetta. Un pats preesteris neaibildinajahs wis, ka wiensch irr pareisi darrijis, wiensch tik to atbildeja. „Ak, ne scheljojatees jelle par newainigu pahtagu, ar ko juhs sitt. Mehs preesteri ne effam ne kas wairahf, fä ween tahda pahtaga augstakas warras rohkä, bet schi warra irr apnehmusees Juhs pahrmahziht. Ta naw muhsu waina.“ — Tahdu pahchu atbildi no Tschichatschewa dabuja zits wihrs, kas winnam to dwehseku guhstischanas nedarbu ar reehschanu pahrmetta. Wiensch atbildeja: „Ro buhs darriht? Wisz tas noteek us augstaku pawehli!“ — Waj wiensch tä aibildinadamees sawu firds apsinnafschanu warreja kluffinabt? —

Tas irr skaidra pateesiba, ka tik un tik dauds Kreewu preesteri pa Latweescheem un Jggauneem fleppenas wallodas un paudas bij islaidusch, ka wisseem teem, kas tizzibu pahrfahps, dwehseku semmi dohs un no wiinneem neds galwas naudu, neds rekruschus nems u. t. j. pr. Turklacht Kreewu preesteri semiteekeem eerunnaja, ka starp Luttera- un Kreewu basnizas likkumeem ne kahdas starpibas ne effoht; tee fazzija: „Zuhu tizziba, muhsu tizziba, tahda patta tizziba.“ Un no Allukfnes puffes 1845tä gaddä jinnoja tä: „Zelich us tizzibas pahrfahpschanu preefsch teem apmahniteem semneeziineem irr fataisihts, tä, ka tee warren weegli warr staigahf. Wiannus peenemm bes jeb kahdas mahzibas un pamahzischanas. Tohs tizzibas pahrfahpejus pamett pee wiannu sennakas tizzibas, pee sawahm dseefsmu grahmatahm un bihbelehem, un no wiinneem ne ko nepagehr, kas Luttera tizzigu apsinnafschanai buhtu pretti. Tee to basnizu, pee ka tee peederreja pahrmaina prett Kreewu basnizu, pee ka peederoht, tee ahriku labbumu un weeglu dshwi zerre mantoht; bet sawu ewangelisku tizzibu, ko firdi ness, to tee nepahrmaina wis. Teefas= un basnizas rullös ne weenä weetä ne atrohn raffitu, ka semneeki ar Luttera tizzibu un wiannas basnizu naw meerä un ka tee pehz Kreewu tizzibas kahrojusch. Tee zittu ne ko naw gribbejusch, fä ween to, laj sawas smaggas dshwes nastas warr weeglakas darriht, un wiinneem zerriba eedohta, ka tee wiffadu labbumu mantohts, bet tad ween, kad tee pee Kreewu basnizas peederrehs. Täpehz semneeki speeschahs us tizzibas pahrfahpschanu.“ Kad wehlahf arri Kreewu preesteri fluddinaja, un fluddinafschanas islahra tahdäs weetäs, kur ikweens warreja lassiht, tad atfal no shtras puffes jau par to bij gabahfts, ka semneeki netizzeja. Pehz teem peezeem fluddinafschanas punkteem, bij wiinneem isfazziht un apleezinabt, ka tee no firds pahrleezinafschanas, bes kahdahm zerribahm us ahriku labbumu, bes kahdahm gaidahm, ka wiannu klausibas un dohschanas taps pahrwehrtas, no sawas Luttera tizzibas atkahpjahs, un sawas dwehseles

ſwehtibas labbad us Kreewu tizzibu pahrfahpj. Bet preefſchnammds un us zelkeem Kreewu baſnizas deeneri un wiannu palihgi ſtahweja, laudihm eerunnadami ta: „Sinnams, ka labbums buhs; bet muifchneeft un mahzitaji wehl meenumehr pretti ſtahw, un Kreewu preeſteri nedrihft zittadi runnaht, ka ween ta, ka tee runnajufchi, un par to, ka femmi dabuſeet un no klaufibahm ſwabadi kluhſeet, u. t. pr. tikween kluffinahm auſis drihftam eetschuhfſteht.“ Tee tabdahm eetschuhfſtehschanahm wairahf, ne ka waldbibas iſfluddinaſchanahm tizzeja; un leezinaja, ka tee ſawu Luttera tizzibu ne kahda ahrija labbuma dehl ne pahrfahpj, bet tik ween Kreewu tizzibas dehl tee to darroht; tee negribboht ahriju labbumu, bet tikween muhſu Keifara tizzibu. Tee runnaja: „Tatſchu tizzibu no ſirdihm ne-ſnems; bet us Kreewu baſnizu pahrfahpj, irr tas weenigais zelſch ta labbuma us mantofchanu, fo Keifars mums nobohmajis eedoh.“ — Arri tas nepalihdſeja ne neeka, ka daschi no paſchas tautas widdus ar ſpehzigeem wahrdeem us teem runnaja, aprahdami wiannu lehttizzibu un neapdohmibu. Tee tomehr pa ſinteem un tuhftofcheem us peerakſtiſchanohs ſtrehja. Ta Willandé 13ta April 1846ta gadda notiffa.

Beeminnetâ deenâ Willandé atnahza tas Kreewu preeſteris Niko-lai Berchotenski un weenâ nannâ us tirgus platscha eerikteja tizzibas pahrfahpſchanas weetu. Laudis pa barreem ſaſtrehja klah. Kamehr zitti Jggauni pee ſawas ſklaidras ewangelifkas tizzibas paſtahwigi palikdami, par tahdu uſmahſchanohs nobihjuſchees drebbeja, un zitti eebahrgojuſchees bahra un funnija, tamehr zitti preeſtera preefſchâ femmê nomettuſchees, apbrihnoja un flaweja wianna kyplo bahrfdu, wianna kahjas ſkluhſtija u. t. j. pr. Bet turpat us tirgus platscha, weena meita us teem laudihm ſkannâ halſi brehhdama ſauz: „Juhſ neleefchi, beſprahta laudis, gattawee lohpi, ne-effat us zittu derrigi, ka ween us to, kas taggad notifs, laj juhs ſawahra par Kreewu ſeepehm!“ No wiſſahm mallahm femneeki pee peerakſtiſchanas nahza un zitteem pa deenahm peetiffa gaidiht kamehr ſawu rindu ſagauidija. Preeſteri warraſ darbus ſtrahdaja. Weens Alluſfneets 1847ta gadda pee teefahm ſchehlojahs: „Wiuſch effohbt atraitni apprezjejis, kas pehz ſalaulaſchanas winnam iſtaltſtijiſi, ka winnas pirmas laulibas dehls, beſ winnas ſinnas un wehleſchanas, kamehr patti mahjâ ne bijuſi, ar zitteem behrneem nahburgôs nogahjis, kur Kreewu preeſteris, kas tur gaddijees, wiannu turpat us pehdahm ſwaidijis. — Zits Alluſfneets ſchehlojahs, ka wianna padehls 12 gaddus wezſ, beſ wianna ſinnas, (mahte bij mirruſi) ar zitteem puifeneem us Alluſfni aingahjis, tur par nakti palizzis, un ohtrâ rihtâ no preeſtera eefwaidihts, mahjâ pahnahzis. Puifens ſawam eedufmojuſcham tehnam iſteizis, ka zits puifitis wiannu pee Kreewu preeſtera durwihm peemeddis un eelaidis eefſchâ, un pats aiſbehdſis. Kambari, preeſteris winnam pretti nahzis runnadams, waj arri winnam peerakſtitees gribbahs; bet tas ne-effohbt wajadſigs, wiuſch rihtâ to buhſchoht eefwaidiht. Kad puifens atbildejis, ka tehws to nelaujoht un wiuſch pats no ſewis atnahzis, pats neſinnoht ſapehzo darrijis, tad preeſteris tam eerunnajis, ka wezzafi ſaweem behrneem ſwaidiſchanu ne-

drihfstoht aifleegt un wiaſch tam labbaku tizzibu eedohſchoht, un lai wiaſch par nakti turpat kambari paleef. Puiſens pretti runnaht ne drihfſtejis, par nakti tur palizzis, un no pehreena bihdamees, preeſteram wallu lahwis, ar elji biſchſiht eeſmehretees. Weena mahju ſaimneeze pee teeſahm ſuhdſeja, ka Otkober mehneſt 1846ſtâ gaddâ wiinna bej peeraſtiſchanahs uſ tizzibas pahrfahpſchannu, prett wiinnas gribbeſchannu, ar warru eſſoht ſwaidita. Alluſſnes Kreeuwu preeſteris wiinnas mahjâs eebranzis un peepeſchi wiinnu lizzis eeſauft iſtabâ eeſſchâ. Wiinna pahrbihjuſees neſinnaduma kaſ tē buhs, eenahſ iſtabâ; bet preeſteris wiinnai beſ kadâs praſſiſchanaſ, peeri ar elji apſmehrejis un tad ſazzijis, ka wiinna taggad pee Kreeuwu tizzibas peederroht. Par wiſſeem warmahfu notiffumeem uſ Luttera baſnizas teeſu gan raſtiija, bet teem ar warru apſmehreteem zilwekeem bij pee Kreeuwu tizzibas japaleef.

Mahlpilli tâ ſtrahdaja: Atſkreen Kreeuwu preeſteris Pawlowſkij ar ſawu diâtſhofu un ſkreedumu baſnizu, 4tâ Nowemberi 1845tâ gaddâ, uſ Mahlpilli. Wiaſch pa mahjahm braufaleja laudis uſmekledams un uſ tizzibas pahrfahpſchannu aizinadams. Kur ween wiaſch eeſtrehia, tur wiinnau plaſchu ruhmi eerahdija, lai ſwehteku bildeſ garr ſeenu warr uſzelt un laudis ſwaidiht. Tâ gan ſazzija, ka eſſoht nahzis teem eeſwaiditeem zellu lihdi Rigai atraut, un tohs tē pee ſakramenteem peenemt un behrnuſ kriſtiht. Bet tee bij iſdohmati melli; bet preeſteris laudis peeraſtiija un tuhlin ſwaidija. Wiſſur, ka ſkreedama baſniza nolaidahs, tur runnaja, ka preeſch ſwaidiſchanaſ ne ween pehdējais terminſ noliktſ, bet arri, ka Weisars nolizzis un pee ta paleef, ka wiſſeem Widſemmes ſemneekem ſawu Luttera tizzibu buhs pahrfahpt, wehlahſ wiſſus tohs, kaſ wehl atlirkuſchi, buhſchoht ar warru pee Kreeuwu baſnizas peeſpreeſt. Laudis waldbibas fluddinaſchannahm ne tizzeja; jo Kreeuwu preeſteri tahdu wallodu iſlaida, ka waldbibas fluddinaſchanaſ muuſchneeku darbs eſſoht, ar ko tee laudis beedina un to eeſohlitu labbumu teem gribb atraut. Kreeuwu preeſteris Pawlowſkij weenam kalpa wihrant no Rankeku mahjahm, kaſ 4tâ Nowemberi wehlu wakkarâ pee wiinna peelawijees, ſleppeni klaufſchinaja: „waj pateeſi kaſds labbums gaidams, jeb ne“, bij atbildejis, ka leels labbumms zerrejams, bet ne agrahſ, ka pehz diweem gaddeem.*) Kreeuwu preeſteris ne maſ beſwainigs kâ ballodis, bet gudſ kâ tſchuhſka. Wiaſch zaur muuſchâs waldbibu, papreeſch tohs ſaimneekuſ un kalpuſ, kaſ Rigâ peeraſtijuſchees, uſ 3ſcho Nowemberi likka appſtelleht; jo wiaſch tannî deenâ bij ſohljees atnahſt. Bet wiaſch ar ſawu atſkreeſchannu palaweja lihdi launaga laitam. Kad laudis puſdeenu nokawejuſchi, tad wiaſch teem peeſohdinaja, lai tee uſ mahjahm eet un riht ar ſeewahm un behrneem atnahſ. Jo ſcho-deen maſ laika atlizzees; tepat wakkars jau klaht. Tee laudis uſ mahjahm eedami iſlaida ſinnas pa wiſſahm ſehtahm, ka riht, (ſweht-

*) Teeſas protokolli laſſams, ka tannî paſchâ apriani, kad laudis peeraſtidamees praſſijukchi, kaſds labbums teem buhs, Kreeuwu preeſteris abbildejis: „Do mehſ juns newarram ſazzihſt jo kad mehſ to ſazzitum, tad Widſemmē kaſch un dumpoſchanaſ iſzeltohs.

deenâ wisseem muischâ buhs sanahft; ja wehl kas gribb peerakfitees, tas laj to darra; jo zittabi tee to eesohlitu labbumu ne warrehs mantoh. Nu sinnamâ, ka lautiai par tahdahm sinnaahm istrubzinajahs un nemeerigi palikka, kâ bittes strohpâ, kas taijahs us isskreeschanu, un swebhtden pehz pusdeenâs sanahza, ne ween tee, kas waffar tē bijuschî, bet pulks zittu, kas likka peerakfitees, un ko tuhlin swaidija. Bajnizas vorschteher-kungs deewsgan prettirunnaja, ka pehz isdohteem waldbibas preeskhrakfiteem ne weenu, kas gaddâs nau pilnigs, un ja winsch pats no sewis sawu nodohmu, ka tizzibu gribb pahrfahpt, naw isteizis, nedrihft peenemt; bet us to neklausija. Dauds tehwi wiffus sawus familijas lohzeklus usdewa peerakfith, jebfchu tee ne-bija klah, un gluschî majus behrnus tuhlin us pehdahm swaidija.*) Preesteris us to pastahweja, ka wiannam no swebhta sinoda sleppena pawehle eedohhta, un wiannam ne effohht pawehlehts to pawehli zitteem rahdiht. Tas no Rigas atsuhthits polizes offizeers preesteram waku lahwa, laj darra, kâ gribb.

Tif pirmdeenâ 5tâ Nowemberi Luttera tizzibas mahzitajs, par fchi blehdiga preestera warras darbeem siann dabuja, un tuhlin us Mahlpilli aifbrauja, fur semneeku pulku preestera durwoj preeskâ atradda, kas atnahkuschî rakfitees un swaiditees. Polizes offizeers mahzitajam atbilbeja, ka winsch preesteram behrnu swaidischanu ne warroht aifleegt; jebfchu wiannam ar waldbibas rakfiteem pawehlehts, tif ween tohs swaidiht, kas paschi no labba prahta sawu tizzibu pahrfahpj un pee Kreemu bajnizas gribb peederreht. Bet Kreemu preesteris Pawlowski atbilbeja, ka wiannam ar Luttera tizzibas mahzitajeem naw ne kas jadarra un ka winsch pehz tahs pawehles, ko swebhta sinode tam eedewusi, sawus darbus strahda. Mahzitajs no teijenâs atraidihts, gabja pee muischas waldbibas, to uiaiznadams, laj wianna Pawlowska pretti-spihteschanu prett waldbibas pawehlehm, apturr. Kad nu muischas waldbiba Pawlowskam peerahdija, ka prett wianna warras darbeem fuhdsehs, tad winsch ap pusdeenâs laiku ar swaidischanu apstahja. Bet no swebhtdeenâs wakkara zehleena, lihds pirmdeenâs pusdeenai, par 24 stundahm winsch 140 pecauguschus zilwekus un 40 behrnus bij swaidijis un fchohs lohzeklus Luttera draudsei us muhschigeem laikeem atrahwis. Ar kahdu warru Mahlpilli swaidischanas darbus strahdaja, warr no scheem notiffumeem nojehgt, ka weenu 12 gaddus wezzu puifiti, kas jahfchus us kapsehtu lihki

*) Tas ne ween kâd, bet arri zittâs weetas notiffa. Weens preesteris waffarâ un ruddeni 1845tâ gaddâ sawu skreedamu bajnizu Willandî trakteri uszohla. Tē daudskahrt redseja behrnus, no 2—10 gaddeem, kas brehza un raudaja un kuhdajhs un ar rohtam un kahjam pretti turrejâhs, kamehr preesteris ar warru tohs swaidija. Zitteem Ygganueem to redsoht meesa un dwehsehle drebbeja un firdis saplatta, ka affaras ne warreja apturrehl. Zitti wiffâ galwâ brehkdami un raudadami no swaidischanas weetas ifmuitta us eelas. — Zittâ weetâ 1846tâ gaddâ weens 15 gaddu wezs puifis, to wianna mahte, atraitne, pee ffohlu mahzibahm peeturreja, ne gribbedams mahzitees, aiffreen bej mahtes sinas us Willandi pee preestera kas wiann tuhlin eeswaidija. Tahs weetas Luttera tizzibas mahzitajs prett preesteri dehl warras darbeem peeneffa fuhdhibu; bet tas naw sinnamâ waj preesteri pee atbildeschanas sauja, jeb ne.

pawaddija, no sirga norahwa un ar warru swaidija, un fa preesteris weenu meiteni, fo prett wiinaas gribbeschanu peeraktija un tad atkal isdsehfa,*) bahris un sunnijas, fa wiina rihsstes pelnijsi, fa ta sa-weem wezraakeem us tizzibas pahrlahpfschanu ne klaufa. Par schein warras darbeem fas Mahlpilll notiffa, fuhdsfibas gan pee general gubernatora Rigâ, gan zaur flügel-adjutantun Dpotschinin, fas tolaif Rigâ bija, pee leelwirfta Krohnamantineeka un zaur basnizas teefu pee ministera penessa — bet welti! —

Preesteris Michailow's Ahdaischu kirspehle braunza pa mahjahm laudihm eeteifdams, fa no Keisara jauna pawehle isdohta laj wiissus tizzibas pahrlahpeju behrnus pee Kreewu tizzibas peefskirr. Wianam arri idewahs fahdus 15 lihds 20 behrnus us schadhu wiissi Luttera draudsei atsaqt. Bet weena mahte, kam Luttera tizziba un fa wihrs Kreewu tizzibâ bij pahrlahpis, leedsjahs sawu tizzibu pahrlahpt. Wianam sawus diwus behrnus, to sihdamo pee kruhts nesdama, to prahwako aif rohtas sagrahbusi, mettahs pa nedrohschu leddu par Gauju pahrlah, fur wajataji tai pakkal nedjinnahs, baiddamees fa leddus warroht eeluhst. Un tà schi mahte sawus behrnus isglahba. Par scho notiffumu mahzitajs pee pagasta teefas likka protokolli farakstihst un to basnizas teefai peefuhstija. Spreedumu nedabuja sinnaht.

Kreewu preesteri warras darbus arri pee laulibas faitehm strahdaja. Sestâ Nowemberi 1848tâ gaddâ no Jggauun Bartolomâus draudses pee basnizasteefas fuhdsibu peenessa, fa Kreewu preesteris Tebrpatâ weenam Luttera tizzibas wihran-seemu atnehmis un to peelaularijs zittam wihran, fas us Kreewu tizzibu pahrlahpis. Arri par scho leetu pagasta teefa protokolli farakstija un to us augstakahm teefahm aislaida. Spreedumu nedabuja sinnaht.

Weens us Kreewu tizzibu pahrlahpis kalpa wihrs, M. J. wahrda atstahja sawu seemu, kam J. wahrds un aisgahja us darbu pee Beipus efara. Sche atnahjis wiinsch eemihlejahs ar weenu meitu no Kreewu tizzibas. Kreewu preesteris wiinam ne ween walku dewa, laj wiinsch scho meitu par ohtru seemu nemm, bet arri pats falanlaja. Tas notiffa 1858tâ gaddâ. Tapat tas notiffa Kawalechtes kirspehle un wehl zittâs weetâs.

Tolait, fa jau sinnam bij pawehlehts, laj muisschu waldbibas Kreewu preestereem, tur, fur Kreewu basnizu nau, preefsch wiinu sfreedamahm basnizahm ruhniugu weetu erahda, fur tee sawas swohtekku bilbes warr uszelt un Deewa kalposchanu noturreht. Tanni laikâ Ruhjenes draudse, kam 14,000 dwehsetu, wairahst nebij, fa ween astonas dwehseles us Kreewu tizzibu pahrlahpufschas. Bet Kreewu hihsfkaps pagehr, laj waldbiba pawehl tanni krohna Ruhjen-Tonejas muishâ, jaunu basnizu uszelt, fur sfreedamu Deewa-kalposchanu warr noturreht. Preefsch teem astoneem eeswaiditeem tizzibas pahrlahpejeem ween, jaunas basnizas newaijadseja, jo arri

*) Zitta weetâ labfirdigs preesteris raddahs, fas pa lahdam no teem, fas peeraktijufchees us wiinam luhdsibahm no rulla isdsehfa; bet wiinam labfirdiba tiff ween teem par labbu nahza, fas tam to isdsehshanas darbu ar weenn rubli aismakfaja.

nahburgu draudjes maj tahdu raddahs, un schein warreja gan Walku, Zehfis un Walmeeru dasneegt, fur Kreewu preesteri un basnizis senu radduschees. Bet schi masa pulzina dehl ween, Kreewu jaunu basnizu arri nezehla. Tè bij zitta wajadniba. Tè tahdà weetà fur leela draudje fawu ewangelistku tizzibu dahrgu turr un to ne grihb pahrfahpt, wajag pastahwigas darba weetas, fur Lutteratizzigohs willinabt un Luttera draudji schelt. Tapedz Kreewu basnizu tè uszehla. Ruhgatnes (Raugas) draudse tizzibas phrfahpeju maj ween bij. Bet us teijeni peezi Kreewu preesteri ar sfreedamu basnizu atskrehja, kamehr pee tahm draudsehm, fur laudis pa barreem bij peerakstijuschees, preesteri tif pa weemam atskrehja. —

Jaunpils draudje wehl bei schelshanaahs turrejahs. Tad ruddeni 1846tā gaddā Kreewu preesteri ar sfreedamu basnizu teju atskrehja. Turklacht daschadi notikkumi saweenojahs, kas willinachtahm wahrtus atwehra un jau 1846tu gaddu fahsoht Jaunpils Luttera draudje no saweem lohzekeem puffi bij saudejusi, un gadda gallā tif weena treschadalka atlicka. Kreewu preesteris us Jaunpils Luttera basnizu gluhneja, grihbbedams to mantoh. Tapedz wirsch pee waldbibas mehginaja melloht, ka tanni draudje ne weena Luttera tizziga wairs ne effohht un Luttera basniza itfwehtdeenas stahwoht tuffscha. Rahdā swebtdeenā kad draudjes mahsitaja schinni basnizā nebij, un ffohlmeisters sprediki lassija, atbrauzā no general gubernatora sushthts, weens adjutants, laj to preestera usdewumu us weetas ismekle. Tā preesteri peedsinna pee melleem. — Tā Kreewu preesteri strahdaja, Luttera tizzigu wis dahrgako mantu ar fahjahm mihdami.

5.

Rā daschas teefas pa to laiku no 1845ta gadda lihdj 1848tam gaddam fawu ammatu kohpa.

Cezeltu teesu ammatš irv suhdsibas ischkirt. Bet tahdās suhdsibās prett Kreewu preestereem teefas newarreja un newarreja spreedumu islaift. To no schein notikkumeem, ko stahstisim, marv skaidri redseht. Mekleja tahdā Zggaunu draudje weenu wihru, kas Tehrpatā effohht peerakstihits un swaidihits. Muischas waldbiba to wihru aizina preefschā, kas raudadams stahsta, ka wirsch Tehrpatā bijis un tur peerakstijees, bet swaidihits, un pee Kreewu basnizās peeschkirts wirsch ne effohht. Draudjes mahsitajs wianna dehl laisch rakstus us basnizās teesu, kas notikka 10tā Septemberi 1847tā gaddā; bet lihdj 27tam Novemberim atbilde wehl ne bij nahkusi. Peeminnetā deenā imissusshais wihrs, kam no preestera walgeem walkā kluht, wišsa zerriba suddusi, nahf pee basnizās vorschteher kunga luhgdamees, laj wianna dehl raksta pee gubernijas waldbibas. Tas notikka. Tad 27lā Januari 1849tā gaddā no basnizās teefas atbilde atnahza us teem raksteem, ko draudjes mahsitajs 10lā Septemberi 1847tā gaddā bij laudis. No schihš atbildes dabuja sinnabt, ka Rigas Kreewu bihschaps us Luttera basnizā teefas raksteem sawejees atbildeht, un tif tad atbildejis, kad basnizās teefa

tam gohdâ peemintnamiam fûrstam Suworow Rimnikski, kas sinnama Golowina weetâ 1847tâ gaddâ par general gubernatoru atnahza, luhgusi, laj Kreewu bihskapam pawehl Luttera basnizas teesai atbilibi doht. Kad nu Kreewu bihskaps bij atbildejis, ka winna basnizas grahmata no 1845ta gadda 22tra Oktobera stahw rakstihls Zehkabs, kam gan zits familijas wahrds un arri zittads mahju wahrds peelkîs klaht, tad schim Zehkabam tomehr waijagohht buht tam, fo preesteris effoht swaidijis, bet basnizas teesa schinnî leetâ ne fo newarroht palihdseht. Draudses mahzitajs raksta atkal, no janna luhgdams: Ja arri zits kahds Zehkabs buhtu swaidihts tad tomehr schis luhdsejs, kam zittads familijas wahrds, un arri dsihwes weeta zittadâ wahrdâ, tas swaiditajs Zehkabs ne warroht buht, kalabb laj to ne swaidito Zehkabu atlaisch neaisittu. Scho luhgshanu aif laida 1849tâ gaddâ. Us spreedumu gan drihs trihs gaddus gaidija. Bet spreedums bija schis: „Gubernijas waldbiba draudses teesas fungam usdoht: tam Zehkabam (taggad winna familijas-un mahju wahrds bij rikthigi rakstihls,) stipri eesteift un peekohdinaht, ka winna atkrishana no Kreewu basnizas — (pee ka winsch ne peederreja,) — irr leels noseegums, un ka winnam buhs par Kreewu basnizas lohzeffi palikt, — (kahds winsch ne kad naw bijis) un wiffus Kreewu basniza eeraddumus ispidiht. — Ja Zehkabs pee sawas atkaphshanahs tomehr stihwetohs palikt, tad draudses teesas fungam buhs winnam isfkaidroht, ka ar tahdu atkaphpeju pehz likkumeem tohp strahdahts.“ — Nu tas nelaimigais Zehkabs pats nogahja pee teesahm, un luhdja, laj winna leetu skaidri ismelle. Winsch arri pee Kreewu basnizas teesas Rigâ noaghja, kur winnu dauds deenu prattinaja un noslaufinaja. Bet tomehr wehl feschî gaddi pahrgahja. Tad beidsiht, taggad jau Deema meerâ aismigguschajs, mums sawu gohda peemianu atstahjuschajs generalsuperdents Walter, 17tâ Novembert 1857tâ gaddâ warreja prahwestam rakstihl, ka starp teem 42 semneekem, fo Kreewu basniza pee sewis nepareisi melle dabuht, arri tas peeminnehts Zehkabs pee Luttera tizzibas lohzekkeem peederr. Bet schis Kreewu preesteru spohks Zehkabu baidija wairahf ne kâ 10 gaddus.

Starp dauds zitteem notikkumem, tē wehl weens uo 1859ta gadda. Tur bija kahds seewas wihrs kas us Kreewu tizzibu pahrfahpa, bet seewa palikka pee sawas Luttera tizzibas. Wihrs sawu pahrfsteigshonohs noschelloja, bet pee Luttera draudses ne warreja wairs atpakkal kluht. Kad nu seewai dehlinsch peedsinna, tad minnas wihrs mahtei walku kahwa, laj ta to ar nohtes kristibu nokristi. Kad swaidishanas laiks atnahza, tad tehws scho sawu dehlinu, kas sawu kristibu pee Luttera draudses peederr, leedsa nest pee swaidishanas. Kreewu preesteris, leels brandwihna draugs, prett tehwu eebahrgojes, to pee teesahm apfuhdî. Brugguteesa spreesch pehz likkumem: „Behrnu buhs pee preestera peewest, mahti apstrahpeht un tehvam likkumu zellu rahdiht, ka winnam pee Kreewu tizzibas buhs turretees. Pats bruggu teesas fungs irr Luttera tizzigs. Bet semmes likkumeem paklaufigs buhdams, winsch pawehl: laj saldati to 8 gaddus wezzu puifiti pee preestera nowedd, lai mahti us 8 deenahm eesprausch zeetumâ, un

laj tehnam to meefas daku us fo mehds fehdeht, itt no weetas issukka ar schaggareem. Kreewu basnizas ganna rihste affa, ar fo gannamus jehrus ganna. — Arri Luttera tizzibas mahzitajus, kas sawas brandses lohzeklus prett Kreewu preesteru usmahfchanahm aistahweja, bahrgi fohdija. Ta p. l. Mattihfchu draudses mahzitaju Emilu Sokolowski, kas tolaik, no weenas meitas, kas raubadama luhdfahs, laj padohmu dohd, fo tai darriht, jo winna pee Kreewu preesteru peerastita effoht, kas winnai zeddeli eedewis; bet winna no sawas tizzibas negribboht atfahpt, — to zedelli no winnas rohfahm isnehm un winnas azzu preekscha fadedsinaja — nosweeda ka kahdu laundarritaju no sawa mahzitaja ammata. — Weena meita pee Luttera basnizas teefas peeneffa luhfsibu, laj winna schehlo un aistahw, jo winna ne effoht gribbejusi sawu Luttera tizzibu pahrfahpt; bet zaur ahru usmahfchanohs effoht pahrfsteigta to darriht, fo naw gribbejusi. Basnizas teefa no general gubernatora Golowin 21ma Juli 1845ta gadda dabuja tahdu atbildi: „Basnizas teefai tahda imkeleschanas leeta ne buhs jauktees, tapehz ka ta meita N. N. un winnas mahte pee Kreewu tizzibas peederr, un laj basnizas teefa turymaf fargahs Kreewu tizzibas darrihchanas starpâ bahstees; bet ja ne, tad winnas noseegums prett, Kreewu basnizu, pehz likkumeem taps fohdihts.“

Kad 1845ta gadda Widsemmes semneeki zaur fleppeneem usmuffinatajehm, us ahrga labbuma zerribahm mohdinati, ka bittes no strohpa taifjahs us kfreeschanu, tad general gubernators Golowin, Zehfu V. kreifes draudses teefas fungum 21ma Juli 1845ta gadda Nr. 2756 islaida tahdu pawehli:

„Attfattobt us to, ka schinni darba laika semneeki no saweem semfohpibas darbeem ne drihft atrautees, tad Kreewu basnizas wirfsiba nodohmajusi semneeku peerastifchanu, kas us scho basnizu wehlejahs pahrfahpt, lihds Imam Septemberim sch. g. atzelt. — Talabb es Zums usdohdu, tahm muifchu un pagafta polizehm isfluddinaht, ka laj lihds Imam Septemberim sch. g. semneeki ne dohma, ar tahdeem eemesleem, ka tee ar Kreewu basnizu gribb saweenotees, neds no sawahm mahjahm aiseet, neds tohs wirneem peenahfamus darbus aistaweht, neds us Rigu, neds us zittahm pilsehtahm eet. Bar to peemeldefchanohs pehz Ima Septempera sch. g. taps ihpafchi preekschrafti isdohhti, laj wiffu skahdi un misfeschanohs warr nogreest, kas zaur to warretu ijzeltees, kad semneeki leela skaitli no muifchahm atschkirtohs.“

Taggad semneeki dabuja finnaht, ka pehz Ima Septempera jaungs pahmehles islaidihs. Nu tee us sawu eefohlitu zerribu ispildifchanahm gaidiht gaidija. Jo kad Imais Septemberis pahrlaifts, tad teem ta apfohlifchana: dwehseku semme u. t. j. pr. buhschoht rohka naht. Pa scho laiku no Juli lihds Septemberim tahs mellu un wiltus siinas starp semneekeem warreja isplattitees.

General gubernators Golowin 21ma Juli 1845 Nr. 2746 wiffahm bruggu teefahm islaida scho pawehli:

„Man jinnas atnahfufchas, ka daschâs muifchâs Walkas kreife starp semneekeem tahdas wallodas ijzeblufchahs, ka ar pahrfahpchanu us Kreewu tizzibu, ahrgis labbums saweenohst. Tas manni skubbina

jums schohs preefschraftus islaist, laj Zuh's tohs ispidat: Zuh's paschi, fur waijadfigs, teem semneefeeem isschastait, ka tee us Kreewu basniizu pahrfahpdani ne mas ne warr gaidibt, ka tee no galwas naudas malfaschanahm un klausibahm kuh's swabbadi, tikween tabs dohschana's, fo Luttera tizzibas mahzitajeem par winnu annmata darbeem malfa, teem zaur fawu tizzibas parmainischanu, ka tas zittabi ne warr buht, atfrittih's. Tohs wiltigohs usmuffinatajus buhs usmekleht, un ar teem pehz liffumeem darriht. Reije ar scho, teem muischuturreem un Luttera tizzibas mahzitajeem buhs sinnaht, ka us semmes liffumu pamatta, to pahrfahpochanu us Kreewu basniizu, ne weenam ne warr aisleegt, un ka ikweena mehginaschana, tohs semneefus no winnu weenreis iseftas wehleschanahs nowehrst, jeh schohs laudis kaut kahdu eemeflu deht waijacht, — us kriminal liffumu pamatta ka pretti tihschofchana prett liffumeem, pee atbildeschanas nahs; jo wiffi tee, kas ar Kreewu basniizu saweenojuschees, to us liffumeem nogrun-tetu patwehrumu prett wajaschanahm, pee waldbibas fargaschanu atraddih's."

Semneefi, ka jau agrahf peeminnejam, to sinnu, ka teem no tizzibas pahrmainschanas ne kahda labbuna nebuhs, ne mas netizzeja. Kreewu preefteri un winnu palihgi gudri gabdaja, teem laudihm fleppeni eeteift, ka tahda isfluddinaschana ne effoht wis no gubernijas waldbibas, bet no muischneefeeem islaista.

General gubernators Golowin 16ta August 1845ta gadda atkal scho pawehli islaida:

„Man sinnas peenahfuschas, ka daschâs weetas pa laudihm tahdas paudas iszehlfuschahs, ka pehz 1ma Septembara sch. g. wisseem semneefeeem buhs us Nigu nahft, pee Kreewu tizzibas peerastitees. Zehschu neefmu ihsti pahrleezinahts, waj tahdas walldas pa laudihm igahjuschas jeh ne, tomehr esmu par waijadfigu atraddis, laj wiffadas misseschanahs tohp nowehrstas, Zums peefohdinahft, to labbi mehrâ nemt, ka tanni pawehle no 21ma Juli Nr. 2756 irr fazzih'ts, ka tillab' preefsch, ka pehz pirma Septembara, semneki ar eemesleem us peerastischanohs pee Kreewu basnijas, patwalkigi no muischas ne drihfti atfahytees“.

Kad un wifs tik tahl bij fataisih'ts — tibf's issteep'ts, uhdens fajauk'ts, siwis no pazerrehm isrenkatas — tad ta pawehle isnahza, no ka tas Zggauu mahzitajs bruggu teefai rakstus laifdams runna*), kas ka sibbens, semneeku prah'tus schlehla un dedsinaja. Jo Rigas karra gubernators, Widsemmes-Zggauu-un Kurssemmes general gubernators Golowin wiffahm Widsemmes bruggu teefahm islaida scho pawehli:

„Ar scheem raksteem, Zums augstidsimmusch'i kungi, schohs preefschraftus peefuh'tu, ka wisseem semneefeeem, kas pee wiffahm muischahm Zuh'su aprintâs drih'wo, it wisnotak, bei ka weenu buhs isfleht, irr wehlehts, pehz sawas gribbeschanas, us Kreewu basniizu pahrfahpt; bet pee scha waijadfigs:

*) flattees pirna nod. 5ta l. p.

1) Ka ikweenam no teem, par to laifu, kamehr no muischas aigahjis, irr sawa, no muischas waldbibas eedohra irahdischanas sihme (Legitimation);

2) ka ikweens pee tuwejas Kreewu basnizas peemeldejahs, prohti tee semneeki no tahm pee Rigas tuwakahm draudsehm Rigâ, tee kas tuwahf pee Limbaschas, Peruawas, Zehjim, pee teem Kreewu preesterem schinnis pilsehtâs; bet tee semneeki, kas tuwahf pee Lehrpatas, Werrawas, Rappines preesterem, pee weena no scheem, un beidsiht tee semneeki, kas tannis pee Allukfnes flahtafahs kirspehlès, tapat no Wallas, fâ arri Zehsu un Walmeeres brugguteefas kreifes dshwò — Allukfnè, fur taggad weena kustama Kreewu basniza taps eezelta. Bes scho irr ikweenam wehlehts arri tur peegreestees, fur Allukfnes skreedama basniza raffeas. Bet kad kahdam ipaschâs wajjadshâs us Rigu, waj zittahm pilsehtahm gaddahs nahft, tad wannam wehlehts dehl sawas pahrfahpschanas us Kreewu basnizu, pee tahs weetas Kreewu preestera peemeldeetes. — Turflaht muischu waldbahm us to buhs luhfoht, fa us scho idarrischanu ne wairahf, fâ weena desmita dalka no katrahm mahjahm, jeb no wissahm strahdneeku dwehselehm, kas katrà muischâ dshwo, irahdischanas sihmes dabu, un pehz scho no teem paffal palikkuscheem ne wairahf, fâ tif, zil no tahs atlaistas desmitas dalkas mahjà buhs pahrgahjuschi, irahdamo sihmi dabu, fa lai tas semneeku skaitis, kas no mahjahm buhs isgahjuschi, weenumehr strahdneeku dwehsetu desmito dalku usneff.

3) Ne kahdu eemeslu dehl, laj faut kahdi buhtu, ne buhs ne weenam to waku, un irahdischanas sihmi, fo us aiseeschanu no mahjahm luhdsahs, leegt un tif pat maj semneekus no pahrfahpschanas us Kreewu basnizu nowehrft; ja ne tà, tad tee prettineeki pee atbildeschanas nahfs, un tohs pehz kriminal-liffumeem bahrgi sohbihs. Bet ja kahda muischas waldbiba, jeb muischneeks, pats no sewis eedrohschinatohs prett scho pawehli semneekeem to waku leegt us Kreewu basnizu pahrfahft, tad schiini leetâ bes tahs peeminetas atbildeschanas, arri wehl semneekeem dehl sawas patwalkigas aiseeschanas no mahjahm, ne kahda maina ne tohp peerehkenata.

4) No muischas lihdi tai weetai, fur Kreewu basniza rohnahs arri tohs ne drihft aiskaweht, kas dehl gruchteem noseegumeem pee teefahm apfuhdseti, un pahrelezinati, fa teescham laundarritaji irr, kalabh tee sem arresta nolifti; bet fur tas tà gaddahs tur winnus ar wakti pee Kreewu preestera buhs peefuhthft."

Parastijis: Infanterijas generals, Solowin.

Zelsh wissai pahrwehrtischanai ar scho pawehli atdarrihts walkâ! Un fur tahds zelsh, tur arri Zsraëla rattus un winna jahtneekus, prohti skreedamas basnizas ar waldbibas pawehlehm, usfuhthja va wissu Widsemmi. Weena tahda pawehle, fo ta laika ziwilgubernators G. v. Koellerfahm parastijis un fo 23schâ Augustâ 1845tâ gaddâ Nr. 11206 Zehsu bruggu teefai isflaidis, irr schi:

„Swehta sinoda wirsprokureers, grafs Protassow un Rigas bihskaps general gubernatoram sinojuschi, fa Keisjarista Majestete, swehta sinoda apspreedumu, fa weenu Kreewu tizibas basnizu Al-

kufnes aprinki Walmeeras kreisē lihds ar preestereem un basnizas deenerereem, wisidhebligī apstiprinajis „teem uš Kreewu tizzibu pahrkaphuſchenu Latweeſcheem Allukfnes aprinki kà arri teem zitteem Kreewu tizzigeem, kas no ſchihs basnizas taſlumà dſihwo, wianu garrigai apfohpſchanaī par labbu. Un irr preekſch teem preestereem 80 rubl. un preekſch teem zitteem basnizas deenerereem 55 rubl. kohrtela nauda nowehleta, turkſaht teem ſchihs basnizas preestereem irr uſdohts, wairahk reiſchu par gaddu, taſs attahlakahs weetas apmekleht uš ko wianeem progonu nauda preekſch trim ſirgeem taps iſmaksata. — Uš ſchihs pawehles pamattu, general gubernators ar preekſchraſtu no 15ta ſch. m. Nr. 85. mannim uſdewis, ſcho wiſaugſtaku pawehli wiſſahm brugguteeſahm iſlaiſt, laj wiſſàs kirſpehles, kur Kreewu tizzigee, jeb tahdi, kas uš Kreewu tizzibu pahrkaphuſchi rohnahs, iſſludina un turkſaht uſdohd, ka wiſſàs weetas, kur ſkreedamaſ basnizas preesteris atnahk, laj tuhliu uš basnizas darbeem kà liſtums T. III. Artikels 376 taſs ſaldatu liſtumu grahmataſ to iſrahda, dſihwoſtus eerahda, bet ne tahdàs ruhmes, kur reibſtamus dſehreenus pahrdohd, nedi wianu tumumà, pehz aſziſes liſtumu grahmataſ T. V. artikkel 231 un 232, un par to gahdaht, laj paſchus wiſlabbakohs kohrtelus eerahda, tà kà taſ eekſch gubernijahm preekſch mahzitajeem mehds notift. Beidoht wiſſahm taſs weetas polizehm tohp uſdohts, teem Kreewu preestereem, iſ katrà wajadsibà palihgu doht, taſ wiſs augſchà peeminnetai teeſai, laj ta to ſinna un iſpilda, tohp ſinnamu darrihts.“

Lai gan pawehleſchana uš tizzibas pahrkaphuſchanu, uš wiſſadeem ſaldatu un aſziſes liſtumeem bij dibbinata, ka laj preekſch ſkreedamahm basnijahm dſihwoſtu nammòs ruhmi eerahda, tomehr no daſchahm weetahm iſzehlahs ſuhdſibas, ka ſkreedamu basnizu weetas tahdàs ruhmes bij eerahditas, kur reibſtamee dſehreeni tumumà, un laudis ne retti, ar reebſchanu dabuja ſkattiht, ka daſchi Kreewu preesteri pee- dſehruſchi uš zelkeem gulleja.

To, zaur to pawehli no 23ſcha Auguſta 1845, preekſch teem Latweeſcheem kaſ uš Kreewu tizzibu pahrkaphuſchi un preekſch zitteem Kreewutizzigeem uš garrigu apfohpſchanu eezelto kuſtamo basnizu Allukfne, ziwil gubernators geheimrath G. v. Foelkerſahm, zaur to pawehli no 20ta Oktobera 1845 No. 14039, pahrwehrſija par tahdu kuſtamu basnizu, kur ſemneekus, kaſ tizzibu grihb pahrkaphht pee Kreewu basnizas warr peeweenohht. Arri Wezzà Peebalgà, kur ne weens ſemneeks ſawu Luttera tizzibu ne bij pahrkaphis, uſzehla Kreewu basnizu. — Pee taſs pawehles no 30ta Oktobera 1845 bij peelitta weena Inſtrukzija, no ſwehta ſinoda Rigas Kreewu bihſkapan dohta 30tã Aprilk 1845 No. 46699. Schahs Inſtrukzijas ohtrã punktã ſtahw tà:

„To kauſchu pahrwefſchanu uš zittu tizzibu Wiſſemmē un Kurſemmē*) (!) ne buhs wiſſeem preestereem, bet tahdeem ween, ko Rigas bihſkaps par uſtizzigeem atraddis, un kaſ paſaulē daudj ſadſihwojuſchi, uſwehleht.“

Kad tahdi zilweti, kaſhds taſ preesteris Michailows, pehz Rigas

*) Kurſemmē, paldees Deewam, Luttera draudſehm wehl bij meers.

bihkapa nojehgſchanas, pee teem uſtizzigeem Kreewu preeſtereem peederr, tad ne warr ſinnabt, no kahdas dabbas tee maſaht uſtizzigee irr. Bet ihpaſchi wehrâ leekams irr tas, ka ſwehta ſinode to Inſtrukziju 30tâ Aprill 1845tâ gaddâ iſlaidama, bij ſwehti nodohmajusi arri Kurſemmes ſemneekus uſ tizzibas pahrkahpſchanu weſt.

Kad tee uſnuſſinataji, willinataji un labbinataji, ſemneekus pa wairahſ mehneſchu laiku deesgan nopublejuſchi un no ſawas ewangelikſas tizzibas nowehrjuſchi, un gan drihſ ikweenâ Widſemmes draudje ſchekſchanas iſzehluſchi, tad waldbiba beidsot 10tâ Otkoberi 1845tâ gaddâ No. 173 to, fo 16tâ Auguſtê 1845tâ gaddâ aiſmirſuſi, wiſſeem par ſinnu iſſluddinaja:

„Ka no Keiſara ne kahdas pawehles naw, laj ſemneeki ſawu tizzibu pahrkahpi.“

Schiſ pawehles 4tâ punktâ, waldbiba tohs walldodas zeh-lajus, ka Keiſars pawehlejis tizzibu pahrkahpt, ar Sibirijas ſohdu apdraud.

Waldbiba ar tahdu paſchu Sibirijas ſohdu tanni iſſluddinafchana no 23 Otkobera No. 204 apdraud tohs, kaſ walldodas iſzehluſchi, „Ka ar pahrkahpſchanu uſ Kreewu tizzibu, ahriſg, paſauligſ labbums ſaweenohſ.“ Ak, prahtin nahz mahjâs! Tê jaſaffa: Barro nu ſunni, kad wilks jau lohpoſ!

Wehlahſ 29tâ Otkoberi 1845tâ gaddâ Golowins ſluddinafchana iſſlaida, kur 7tâ punktâ itt tehwiſchki pamahzija:

„Pa wiſſam par to buhs gahdaht, ka laj tahdâs familijâs, kur winnas lohzecki pee diwejadahm tizzibahm peederr, ſchekſchanas ne iſzekahſ!“

Tas tâpat, ka kahdâ ſingê:

Papreeſch itt dikti pluhzatees!

Kad eſſat ſchpetni rehjuſchees,

Un ſillahm azzihm plikkej' ſchees;

Tad dohdat muttes, butſchoj' tees!

Zitta pawehle no ziwil gubernatora 29 Nowemberi 1845tâ gaddâ No. 16058 iſlaidta, iſrahda, ka tanni laikâ wiſſa kahrtiga buhſchana ſchaubijahs. Bij pawehlehts laj waldbiba ar rakſteem ſinnu laiſch: „Waj kaſ ſinn muſſchneeki tohs tizzibas pahrkahpejus neſpaيدا, zaur fo ſchee nemeerigi palikkuſchi.“

Attal zitta pawehle no ziwil gubernatora, fo 10ta Dezemb. 1845tâ gaddâ iſlaida, leezina, ka waldbiba gan ſinnajuſi, no kurrenes tas nemeers iſzehlees. Tas no ta iſzehlahs, ka tizzibas pahrkahpeji waldbibas pawehlehm, ar fo iſſluddinaja, ka tee par ſawu tizzibas pahrmaintſchanu ne kahdu ahriſgu labbumu nemantohs, ne maſ netizzeja. Tapedz tanni pawehle irr ſazzihts: kad ſemneeki, ka tas jau gaddijees, newarr iſſchekt, waj teeſ, jeh ne, ka ta drukkata ſluddinafchana uſ general gubernatora pawehli iſlaidta, tad ikweenſ pagahs no ſawa widdus, deputeertus pee general gubernatora warr ſuhtibt, un labbi buhtu, kad tee par deputeerteem iſlaſſitee wiſtri, pa kreewiſki mahſ runnaht. — Tas Luttera tizzibas mahzitajs Bäckmann, kaſ taggad Peterburgâ par mahzitaju, bija patſ pirmajſ, kaſ ar pagahſa depu-

teerteem pee general gubernatora nahza un luhdja, laj wianna draudses lohzekeem skaidri istahsta, waj teem tizzibas pahrfahpejeem ahrigs labbums gaidams, jeb ne. Kad tee skaidras sinnas eedabuja, ka laj us ahrigu labbumu nezerre, tad wianna draudse bija meers. Tapat arri wehl obrâ weetâ notifka. Turpat ne tahl no Rigas, weens mahzitajs ar pagasta preekshneefem pee general gubernatora atnahza luhgdami, laj isdohd skaidras sinnas us daschadahm jautaschanahm. General gubernators weenam wihran no sawas kanzlejas usdewa, laj us to, ko laudis grihb, atbild. Deputeerti schim waldbibas lohzeckim, „Bürger“ wahrda, praska: „Waj teef, ka Keisars semneefem pawehlejis, ka teem Kreewu tizzibu buhs pee nemt? Bürgers, ka sakkis zilpu mejdams atbild, ka Keisars irr wehlejis gan. Kad nu mahzitajs to atbildi dsirdeja, tad winsch pee general gubernatora peegahja, winnam luhgdams, laj teem laudihm isdohd skaidras sinnas us winnu jautaschanahm; jo laudis irr prassijusch, waj Keisars irr pawehlejis, bet teem irr atbilde dohta, ka Keisars irr wehlejis. Tē nu semneeki dabuja to skaidru sinnu, ka winneem gan wehlehts irr, bet pawehlehts naw tizzibu pahrfahpt.

Kad ruddent 1845tâ gaddâ Keisars Nikolai no Peterburgas pee skinnahs Keisarenes us Palermo aishrauzâ, tad taggadejais Keisars Aleksanders II. tolaik ka krohna mantineeks, sawa augsta tehwa weetâ walbija. Winsch tahs schehloschanahs un schuhdibas, kas no Widsemmes pee wianna nahza, schehligi eeklausija. un wisaugstaku pawehli islaida. Tannit pawehle no 4ta Januara 1846 Nr. 15 raskihts stahw: Kungs un Keisars irr pawehlejis, laj wissas schaubischanahs warr mittetees, waj tee Latweefchi un Jggauini, kas pe Kreewu preesterem peemeldejahs, paschi no sawas firds apsimaschanas us Kreewu tizzibu tohp, jeb ne tohp dsiht, tad no ta laika, kad tee peerastijuschees, lihds tam laikam kad tohs zaur swaidischanu pee Kreewu basnizas saweeno, buhs feschus mehneschus laika doht, laj ikweens gruntigi warr apdohmaht to, ko winsch apnehmees darriht.“

Schi ta wispirma pawehle, ar ko ikweenam laiks atwehlehts, par sawu firdsapsinnaschanu apdohmatees.

Taggad wissai pahrfahpejeem gals. Bet ko nu Kreewu preesteri darrija? Waj kas sinu tohs tizzibas pahrfahpejus, jeb arri tik tohs ween kas us to peerastijuschees, eefsch Kreewu tizzibas un winnu basnizas eeraddumeem, mahzija? Muhs, kas mehns no ewangeliskas tizzibas wezakeem peedsimmusch, kam jau mahte pee kruhtihm schididama, par swehtas tizzibas leetahm runnaja, un ko wehlahf skohlâ schihtija laj tur mahzahs, tomehr pirms pee Deewa galda eefwehtija, wehl ihpafschâ mahzibâ pee sawa mahzitaja aizinaja, un kad mahzifchanas laiks pabeidsahs, tad wehl daschu, kas ne bij labbi mahzijees, lihds zittai reisei atraidija; es sakku, mums bij jadohma, ka Kreewu preesteri, tohs peerastitohs semneekus, ja ne ilgahf, tatschu us feschahm neddelahm par teem feschem mehneschem buhs nehmuschi mahzibâ. Bet ne kâ! Bihskaps Philarets jau bij gahdajis, ka tas jau deewsgan, kad to, kas Kreewu tizzibâ pahrfahpj, no ahrpuffes ar elji ee-

smehre, bet par mahzibu ne behdas. Bet mahzibai naw kahju, ta ka patti no sewis warr galwâ eekahpt, fur ta', wehl firdi; — un tafschu galwai un firdij buhs sunnaht kas tizziba irr, un fo winna tizz.

Ap scho paschu laiku arri Kreemu preesteri fatruhktees dabuja; jo tohs preesterus no Tschornas un Tehypatas, kas prett littumeem nofeegufchees, pee atbildeschanas aizinaja.

6.

Kas lehti tizz, tas peewilts kluchst.

Jau no ta, kas pahru gaddu starpâ, semneekem zaur winnu lehttizzibu par stahdi isdeweess. warretum dohmaht, ka tee zitti wifsu redsedami kas winnu azzu preekschâ notizzis, buhs gudrati palikkufchi. Bet Deewam schehl, ta ne bij wis. Par tahdu neisprohtamu lehttizzibu, Werrawas aprinka prahwests raksta ta; „Ap leeldeenu 1847ta gaddâ, attal jaunâs kauschu staigaschanas izzehlahs. Semneeki dohmaja un runnaja, ka nu tas laiks atnahzis, fur winnu zerribas uf eesohlitu labbumu ispidisees, jo wisseem tizzibas pahrfahpejeem Ukrainu gubernijâs dmehfetu semmi buhschoht isdallibt. Teem no Widsemmes, fur muischneeki Peijara apsohlichanahm pretti stahwoht, wajagohht ijeet un raudsibt nokluht Pleškawâ. Tur sirgi sagahdati un wiffas uf tablu zellu wajadfigas eeriktes esohht kataifitas, ta kâ uf Ukraineem aivreisohht warr. Semneeki ar feewahm un behrneem pa leeleem barreem, kas fawu masu krahjumiru mahjâ par lehtu naudu pahrdewufchi, staigaja par platto Peipus esaru leddu pah, uf Pleškawu. Wis papreeksch Kappines kirspehle Kafines pagastâ Zggaunôs, staigaschana eesahzahs. Bet schi kauschu akliba ihfâ laikâ tablahf isplattijahs, un tahdi laimes mekletaji jau arri ap Tehypatu raddahs, famehr draudjes teefaskungs Perristes draudse tohs apturreja. Waktneeki, fo uf zelleem nostahdija, maj palihdseja, jo staigataji waktihm ar lihumu aplihf gahja; bet tabs ahtras sinâs palihdseja gan, fo winfch pee general gubernatora aiflaida, waldidas fpehku usajzinadams, laj laudis no maldischanas zella apturr, kas arri notiffa. Pleškawâ sagahja Zggauni pa barru barreem, bet taggad tohs passal nahzejus ne laida wairs eekschâ. Tahda staigaschana behdigu gallu atradda. Semneekem pee Pleškawas peetruhfa maifes. Tee fawus sirgus un zittus lohpus, fo lihdsnehmufchi, pahrdewa, laj rastohs nauda, ar fo maifi pirft. Zits mantu krahjuminfch besdeewigu wiltneeku rohkâs krittâ. Pehz tahdahm 14 deenahm saldati schohs lehttizzigohs, peekrahptohs semneekus aijdsinna atpâtkal uf Werrawu. Sche tee pa fimteem barrôs, fanihkufchi un pus badda ismirufchi fanahza. Zittus ar meefas strahpi apstrahpeja, wiffus, ikweenu uf fawu pagastu aijdsinna. Pa to staigaschanas laiku, daudj no teem, kas peerakstijufchees, uf ahtru rohku pee swaidischanahs, un zitti peerakstitees steidsahs, ka laj pehz pahrlaista feschu mehneschu laika, warr eeswaiditees un uf Ukraineem teem zit-

teem paffal muft, laj tas apfohlihts labbums teem tur nejuh. Bet kad staigafchana aprinna, tad semneeki no tizzibas pahrfahpfchanas fargajahs. Jo tee redseja fa tahs umuffinafchanas un willinafchanas fo Kreemu preesteri fakurrinajufchi nelabbu gallu nemm. Tas general Brittwig, no Keisara fubtihts, laj fcho nemeera fakni gruntigi ifmelle, gan melleja; bet tohs umuffinatajus newarreja nedi ufeet, nedi atraft.“

No tizzibas atjaunofchanas fahsteem mums wiffeem finnam, fa wezods tumfchods laifods tohs wihrus, kas Ewangeliuma gaismu aifstahweja, ne retti uf fahrta fadedsinaja, un kad to tizzibas leezineeku Guffu (Gufs) uf fahrta lifka, tad arri kahds semneezinfch fawu malkas flehpi atneffa, laj arri wianam pee fchi wihra fadedsinafchanas dalka irr jo tee wiffi ar fcho fleyfawu darbu, dohmaja Deewam kalpojoh. Muhsu laifods, ne wiffi Kreemi, tomehr fa jau peedsihwojufchi effam, irr dauds tahdu Kreemu tapat Widiemmé, fa Kursemmé, kas tomehr krittiti zilwefi, fun kam firdi Jesus mihlefiwai bij fahditai buht—, wiffuhds tohs, kas kuffu ta nemett fa tee mett, kas negawe ta fa tee gawe, kas fwehtekku bildes ne peefauz, ta fa tee peefauz, par kezzereem un paganeem turr, un dohma ar to Deewam kalpojoh, kad Luttera draudfchu lohzehts ar umuffinafchani un willinafchani uf tizzibas pahrfahpfchani warr pagreest. Mehs ewangeliffas tizzibas lohzehti effam mahziti, fa mums ikweenn zilwefu, arri tohs, kam zitta tizziba buhs mihleht fa fewi pafchu. Bihteetees Deewu un gohdajeet to Keisaru! Schis bihbeles wahrds ikweenam Luttera tizzigam, tapat fa Kreewam irr firdi fahdihts. Muhsu mihta Keisara fchelaftiba apfarga fawu walfts behrnu ahrigu un eefchlihu labklafchani um waku lauj: lai ikweens pehz fawas tizzibas un atfihchanas Deewam kalpo. Bet waj tee Kreemu tautas walftsbehrni, tahs affaras, firdsmohkas un waidas, fo tee Latweefchus un Jggauus krahpdami teem ufkrahwufchi, ar weeglu firdi warr panest? Waj wiani war panest, kad turklaht apdohma, fa Latweefchi un Jggauai fawam Semmestehwam, tee wisustizzigakee pawalftneeki?

Ko jelle fazzitu Kreemi, kad kahdi fwefchfizzigi preesteri Kreemu draudfes fleppen staigatu Kreewus ar wiffadahm apfohlfchanahtm willnadami un krahpdami, un ja teem tahds fpehts buhtu, tohs ar warru fpeeftu, lai atfahpjahs no fawas tehnu tizzibas? Laj Deews nedohd! tad jau ifzeltahs walfts behrnu pluhfafchanahts, par fo laj Deews wiffus pafarga! Bet weenas walfts behrneem buhs fa brahfkeem kohpa dsihwoht, un teem buhs fargatees tohs walfts brahklus no zittas tizzibas willinaht un krahpt uf fawu tizzibu, fo tomehr ne weenam ar farrohti mutté ne warr eeleet, nedi eefmehreht.

7.

Aluffu fahwefchanas laifts. Semmeeki uf fawu ewangelifku basnizu grihb atpalkal greeftes.

Jau ruddeni 1847ta gadda Widsemmes gubernijas wal diba zaur

ſawu preeſchneeku Magnus von Effen pee Keiſara ſubſeja prett Golowina warras darbeem. — Ap to paſchu laiku bihſkapu Zi-laretu, atzehla no Rigas uſ Kalugu, bet Golowinu no Rigas uſ Peterburgu pee walſtrahta aizinaja. Wiina weeta paſcha „Keiſara draugs“ fürſts Suworow Nimnikſki, augſti mahzihts kungs ar freetna wihra gohda ſirdi, eezelts par general gubernatoru, atnahza uſ Rigu. Keiſars ſcho ſawu draugu, par Baltijas guberniju wald-neeku atſubhtdams, Wiſſenmei, Jggauuſſenmei un Kurſenmei parahdiju ſawu ſchehlaſtibu, par ko wiſſi preezajahs. Tizzibas pahrkahpſchana apſtahjahs, jehſchu pagallam ne apluffa. Waldibas iſfluddinaſchanas, kahdas iſlailtas paſtahweja. Tas kungu Kungs un fehniu Rehninſch 18ta Februart 1855ta gadda muhſu Keiſaru Nikolaju no-azinaja pee ſewis. — Tizzibas pahrkahpeji ſawâ leelakâ ſkailtki maſ pee ſirds aendami dſihwoja, laj eet ſchâ, waj tâ. Bet ko wiltiga nodohſchana, blehſchu ſtohlaſ un warras darbi pee wiinu behrneem grehſojuſchi, tas atreebahs. Jo ihpaſchi tee, kaſ behrnu kahrtâ bij ſwaiditi, un taggad pa-auguſchi pee atſiſchanas nahkuſchi, ſchehlodami ſchehlojahs, ka tee beſ wiinu ſinnas un gribbeſchanas, ir warrmahtſcheem frittufchi par laupijumu. Wiinu ſirdis tohs dſinna, laj tee uſ Luttera tizzibu atpakkal greeſchahs, jehſchu tee wahrti uſ turreni, zaur paſaulligu marru bij aiſſlehgiti. Talabb tahdas ſirſchu kuſtinaſchanas, pehz ta ſkailtki, zik to, kaſ behrui buhdami ſwaiditi tappuſchi un nu pee atſihſchanas nahza, iſgaddôs wairin wairojahs. Kahdâ wiſe un kalabb tahdas kuſtinaſchanas, pehz 1860ta gadda wiſleelakâ mehrâ notiffa, par to pehzahk ruunaſim. Taggad tik to peminneſim, kaſ ſchinnî leetâ pa teem gaddeem no 1848—1855, daſchâs weetâs notiffa; jo kad wiſſus notiffumus gribbetum ſaraktihti, tad grahmata paliktu waren beesa un laſſilajs ne warretu lihſi gallam beigt laſſiht.

Sche tik weenu notiffumu peminneſim, kaſ leezina, ka ne ween tee kaſ behrnu gaddôs ſwaiditi, bet arri pee- auguſchi zilweki, ne ilqi pehz ſawas tizzibas pahrkahpſchanas, no ſirds apſinnaſchanas mohziti, ſawu pahrſteigſchanohs gauſchi noiſchehloja. Tas notiffums gaddijajs Januar, waj Februar mehneſi 1846ta gadda, weenâ kirſpehle, kur Latweeſchi dihuwo, un tas mums iſrahda kâ teefas ap to ſtrahdaja un ar kahdu padohmu tahdas ſirſchu kuſtinaſchanas grohſija apmeeri-naht. — Pee tahs draudſes mahzitaja diwi ſenneeki Januar mehneſi 1846 atnahza, un ſawas ſirdsmohktas raudadami iſſtahſtija. Schee ſawu Luttera tizzibu eſſoht atſtahjuſchi un pee Kreewu haſnizâs peeſchſirufeechſ, bet to ſchee darrijuſchi zerredami mantohht to labbumu, ko lauſchu mehles pauduſchâs un runnajuſchâs. No ta laika, famehr tee to beſ apdohma iſdarrijuſchi tee nei deen, nei nahti, meeru nemarrhoht atraſt, un neſinnoht kahdu gallu wiinu launa ſirds apſinnaſchana teem peeſchſirſchoht, ja teem brihwibu nedohs pee ſawas Luttera tizzibas, uſ ko tee kriſtiti un eekſch ka tee mahziti un audſinati, atpakkal greeſtees un pee ſawa Luttera tizzibas mahzitaja turretees. — Mahzitajs wiinnus ar ſawahm ſchehloſchanaſim un luhdſibaſim, noraidija pee pagasta teefas. Pee ſcheem wihreem wehl zitti peebeedrojahs, kaſ wiſſi luhdja laj winneem walku lauj, pee ſawas tizzibas,

bahnizas un draudses atpakkal, greeštees, un pagasta teesa wiannu luhdsibu protokollī šarastijc. Atkal Februar mehneši pee zittas pagasta teesas šeschi šaimneeki atnahza, kas luhdja laj šaraksta protokollī, ka šchee pehrn wassar no teem laudihm kas pa bārreem uš Rigu gabjušchi peerakstitees, effoht dširdejušchi, ka wišši tee, kas ne peerakstitees dwehšeln semmi ne dabuščoht, bet turpretti teem šaweem fungeem par dšimteem buhščoht japaleet. Arri Kreewu semneeki, kas pa Widsemmi staigajušchi darbu mekledami, teem stabštijušchi, ka arri Kreewu semmē tahda peerakstičanahš notiffuši, un kas pee laifa ne peerakstitees, tas šaweem fungam palizzis par dšimtu. Uš tahdu wišši, zaur aplamahm wallodahm peekrahpti, tee šawu dahrgu tizzibu, pee ka tee uštizzigi palikt šwehrejuschī, neapdohmigi un lehti tizzedami ko lauschu mehles pluffche effoht atstahjušchi. Diwi no šcheem šaimneekem wehl ihpašchi luhdja, laj protokollī eeraksta, ka Kreewu preesteri pee ka tee peerakstijusches, uš winneem šazijušchi, ka tizzibas pahrlahpejem teescham labbumš gaidams, bet kahds? to wianni ne drihštoht isteikt, talabb, ka ne warrohl sinnaht, kas no ta warretu iželtees. — Kad nu pagasta teesa praššija, ko wianni ar šcho suhdšibu gribb, un ko tee nodohmajuschī darriht? tad tee atbildeja, ka tee no wiššas širdš wehlejahš uš Luttera bašnizu atpakkal greeštees.

Schoš protokollus, ne ween uš Peterburgu pee wiršbašnizas teesas (generalkonfistoriuma) peesubtija, bet arri weenam landrahtam eedema, lai winšč ar teem Peterburgā warr leezinaht, kahda wiššē Widsemme semneekus peekrahpi, kas jebšču šawai Luttera tizzibai ar wiššu širdš peekerrahš, tomehr pee Kreewu bašnizas likušchees peewillinatees. Nu, sinnamš, ka tahdi leezibas raksti nedš Kreewu preestereem nedš teem zitteem kas pee tizzibas pahrlahpščanas darbeem palihdseja strahdaht, ne maš pa prahtam nebija un tee nu gribbeja tahdu žeku atrast, pa ko to suhdšetaja dohmas greešt, itt ka tee šawoš isteičšanas un luhdsibas pašchi no šawa prahta pee teesahm ne buhtu ušdewušchi. Uš šchahdu gudroščanu wiannuš mohdinaja arri tas, ka dandš tizzibas pahrlahpeju šaweem preestereem bij atšazijušchi ka tee šwehtu waffarinu no wiannu rohšahm ne nemš, talabb ka tee dširdejušchi, ka zerriba mohdušees brihwibu dabuht uš Luttera bašnizu atpakkal eet, kamehr no Kreewu preestereem šw. waffarinu naw bandijušchi. Ne ilgi pehž šche, šleppenas polizes fungs, kaptainiš v. Š. pee Kreewu preestera atbrauza, un abbi tohpā uš tahš firšpehles weesju nammu aišgahja, laj tur ar semneekem, kas uš atgreesčanohš bij peemeldejušchees warretu šleppeni runnaht, un wiššus nollausinaht. Šcheem semneekem wišpapreešč peekoħdinaja, ka wiannuš uš Sibiriju aišsubtiš, ja tee neišrahdiš, ka wiannu wehleščanahš uš atgreesčanu, no wiannem pašcheem nau išželufeseš, bet ka tee no zitteem, (mahzitažem un muišču waldbahm, uš to irr pahrrunnati, waj pawiššām peespeesti. Tad nu sinnamš, ka tee eebaiditee semneeki taggad tā runnaja, ka wiannu išklauščinataji gribbeja, laj tee tā runnatu. Wehž šcho general gubernators Golowin, dšimtkungam rakstus atlaida, ka muišču waldbiba tohš pee Kreewu tizzibas peesčirtohš semneekus,

zaur daschadi uskrautahm gruhtibahm, effoht speedusi, laj tee pee Luttera basnizas atpakkal greeschahs, un ka us to buhs luhfoht, kahdas gruhtas atbildechanas tas us sewi fraujahs, kas laut kahdu zilweku, kam Kreewu tizziba, to no sawas tizzibas nowehrsch. Dsimts kungs adbildeja, ka tahda suhdsiba irr nepateefa, ar melleem isdohmata, un pagebreja dehl sawas taifnoschanahs, lai scho leetu pehz bahrgas teefas ismekle. Schahdu ismekleschanu uswehleja ihpaschai kommissionei, pee ka bruggu teefas kungs, tas peeminnehts polizes kungs v. S. un bruggu teefas notahrs bij peeschkirti, kas no 111a libds 13tam Juni 1846 par to leetu laudis noklausinaja un protokolli farakstija. Wiffus ta nowadda lohzeklus, kas us Kreewu tizzibu pahrfahpufchi, aizinaja preekscha, un to, sko tee isteiza, protokolli farakstija. Un jebchu tas polizes kungs v. S. deesgan nopublejahs, laj ta ismekleschana pa winna prahtam galla naht, tomehr 140 zilweki weenprahtigi isteiza, ka tee neds no muishas waldbibas, neds no kahda zitta ne effoht pahrrunnati, un luhdsjei sawu luhdsibu un wehleschanohs, laj teem brihwibu dohd, pee Luttera basnizas atgreestees, paschi no sawas firds dsikti pee pagasta teefas usdewufchi un to luhdsibas grahmatu paschi ar sawu rohku parakstijufchi. — Prett weenu semneeku, kas sleppenâ noklausinaschana polizes kungam v. S. bij isteizis, ka muishas waldbiba bes kahdas wainas, winnam usfazziusi, laj winsch no mahjahm, fur winna tehwi no laika galla mittufchi iheet, un ka winsch pee atgreeschanahs talabb peemeldejees, ka Kreewu tizzibas dehl winnu no mahjahm dsenn ahra, jau agrahf ihpaschu protokolli farakstija. Pee schihs ismekleschanas gaisma nahza, ka schim wihram, kas mahju ehkas nekohpis, un aplam leelus parahdus trahjis, bij mahjas usfazzitas. Te nu galla isfnabza, ka suhdsiba prett muishas waldbiu weltiga bijufi. Tomehr general gubernators to leetu nodewa kriminal teefai, laj tablahf ismekle, waj tas ir teef' ka daschi isteikufchi, ka draudsjes mahzitajs un basnizas wehminderis tohs wahrduus runnajufchi: „Waj us Luttera basnizu atpakkal greestees walku laus, to tee ne sinn, bet tomehr kas sinn warroht buht.“ — Nu ka tad schi teefas ismekleschana beidsahs? Winna beidsahs ar to, ka to nepateefu suhdsfetaju, to Kreewu preesteris us nepateefu suhdsibu peewillinajis, us pusgaddu zeetumâ eebahsa. Bet tee 140 luhdsjei palikka sawâ garrigâ zeetumâ us wiffu sawu dsihwibas laifu.

Arri Ruhjeneefchi steidsahs us atgreeschanohs. Ruhjene peerakstijchanahs ap Milleleem 1846stâ gaddâ peepefchi apstahjahs. So wairahf no willinajchanas pahrsieigti tee eesahbumâ us tizzibas pahrfahpufchanu speedahs, jo ahtrahf tee no weltigu zerribu sapneem atmohdahs. No 12,000 draudjes lohzeleem, bij 4000 zilweki 1846stâ gaddâ pee Kreewu preestera peerakstijufchees. No scheem tikween 683 zilweki, wihri, seewas un behrni eeswahdsjahs. Turpretti ap leeldeenahm 1847tâ gaddâ, jau 884 zilweki pee draudsjes mahzitaja us atgreeschanohs bij peemeldejufchees. Kreewu preesteris deesgan nopublejahs sawu laupijumu nelaisf walkâ un to sewim apdrohschinahf, jo winsch ne ween deenahm, bet arri naktihm pa mahjahm

braufaleja, un behrnus, kas winaa naggeem ne spehja ismuft, ar warru ſwaidija. Wiaſch draudus iſlaida laudis, ka wiſſus tohs, kas peerakſtijuschees un ſam zeddeles rohkâ eedohtas, par ſawu atgreeschanohs tapſchoht ſuffati. Scho draudeschanas ammatu wiaſch ſawai deenesta meitai bij uſwehlejis. Kad apſwehrinati leezineeki pee draudſes teeſas to iſtahtija, tad to ſuhdſibu prett ſcho deenesta meitu pee general gubernatora peefuhtija, kas walku ſahwa, ja ſchee draudi kâ eſſoht jadohma no behrnigas neprahribas nebuhs iſzehluſchees, tad laj to meita apſtrahpe. — Bet kad brugguteeſa to meitu melleja rohkâ dabuht, tad ta bij puſudduſi, un winau ne fur wairs newarreja atraſt. — No ſchi notiffuma mums ſinnams, ka jau tuhlin pehz ſawas peerakſtiſchanahs tee peekrahptee ſemneeki tahs wiltigas ſpohſtas nojehgdami: atſweedahs atpakkal uſ atgreeschanohs pee ſawas Luttera bajnizas.

Jau 1847tâ gaddâ bij par to gahdahts, ka ſemneeki kas parakſtijuschees un zeddeles iſnehmuſchi, pehzaf jehſchu gribbeja zeddeles atdoht atpakkal, tomeht ne warreja. Kreewu preeſteri tahs nenehma, mahzitaji un teeſas tahs pretti nemt nedrihſfteja, paſchi ſemneeki no ſtrahpes bihdamees, winaas ne drihſfteja iſnihzinah. — Wehl Aprili 1848tâ gaddâ, pee weenas draudſeſteeſas peeneſſa ſuhdſibu, ka 20 Laizeneeſchi, kas ſawas zeddeles pee pagataſteeſas nodewuſchi, no Kreewu bajnizas gribb atrautees. Tê par laimi iſhtenâ laikâ pawehleſchanu, no 4ta Mai 1848 N 6037 iſfluddinaja, ka wiſſeem teem kas peerakſtijuschees, kad tee pehz pahrlaiſteem ſeſcheem mehneſcheem ſawu tizzibn negribb pahrfahpt, paſcheem irr brihw tahs zeddeles iſnihzinah.

Wehl zittadas laika ſihmes rahdijahs. Wairojahs tahdi tizzibas pahrfahpeji, kas ſawus Kreewu bajnizas peenahſamus leedſahs iſdarriht. Tee pee Kreewu preeſtereem pee Deewagalda negribbeja eet, nedſ ſawus behrnus no winaem liſt kriſtiht. Par ſcho leezibu iſdohd: Widſemmes gubernijas walkibas pawehle no 10tâ Mai 1848 Nr. 3899. Pawehlehts tohp ka pagata teeſahm Kreewu preeſteru pagehreſchanu, kad tee praſſa, laj tizzibas pahrfahpeji Kreewu bajnizâ ſawus peenahſumus iſdarra, buhs peepildiht. Notiffumi iſrahda kadhâ wiſſe jeh ſcho pawehli iſpildija. Diſhwoja kadhâ Latweeſchu draudſe laulahts pahris, wihrs no Kreewu un ſeewa no Luttera-tizzibas, ſam behrniasch peedſimma. Mahte ſawu ſihdamo pee kruhtim ſpeeduſi ſakka: „Es ſawu dehlinu Kreewu preeſteram nedohſchu kriſtiht, un jehſchu manni ar riſhſtehm graiſa. Kreewu preeſteris daudſfahrt pagehr un teeſas mahte daudſfahrt pawehl, lai behrniu pee kriſtibas neſſ, bet welti. Gubernijas walkiba pawehl, lai to mahti pee brugguteeſas peejuhhta. Mahte ſawu ſihdamo pee brugguteeſas peenem lihdſ un leedſahs winau uſ Kreewu tizzibu liſt kriſtiht. — Dhtra walkibas pawehle iſrihko, laj mahti, lihdſ ar to ſihdamo behrnu, ar warru eeſuhhta pee brugguteeſas. Tê winaai behrnu no rohkahm iſnaem, un par brihtianu to nokriſtitu un eeſwaiditu atdohd atpakkal. —

Zittâ weetâ, fur ne ar ſihdamu behrniu ween bij japuhlejahs, puhliaſch ne tik weizigi iſnahza gallâ. Tê bij peeauguſchi behrni, ko wezzafi nelahwa ſwaidiht. Kreewu preeſteris teeſas palihgu pagehr.

Pagasta teefas augstaku teefu pawehles īpildidama tohs behrnus jau wairahf reiſchu lihds preestera durwihm peeweddusi. Bet tē winneem muſſchana īsdohdahs. Tee aiſbehg un tumschā meſchā paſlehpjāhs. Bet kad preesteris beidsoht paſchu wezzaku mahjā atnahf un taiſahs mehginahf, waj warrehs eefwaidiht, tad ſchepetnahs ſeemas ſagrahji ſlohtas lahtus, ſkreen tam wirſā un preesteram bij jabehg. —

Latzenes Kreewu preesteris ar ſawu pagehſchānu, lai ar teefas ſpehku tam palihds, ſcho behdigu un breeſmigu darbu paſtrahdaja: Kreewu preesteris pagehr, laj Latzenes pagasta teefa to meitu Anne Klawia wahrdā, uſ ſwehtu ſakramentu pee wiinna atſuhfa. Pagasta teefa nedſ to meitu, ſam tahds wahrds, nedſ to mahjas wahrdu fur wiinnas dſihwes weeta peefihmeta, ne warr atrahf. Tas preesteram tohp peerahdihts. Nu winſch pagehr, laj to meitu ſam wahrds Anne, waj Maije Wager, pee wiinna atſuhfa. Arri tahdu ne warr atrahf. Weena Maije Wahter irr gan, bet wiſſa paſaule ſinn, ka wiinnai Luttera tizziba, un ta pee Ruhgatnes pagasta peederr. Tomehr pagasta teefa wiinnu pee Kreewu preestera peefuhfa un to wiinna darra ſawu weizibu īrahdidama, laj Kreewu preesteris pats apkerr, ka ſchi meita naw ta, pehz ko winſch mekle. Bet Kreewu preesteris wiinnu pee ſewis paturr, ka laj wiinnu riht, ka ſwehtdeena irr, ar ſakramenteem warr meelohf. Wiinnas brahlis, ſam Luttera tizziba, ſawu mahſu aiſſahwedams, peeneſſ pee Ruhgatnes Luttera tizzibas mahzitaja leezibu, ka ſchi meita Wahter pee Luttera baſnizas peederr un muiſchas waldbiba tohp luhgta, laj warras darbus aiſſarga. Pagasta teefas ſkrihweris ſcho rakſtu Latwiſkā wallobā pahrtulko un pirms ne ka Deewa kalpoſchana ſahlahs to preesteram peefuhfa. Bet welti! Pa welti, ka brahlis ee-eet baſnizā gribbedams ſawu mahſn no preestera naggeem īſraut. Meita tohp ar warru turreta zeiti un ſem Kreewu keſtera uſraudſiſchānas ſambari eefpeesta. Birndeenas rihtā agri wiinnu no meega mohdina, eewelf baſnizā eefſchā, — jebſchu ta luhds, jebſchu ta raud un ar ſahjahm un rohkahm pretti turrāhs, tomehr preesteris ſwehtus ſakramentus wiinnai ar warru — eebahſch eefſchā. Tahdā mohdā Kreewn baſniza ta labba ganna wahrdā, ar paſauligas teefas palihgu un ſpehku apmaldijuhſchas awis ganniija, jebſchu ſchi aitina ſem Kreewu preestera lehnprahtiga ganna ſiſta, ne maſ nepeederreja.

Luttera tizziga meitina pee teefahm eet, un ſuhds prett Kreewu preestera Sokolowski warras darbeem. Suhdſiba generalgubernatora Suworowa rohkā nahza, un nu īzehlahs garra rinda no īsmekleſchānahm. Bet ſpreedamu ne warr ſagaidiht. Pa to laiku kamehr teefas īsmekleſchānas weddā, pagasta teefa Kreewu preestera rakſtus no ſewis atraida. Tā trihs gaddi pahreet. Beidsoht no gubernijas waldbibas pawehle atnahf: Kreewu baſnizas grahmataſ īrahdoht, ka weena ſemneeku meita, Anne Wager wahrdā (meitas wahrds ne bij wiſ Wager, bet Wahter) pee Klawina ſamilijas eſfoht kriſtiita un eefwaidita. Wiinna wahrdu rukōs diwus ſamilijas wahrbus eſfoht uſdewuſi. Klawia, eſfoht latwiſkis, Wager, iggauniſtis wahrds, un pahrtulkohts taſ eſfoht weens un taſ pats wahrds.

effoht lutteriffis un Anne freewiffis wahrds, fo wianna pee tizzibas pahrfahpſchanas Kreemu baſnižâ dabhujuſi. Tad nu tohp pawehlehts, laj tee, ſam to darricht peenahfahs, to meitu weenumehr peetur, ſa laj ſa ſawus kriſtigus peenahſamus Kreemu baſnižâ iſpilba. Ta- labb jauna pawehle iſlaiſta, laj to meitu atkal ar warru welf pee ſwehteem ſakramenteem. — Bet tannî paſchâ laiſâ meitiua pee gene- ralsuperdenta Dr. Waltera uſ Riga bij aiſgabjuſi un Walters ſcho leetu Peterburgâ, augſtaâ weetâ peeneſſa. Un kad ruddent 1837tâ gaddâ Maijai Wahter bij uſdohts, laj wianna ar ſawahm leezibahm, ſa wianna 1847tâ gaddâ baſnižas grahmata un 1849tâ gaddâ pee, deewagalbneefeem nepareifi eerakſtita — pee Kreemu bihſkapa eet, ſar wianna taiſnu ſpreedumu dabuhs, tad ſcho ſpreedumu nelai- migai meitiuai newarreja wairs paſluddinaht, pagasta teeſa apleezi- naja, ſa wianna iſgaijuſi.

Weena Jggauu pagasta teeſa ſawu palihgn Kreemu preeſteram leedia. Tur Kreemu preeſteris pagehreja, laj pagastateeſa weenu tizzibas pahrfahpeja meitiu, ſas 15 gaddus wezza, Luttera tizzibas mahzibâs eemahzita un pee Deewagalba eefwehtita, ar warru pee- ſpeeſch Kreemu baſnižâ pee ſw. ſakramenteem naht. Pagasta wezzako pee augſtafahm teeſahm aizina. Bet wiſch arri augitai teeſai atbild, ſa ne weenta teeſa winnam ne warroht uſtaht, laj wiſch newainigu jaunu meitiu, ſas paſtahwigi pee Kreemu baſnižas ne grihb pee- derreht, ſafeen, (jo zittadâ wiſſe wiſch to ne warroht peeſpeeſt.) — un ſcho ſafeetu bebrnu uſ Kreemu baſnižu pee altara wedd. — Schoreiſ meitiu atſahja ne aiſtiku.

Daſchi tizzibas pahrfahpeji jau tâpehz kawejahs uſ ſawu Kreemu baſnižu no-ſet, ſa tee no ſohda bailojahs. Rahdâ weetâ pagasta teeſa uſ Kreemu preeſtera pagehreſchannu, tohs nerahtnohs, ſas baſnižâ negahja, tam peeſuhtija. Kreemu preeſteris winneem iſſahſta, ſa iſ- weenam Kreemu tizzibas lohzeſſim, ſas iſchetru gaddu ſtarpâ, pee ſwehta ſakramenta newiſchojis atnahſt, buhs ſawus zellus altara preeſchâ 40 reiſes lohziht, bet ſas tizzibu niſzinadams no ſakramen- teem atrahwees, tam 80 reiſes. Un kad weens no ſcheem, preeſteram praſſija: „Kaſ ta' ar manni notiks, ſas es ſeſchus gaddus pee ſakra- menta ne eſmu bijis, ne no newiſchoſchanas, bet no ſirds pahrlleeziſchanas?“ tad warram nojehgt, ſa preeſtereem ar ſaweem jauneem tizzibas lohzeſſeem, tizzibas leetâs weenprahtibas truhta.

Tâ rahdahs, ſa arri waldiba ne bij apdohmajuſi, ſa tizzibu ne warr wiſ tâ ſa zindu pahrmihht; jo wiſſa tizziba uſ ſirds pahrllee- zinaſchannu dibbinata. Talabb ſemneeki no Alluſſnes-Laiſenes firſpehles ween, deht prett liſkumeem iſdarritas ſwaidiſchannas un ne- pareiſas peerakſtiſchannas, wairahſt, ne ſa ſimts ſuhdſibu peeneſſa. Suhdſibas iſmeſlejoht wahrdu rullus zaur ſkattija, leezireefus no- flauſinaja. Kamehr tas notikka tamehr zitti barri, ſas lihſ tam lai- kam wehl meerigi iſturrejahs, arri ſahjâs pazehlahs, zerredami no ſirds pahrlleeziſchannas maiglehm atſwabbinatees. Kad nu ar tah- dahm ſuhdſibahm ne ſo labbu ne warreja panahſt, tad ſemneeki jau

no 1854ta gadda mairs nefuhdseja. Waj brihnumš, ka daschâ weetâ Widsemme par Latweescheem tâ runnaja: Tee noschehlojamee tizzibas pahrfahpeji no šw. sakramenteem atrauhjâš, tee Kreemu basnižâ ne maj ne eet, bet weenumehr runna, ka tee uš Luttera basnizu, no ka tee atwillinati, gribb atpakkal greesteš. Jaunohš Kreemu tizzibas lohzeklus šawas jaunâš tizzibas mahzibâš nemahzija wiš, tee palikka pee tahm tizzibas mahzibahm, ko tee jau no masohtnes šawâ firdi eenehmuschî. Un jehschu tee peespeestâ wišje weenreis par gaddu Kreemu basnižâ pee šw. sakramenteem gahja, tomehr tee pee Luttera basnižâš peeturrejâš. Tee paturreja šawas Luttera bihbeles, dseefnu un luhgšchanâš grahmataš, katkismus u. t. j. pr. un špred-dikus no Luttera špreddiku grahmatahm mahjâš lassija. Arri Kreemu basnižâš, kad preesteri šwehtu mišchu noturrejuschi ašgahja, laudis šawas dseefnu grahmataš, ko no mahjahm lihš nehmušchi išwilla un dseedaja, tik žit špehja. Tee kas behrnu gaddôš šwaiditi, tee no šameem wezateem un no Luttera draudšchu mahzitajeem špreddikôš tizzibas mahzibas klaušijâš. Un, kad turklabt — šwehteku bildeš winneem nedewa, gaweschanu neušlikka, pehž Lutteratizzibas, Deemu garrâ un pateesibâ peeluhgt neašleedsa, — tad šinnamš, ka ar to ween, ka tee ašrigi eeswaiditi tappušchi, tee ne maj ne warreja pahrleezina-tees, ka tee nu par Kreemu tizzibas lohzekkeem palikkuschî u. t. j. pr.

Kad jau šchi šiana, ka tee tizzibas pahrfahpeji pehž Luttera tizzibas eeradduma Deewafalpošchanu pašchi uš šawu rohku Kreemu basnižâš noturr, deegan brihnischka, tad wehl wairahšt jabrihnijâš, kad par Kreemu preesteru išturrešchanohš šiano tâ: Tee šameem jau-neem tizzibas lohzekkeem, bilšchu un šwehteku zernišchanu un gawešchanu neušleef wiš, un ja daudš, tad tee winneem eeswehtitu uhdeni un eeswehtitas šwezes eedohd, eeteikdami, ka ar to meesigas kaites warr dseedinaht. Kreemu preesteri pašchi šawâš basnižâš winneem no Luttera špreddiku grahmataš špreddikus preekščâ lassa, winnuš pee šewis labbinadami. Tomehr Luttera-tizzibas mahzitajam šawâ basnižâ, išwehtdeenas labš pulzišch Kreemu tizzibas lohzecku irr, laj gan Kreemu preesteris deegan nopuhlejâš šawâ basnižâ pehž Luttera-tizzibas eeradduma Deewa falpošchanu noturreht. Kad preekšč kahdeem gaddeem jaunš Kreemu preesteris, dšinnis Kreewš, tahdâ draudš atnahja, tad wišch ar šawas jaunâš draudšes lohzecku apšohpšchanu eepašinnees iššauza: „Ta jauna Kreemu tizzibas draudse Widsemme, Kreemu basnižai ešsoht par šaunu. — Wišch to nelahdšibu ar šawu rohku gribbeja nowehršt, un tâlabb Deewafalpošchanu, pehž Kreemu tizzibas eeraddumeem eegrohšija. Bet ištieni nu, šturnis išchlahš. Kad Deewa falpošchanu ne tâ, kâ lihš šchim, bet ar draudš zeerišchahm (zere-monijahm) beš špreddika un beš Luttera tizzibas dseefnu dseedaschanaš noturreja, kad Kreemu preesteris draudšei weeru krusu pašneedsa butšchoht. Bet draudse no krusa atrahwahš atpakkal. Un jehschu preesteris deewšgan luhdšja, deewšgan draudeja, un wiana palihgi deewšgan šubbinaja: butšch, butšch, tomehr krusis palikka nebutšchohtš. Kamehr Kreemu preesteris šaihdšis, Deewa falpošchanu

heidſis un par ſawu draudſi waimanas iſſauzis aiſheet, tamehr ſapulzeta draudje no ſawas wezzas miſklas dſeeſmu grahmatas, Luttera-tizzibas dſeeſmas ſkannigi nodſeed un tad no baſnižas iſheet. Pehzahf deewsgan iſmelleja un tohs riſdinatajus ar ſohdibahm apdraudeja, bet kad tas ne ko nepalihdſeja, tad heidſoht Deemakalpoſſchanu pehz Kreewu tizzibas wiſſes atmetta, draudſei waſku lahwa laj no Luttera-tizzibas dſeeſmu grahmatas dſeeſmas dſeed un Kreewu baſnižâ Deema kalpoſſchanu pa wezzam eegrohſija.

Sinnams, ka wiſſi preeſteri ſawu jauno gannamu pulku ar tahdu miſkſtu ganna ſiſli ne gannija wiſ. Ihpafchi paſchâ eefahkumâ tee ſawâ uſwarreſchanas preefâ, tahdeem, kaſ tizzibu wehl ne bij pahrkah-puſchi, bet tiſween peerakſtijuschees, zittadaſ, un neretti ittin ſtiipas ſahles paſneedſa. Rahdâ kirſpehlê Iggaunds Luttera draudſes mah-zitajs, tohs kaſ peerakſtijuschees, bet tizzibu pahrkahpt negribbeja, aiſraidija pee Kreewu preeſtera, laj tee ſawu ſirdi wiſna preeſſchâ iſſahſta. Tur winnus daſchadâ wiſſê uſnehma un atlaida. Zittam ſazzija, ka wiſſch warr darriht, ka pats gribb; zittus ar laipnigi pazeltu pirſtu luhdſa, laj jelle apdohma un ſawu ſwehtibu ne atſtumj atpaffal. Kad lautini wehlahf pa barreem uſ atſazzichanoſ ſahza ſpeeſtees, tad wiſſch uſ teem ar duſmahm runnaja, ka wiſna baſniži, ka kahdu ſirgu, ne warroht pirkt un pahrdohpt, bet kaſ to weenreiſ peenehmis, taſ atpaffal wairs newarr. Bet ja tee tomehr gribb atpahptees, tad winneem apfahrschoht dſelſu freklu un uſ wiſſu muſſchu ſaldatôs nodohſchoht u. t. j. pr. Weens ſawâ waigâ preeſterigu plikki dabuja. Wiſnam gluſchi par nelaimi, diwi wiſri, uſ ko wiſſch ſazzijiſ, tee warroht eet, bet laj ne dohma, ka tee uſ Luttera tizzibu drihſt atgreetees — paſchu lait' pa durwiſhm iſeedari ſaſtoppahſ ar bruggu teeſas kungu, un tam ſawu nelaimi un behdas ſuhdi. Brug-guteeſas kungs ar ſcheem behdunefſejeem pee Kreewu preeſtera eet tuhlin eekſchâ, pagehredams laj taſ ſcheem zilwefeem to liſtummu iſlaſſa preeſſchâ, ka tee ar ſawu peerakſtiſchanoſ ween, ar Kreewu baſnižu wehl naw ſaweenoti. Kad nu apdohma, ka Kreewu preeſtera niſni eefaitees waigs, taggad peepeſchi pahrwehrtijahſ ſaldan ſkabhâ laipnibâ, tad jan no ta deewsgan warr nojeht, kalabb preeſteri paſchi, ſawu Kreewu baſnižas Deema kalpoſſchanu, tiſ zil warreja, pehz Luttera baſnižas eeraddumeem eerikſteja. Jo arri taſ maſ palihdſeja, kad uſ Kreewu bihſkapa pagehreſchanu gubernijas waldiba iſlaida pawehli, ka teem tizzibas pahrkahpejeem, kad tee Kreewu baſnižâ pee ſw. ſakramenta eet, trihs deenas eepreeſch un trihs deenas pehz, nedrihſt pehreenu doht, „laj tee no ſawa ſwehta apdohma ne tohp uſtrauzetio.“ Bet kad nu Kreewu baſnižas deewgaldneeki tahdâ wiſſê no pehreena bij aiſſargati, tad grubt nahkhaſ ſapraſt, kahdâ wiſſê Stâ Merzt 1854tâ gaddâ tomehr notikſa, ka draudſes teeſa uſ Kreewu preeſtera pageh-reſchanu zilweſus leelôs pulkôs ar pehreena draudeem pawehleja peepſeeſt, laj tee pee Kreewu preeſtera, pee ſw. ſakramenta eet. Ja tee bij gahjeji, tad tee wiſmaſahf trihs deenas preeſch un trihs deenas pehz, pehreenu ne drihſteja dabuht, bet ja tee ne gribbeja eet, tad tohs ar pehreenu pee ſw. ſakramenta dſinna. —

Tas, kas të stahstihst, iſrahda, kälabb tee tizzibas pahrfahpeji ſchinnä laikâ ar to peerakſitto tizzibu ne bij meerâ un jo dedſigi kahro- jahs uf Luttera baſnizu atpakkal greeſtees. Latweeſchu aprinkôs jau 1849tâ gaddâ laulati pahri, täpat tee no Kreewu tizzibas, kâ arri tee, kas weens no Kreewu, ohtrës no Luttera tizzibas, ſawus jaunpee dſimmuſchus behrnus no garra wehrdſibas gribbedami iſglaht, waj paſchi, waj zaur zitteem Luttera tizzigeem ar nohtes kriſtibu kriſtija. Bet wezzakus uf ſcho darbu, ne ween ta jauna tizziba, ar ko tee ne- warreja apraſtees, bet arri paſchi Kreewu preeſteri ar ſawu greiſu iſturreſchanohs dſinna. Negribbahrn peeminneht, ka daſchâ weetâ preeſtera neklahjiga iſturreſchanahs un parleekahs ſlahpju dſeh- ſchanas, ne retti bij redſamas. Bet gan driht ne weenam ſaman- nigas ſapraſchanas ne bija, kahdâ wiſſe par ſawu draudſes lohzeſku dwehſelehm buhs gahdaht. Kad lautini ſawu apgruhtinatu un ap- behdinatu ſirdi gribbedami atweeglinaht un eepreezinaht, pee ſaweem Kreewu preeſtereem atnahs, tad tee gahnſchunu un neewaschunu dabuja dſirdeht. Tâ p. l. weena meitina kam 17 gaddi, ſawas ſirds mohkas Kreewu preeſteram iſſtahſtidama, no ſawa jauna dwehſelu ganna dabu, ne eepreezinaſchunu, bet ſatreekſchanas wahrduſ dſirdeht: „Greeſees, ſkreen uf elli, no kurrenes tu nahſuſi!“ Tahdus Kreewu preeſterus, kas ſawa jauna gannama pulka ſamiſſuſchas un ſchaubi- gas ſirdis buhtu mehginajuſchi uf ſwehta rakſtu pamatta eepreezinaht un ſtiprinaht, ne fur, jeb tiſ maſ ween atradda. Ne fur ne dſirdeſja ka preeſteri ar Deewa wahrdu brunnahrn apbrunnoti ar ſpreddiku mahzibahrn buhtu zihnijuſchees prett Luttera baſnizu. Tatschu tahm, no Luttera baſnizas atwillinatahm dwehſelehm, waijadſeja ſinnaht, kurrâ leetâ uf ſkaidreem Deewa wahrdeem nogrunteta, Kreewu tizziba par Luttera tizzibu irr pilnigaka: jo kâ gan zittadi to atnemto ſirds- meeru tahm warreja atdoht? Kad Kreewu preeſteri nomannija, ka tee eelſch Deewa wahrdu mahzibahrn un mahzitaju ſinnatnibahrn maſ mahzijuſchees, tad tee no ſpreddikeem un no Deewa wahrdu iſtulkoſcha- nas labbahſ atrahwahs, ihſteni tälabb, ka daſchs ſemneeks, kas ſawu bihbeli labpraht laſſija, Deewa wahrduſ ſkaidrahſ ſapratta, ne kâ Kreewu preeſteris, kas par teem runnadams, ſawu negudribu un neſinnaſchunu iſrahdija un par ko teem jauneem draudſes lohzeſkeem bij jabrihniyahs. Bet wianu ſtiprums un ſpehſ paſtahweja nogrun- tehts uf wal dibas liſkumeem, ar ko tee tohs atgreeſigohs beedinaja, jo ne weenam, kas ar Kreewu baſnizas draudſi ſaweenohts, naw brihw no tahs atſahptees.

Të warr gan dohmahſ, ka tahdi ſtprî aiſſchaujamee, kas Kreewu baſnizu no Luttera baſnizas ſchkir, tohs, kas dwehſelu ſemmi un zittu ahrihu labbumu zerrejuſchi, itt kâ no meega iſtrauzeja. Un tas ko taggad no kahdas Zggauu kirſpehles ſtahſtiſim, iſrahdihs, ka arri Latweeſchi, kas tizzibu pahrfahpuſchi, ar tahdahm paſchahrn dohmahrn kahwahs. No Zggauueem rakſta tä: Kad praſſam: No labbu tizzibas pahrwehrtiſchana pee ſemneekeem paſtrahdajuſi? tad wezzi zilweſi lee- zina, ka ta, tanni laikâ, behdas un ſirſchu mohkas par laudihm iſ- gahſuſi. Tee runnaja, ka tatschu tas ne eſſoht dſirdehts, ka kriſtigi

laudis zits zittu sawas tizzibas deht, wilt un krahpi, ar apfohlischa-
nahn, to laudihm aufis fleppeni eemuffina, kas lehttizigi un kabri
uf eefohlitu labbumu, lihds ar sawu tizzibu, sawu firdsmeeru pah-
dewufchi, un nu beidsot hajuht, ka tee kahrbinataju melleem tizze-
dami, peekrahpti. Waj brihuums, ka tahdam kauna darbam scheh-
lams un ruhpes tuhlin uf pehdahm paffak staiga, un weens tahds
Jggaunis, kas pats peekrahpts, dauds zittus bija krahpis, ne ilgi
pehz sawas pahrfahpfschanas issauza: „Nu effam krittufchi!“ Un ka
dauds zitti neskaitamas reises tapat waimanaja, waj par to jabrih-
nijahs? Zitti waimanaja par sawu ustrauzetu firds apfinnaschanu,
zitti par to, ka tee no sawas Luttera basnizas un skohlahm atschkirti,
zitti par to, ka wiinu zilts brahli tohs labpraht ne eeredf. Zitti
pafchi par fewi faunejahs, un zitteem rahditees ne gribbeja, bet sawas
firds mohkas, kluffa weentuliba nessa. Kamehr Luttera tizzibas loh-
zekki par tahdas basnizas gohdu, no ka wiltus un krahpfschana gaisma
nabja, dsilli nopuhstahs, tamehr tee pahrfahpeji uf to, ar reebfchanu
skattija.

Bet tas wisslittakajs schinnu pahrwehrtischanâ bija tas, ka schee
kautini pehz sawas firds apfinnaschanas ne bija nedi Luttera, nedi
Kreewu tizzigi. Bes ihsta tizzibas patwara daschi palaidahs dserfschanâ
un wissados rupjôs grehfôs, zitti firdi meerinaja runnadami: Wifs
weenalga, tikpat swehti klufsim. Zitti Kreewu tizzibu usleelija par
lohti fpehzigu un warrenu, talabb ka arri Deifaram ta patti tizziba.
— Attal zitti runnaja: Ko eefahfchim? Reif krittufchi effam. To labbi
sinnam, ka Deews tas Kungs scho grehku mums ne peedohs — bet
laj eet, ka eedams! Wij attal zitti, kas bes zerribas ilgodamees, sawu
affariinu kluffam flauzija nopuhsdamees: Waj Deews scho leelu grehku
mums peedohs? Kas sinn ar laiku tas israhdfisees! Schee pehdejee,
Luttera basnizu beeschi apmekleja, un wiinu tam preezas wahrdam
fpreddikôs, bij usmannigi klausitaji.

Bet tur bija wehl zitti, kas sawas pahrfahpfschanas atfihdami,
behdajahs un ne fur meeru ne atradda. Scho starpâ bij daschi pa-
dsihwojuufchi zilwefi, bet wehl wairahf to, kas jaunibas un behrnu
gaddôs bes wiinu gribbeschanas eefwaiditi, taggad preezigi un drohfschi
apleezinaja, ka tee irr gattawi wiffu zeest, wiffu nodoht, ja ween no
Kreewu basnizas warr walkâ raifitees, un ka wiinu sawu affini un
dsihwibu labpraht nodohd, ja ween to saudeto tizzibas brihwibu at-
dabu atpaffak.

Schee wiffi sawu tizzibas apleezinaschanu teem Kreewu pree-
stereem preezigi un drohfschi isteiza, un staigaja, fur ween sinnaja,
sawu atpestifchanu mekledami.

Muhfu aismidfis Deewa meerâ duffedams tehws Walters, ka
wahrds ne peemirfamâ peemianâ, uf ziltu ziltim Latweefchu firdi dsih-
mohs, 1854ta gaddâ par general superdenti un Widsemmes basnizas
teefas preefschneeku eezelts, bija tas wihrs, kam stirps gars un droh-
fscha firds, ihsti uf to no Deewa fubthits, laj winfch semmeem un
augteem pateefibu apleezina. Rahdâ wihsf tehws Walters pats,
sawa ammata deht no teefahm waijahs, par to pehzahf runnasim.

Schê tif to pee minnesim, ka winsch us waldbibas liffumu pamatteem, melleja glahbt, fo isglahbt warreja. Winsch ne ween dewindesmit un dewinas dwehseles no Kreewu preesteru rohftahm ispestija, bet arri wiannu warru masinaja, ar skaidrahm leezibahm israhbidams, ka wiannu peerakstifchanas ne bija riktigas, un ka wiannu darboschanahs taisni prett liffumeem un wiltigi tohp isdarritas. Winsch runnaja drohschi preesch augsteem un semmeem un darrija, ka pateesiba dubuja wirsrohfu.

Kas to buhtu dohmajis, — un tomehr tannî laikâ ne bij fo brihuitees — ka schim dedsigam pateesibas leezineekam, kas ar saweem spehziageem spreddikeem tuwumâ un tahlumâ klaufitaju firdis eesch istas tizzibas, mihlestibas un zerribas eesildija un sawu Walmeeres draudsi kahrinaschanas laikâ, kâ ihstems dwehselu gans, no atkri-schanas isfargaja, tâ kâ Walmeeres draudse ne weena weeniga dweh-sele no sawas ewangeliskas Luttera bainizas ne attrita, — tabdi breefmigi eenaidneeki izelsees, kas wiannu kâ laundarritaju pee tee-fahm apfuhdsehs, gribbedami wiannu gohdu faunâ list. Bet tas bij tas spehks tahs tumfibas. — Par to nu stahstisim.

8.

Walmeeres mahzitajs, general konsistoriuma rahts
Dr. Walter, preeesch semmes teefas Weetalwâ.

Kad 1846stâ gaddâ, tizzibas atjaunoschanas swehtkos, Weetalwas draudse sawu jaunu kapehtu gribbeja eeswehtibt, tad arri Walmeeres mahzitajs, us scheem swehtteem luhgts, us Weetalwu atbraunza. Draudse bij warren leela un winnas lohzeeki pa tuhstoscheem skaitami. Schi swehtku deena, teem, kas turflabt bija un wehl dsihwi irr, weenumehr stahw dahrgâ peeminâ. Mahzitajs sawâ spreddikt us Weetalwas kapehtas, draudsei istahstidams, ar kahdahm willinaschanohm un kahrinaschanahm Luttera basuija no wissahm mallahm; apsehsta, draudsi pamahzija, laj ta pee sawa tizzibas karohga neschaubiga paleek. Bet ne ilgi pehz scho, mahzitaju apfuhdseja, ka winsch sawâ spreddikt Kreewu bainizu effoht neewajis. Suhdsiba isgahja no Dahwida Bal-lohd, kas jau no pawassara tannî paschâ gaddâ, Laudohnâ par preesteri bija eezelts.!

Ballohds sawu suhdsibu prett mahzitaju Walter, ka winsch Kreewu basnizu effoht neewajis, us papihra farakstijis, eedewa trim leezinee-keem rohâ, kas paschi ar sawu mutti pee Rigas Kreewu bihstapa apleezinaja, ka suhdsiba effoht rittiga. General gubernators Golo-win, kam suhdsiba rohâ nahza, eezehla ismekleschanas kommissioni, pee ka trihs lohzeekus peeschkibra, prohti: schandarmu palkawneeku, draudses teefas tungu un Zehsu freises fiskalu.

Schi kommissione apfuhdsieto mahzitaju Walter nenoklausinaja wis, bet tiwween tohs trihs leezineekus, fo Ballohds ar wahrdeem usbewis un wehl zittus no Weetalwas draudses. — Bet ismekleschanas protokollis un kommissiones lohzeeku peesihmetajs nodohms, israhdija,

ka suhdſiba ne effoht weltiga bijuſi. Tee, kaſ to ſinnaht dabuja, eefahza baiditees, waj kaſ ſinn drohſchſirdigais mahzitajs ſawâ ſpred-diki, ne buhs runnajiſ, ko pehz liſkumeem winnam ne bija runnaht. Un ne bija wiſ maſ taħdu, kaſ ſpreedin ſpreeda: ka Walmeeres mah-zitajs ar ſawu drohſchſirdibu garrakus ſohlus ſperdamſ, par roh-beſchu taħlahſ pahſſpehris buhſchoht, un ka taħdam kaſ breeſmâſ tiħſchi leen eefſchâ, tur jabeidsahſ u. t. j. p.

Kad wilki gannamâ pulkâ eefkreem, aittinas kohhidami plehſch, un ſakohſtas meſchâ eeneſſ, tad ſaimneekſ tohs gannuſ un ſunnuſ waino, ka tee ſawu ammatu labbi nekohpuſchi un kam tee wilkeem waħku ſahwuſchi awju pulkâ eefkreet. — Tapat tolaik zits zittu wai-noja. Wainoja mahzitajuſ, ka tee draudſchu dwehſeles maſ apkoh-puſchi, kaſ talabb, kad kaħrdinaſchanas wehſch taħſ pakuſtina, tuhliu kâ pellawas attriht. — Beſ ſcho, muuſchneeki mahzitajeem pahrmetta, ka tee kâ leelſungi augſti dſihwodami, ar ſemneekem maſ nodewu-ſchees un ſadraudſeſchanohſ maſ kohpuſchi, kalabb draudſeſ lohzeħku ſirdiſ uſ mahzitajeem ſaltas, un kaħrdinaſchanas laiſkâ tee taħſ ne ſpehſi eefildiht. Bet prett muuſchneekem wehl leelakâſ wainoſchanas dſirdeja; uſ winneem to wainu kraħwa, ka tee mantu kraħdami, prett ſemneekem warren plehſſigi bijuſchi. Taħdahm wainoſchanahm ne bija galla — beidsiht paſchas leelakahſ wainas kraħwa uſ muuſchu junkureem, arrendatoreem, kaſ ſemneeku wehl niſnahſ, ne kâ paſchi muuſchneeki ſpiħdſinajoht un peħdejo ſullu iſſpeeduſchi, tâ ka ne ko wairahſ ne warroht iſſpeeſt. Walmeeras mahzitajs no taħdahm wainoſchanahm bij ſwabbađſ; bet wianu wainoja, ka winſch ſemnee-keem pahrlėeku leelſ draugſ, kaſ wianu garra dſihwibu aiſſtahweja, mahzidamſ un ſargadamſ pateeſibu. Wianu wainoja, ka winſch ſa-wâ ammatâ pahrlėeku dedſigſ, un ka winſch taħdâſ leetâſ eemaiſahſ, par ko wianam ne ko nebij behdaht: tálabb, laj nu ko pelniijiſ neſſ.

Behdigt laiſi par Wiđſemmi walđija, un maſ bija to, kaſ aſſinua, ka Deewa warrena rohka tē walđija un wianu doħmaſ kaſ augſta-kaſ ne kâ zilweku doħmaſ, un wianu zeħki ne irr zilweku zeħki.

Keiſara ſcheħlaſtiba notikka Wiđſemnei 1848tâ gaddâ eefahkumâ; jo tad Golowina weetâ fürſtſ Suworow, paſcha „Keiſara draugſ“ par general gubernatoru atnahza uſ Rigu, kâ jau agrahſ to peemin-nejam.

Ne ilgi pehz ſcho, Zeħſu ſemmes teeſa dabuja pawehli, lai to ſuhdſibaſ iſmekleſchanu prett Walmeeres mahzitaju deħt Kreemu baſnižas neewaſchanas dſenn lihđſ gallam, un proħti pehz teem pro-tokolla rakſteem, ko konmiſſione leezineekuſ noklauiſnadama ſaral-ſtijuſi.

Kad nu ſchinni ſuhdſibaſ leetâ daudſ leezineeku paſchâ Wee-talwâ bij noklauiſnajami, tad Zeħſu ſemmes teeſa weenu no ſaweem aſſefforeem un ſawu ſikteri uſ turreni noſubtija. Beſ ſcheem, arri weenam Luttera tizzibaſ mahzitajam bij uſdoħtſ, pee teeſaſ iſmekle-ſchanas peeſehdeht.

Semmeſteeſaſ ſubtitee Weetalwâ atnahkuſchi, tē preełſchâ atrad-da ne ween to apſuhđſeto Walmeeres mahzitaju, un taħduſ 20 leezi-

neefus, kas noklausinajami, bet arri labbu teefu muiſchneeku no apfahrtejahm muiſchahm un tahs draudes ſemneefus, waren leelâ pulkâ. Weetalwas leelſungs teefas lohzeleem peerahdija, ka winnam ſinnas nahkufſchas, ka wehl leelaki ſemneeku pulki, kas wiſſi uſ tejeni ſpeefſchahs, un kâ dſirdams, tad zitti ſemneeki effoht draudejuſchi, ka tee paſchi ar ſawu ſpehku Walmeeres mahzitaju gribboschi aiſtaweht un ſuhdſetajus aiſdſiht probjam, kâlabb par lauchu prahtu eefahrſeſchanohs ne warroht galwoht.

Kamehr ſemneesteeſas lohzecki tâ uſ ſkubbinati ſawus teefas darbus taiſijahs eefahkt un ar ſteigſchanu uſ preeſchu dſiht, tamehr atnahkt ſinna, ka tas mahzitajs, kam pee teefas ſehdeſchanas buhs peefehdeht, irr ſaſlimmis un ne warr nahkt. Nu leels laiks pahrgahja, kamehr zittu mahzitaju apſinnoja, laj wiſſſch nahkt un ſaſlimmuſcha mahzitaja weetâ peefehd. Pa ſcho laiku bij Weetalwas muiſchas pagalms ar laudihm kâ bahitin peebahſts.

Muiſchas leelaja ſahlas iſtabâ teefas galbu uſflahja un ſuhdſetajus aizinaja preeſchâ:

Schohs noklausinajoht, jau tublin iſrahdiyahs, ka winnu iſteikumi bij zittadi, ne kâ ſuhdſibas rakſts iſrahda; bet tomehr wainoſchanu deewſgan atliſka, zaur ko, ja tahs buhs pateefas, mahzitajs ſawu ammatu ſaudehs.

Suhdſiba dibbinajahs uſ ſcheeu trim teikumeem:

- 1) Walmeeres mahzitajs Walter ſawâ ſpreddikt uſ Weetalwas kapſehtas, Kreewu baſnizu par paganu baſnizu effoht noſauſis;
- 2) wiſſſch effoht ſazzijs, ka tee, kas uſ Kreewu baſnizu pahrfahp), effoht ſagli, ſlepkawas, pagani;
- 3) wiſſſch effoht ſazzijs, ka tee ne kad ſwehti newarrogt tapf.

Tannit ijmelleſchanas protokolli, ko kommiſſione ſarakſtijusi, tee noklausinatee leezineeki no Luttera tizzibas, prett ſuhdſibu neko pretti ne bij leezinajuſchi, un rakſtehts ſtahweja: Leezineeki irr peefinnuſchees, ka tee tohs wahrduſ, ar ko Walmeeres mahzitaju waino, effoht gan dſirdejuſchi. Bet tee iſhtenee ſuhdſetaji trihs Latweeſchi, kas uſ Kreewu baſnizu pahrfahpuſchi un pee Rigas Kreewu bihſkapa bij ſuhdſejuſchi, ſchee teefas preeſchâ uſ to zeefchi paſtahweja, ka Walmeeres mahzitajs, tâ un ne zittadi Kreewu baſnizu neewajts, to par paganu baſnizu ſauſis u. t. j. p. un arri tad, kad wiſſſus leezineekus, kad tee papreeſch pa weenam bij noklausinati, preeſchâ ſauza, un no teefas puſſes teem pee ſirds liſka, laj apdohma, zif ſwarriga un grubta ta leeta, kas no winnu leezibas iſzellahs, ſuhdſetaji paſtahweja pee ſaweem iſteikumeem, kas protokolli ſarakſtiti. Itt ihpaſchi weena ſuhdſetaja laulata ſeewa, kas kâ azzihm rahdiyahs, ahriſti un eefſchſtigi ſanihkuſi, ittin drohſchi prett apſuhdſeto mahzitaju leezinaja. Taggad wehl tee leezineeki bij janoklausina, kas pee pirmahs ijmelleſchanas ſuhdſibu par riſtigu bij palihdſejuſchi uſturreht, zaur to ka winnu leeziba prett ſuhdſibu ne bija, un turklaht tee tâ kâ pa puſſei peefinnuſchees, ka ta warroht gan riſtiga buht.

Schohs nu tà fà kommissiones protokolli eerakfitti, pehz rindas noklausinaja, tahdâ wihsê, ka ikweenam no protokolli preekschâ irlaffija to, ko winsch pee pirmas noklausinaschanaas kommissiones preekschâ irsteizis. Un kad nu pascham pirmajam prassija, waj winsch pee schihs irsteifschanaas paleek, un waj ta irr riktiga? tad winsch atbildeja; winsch kommissiones preekschâ tohs wahrdu, tà fà tee protokolli eerakfitti, ne effoht irsteizis, bet til ween tà, fà arri zitti daudsina, fà Walmeeres mahzitajs par tahdu paganu neprachtibu runnais, fahda pee teem israhdahs, kas sawu tizzibu par ahriku labbumu pahrdohd un fà tizzibas pahrdohschana par labbibu un dwehshelusemme, no sagtu darbeem nau schirrama, un fà tas, kas tahdâ wihsê no tizzibas attahpjahs, ne warr swehris tapt.

Kad leezineeks tà bij atbildejis, tad teefa no winna, un pehzahf no teem zitteem, kas kahdi 20 bija, skaidru riktigu atbildi prassija:

- 1) Waj winsch us Weetalwas kapsehtas spreddiki dsirdejis, fà Walmeeres mahzitajs Kreemu bajnizu par paganu bajnizu fauzis?
- 2) Waj winsch dsirdejis, fà Walmeeres mahzitajs Kreemu bajnizas lohzeklus un tohs, kas us to pahrfahpj, par sagteem fauzis?
- 3) Waj winsch dsirdejis, fà Walmeeres mahzitajs fazjis, fà tee, kas pee Kreemu bajnizas peederr, ne warr swehti tapt.

Wissi leezineeki, ikweens fewischti atbildeja: Walmeeres mahzitajs tà ne effoht runnais.

Bet starp teem atbildetajeem zitti no sawas firds pilnibas runnaja tà: Walmeeres mahzitajs ittin fà ahriete pee slimmeekem pee mums nahzis; jo mehs sawâ nejehsiba no zella bijam nomaldinati un mehs un muhsr behrni un behrnu behrni Walmeeres mahzitajam, par wiina pamahzischanu pateifsim un par wiinu Deewu luhgsim, kamehr dsihwosim u. t. j. pr.

Teefas kungs ikweenam leezineekam wiina irsteikumus no protokolli irlaffija preekschâ, un kad tas atbildeja, fà wiina irsteikumi riktigi farakfitti, tad ikweens sawn wahrdu sawam irsteikumam appatschâ ralfstija. Taggad suhdshibas ismekleschana un leezineeku irsteikumi israhdija to leetu gluschi zittadu, ne fà kommissione pee pirmahs ismekleschanaas protokolli farakstijusi.

Bet leezineeki teefas preekschâ irsteiza, fà pee kommissiones wiinneem to suhdshibas rakstu preekschâ irlaffijuschu un tad wiinneem prassijuschu, waj tee tahdus wahrdu spreddiki dsirdejuschi, tad schee atbildejuschu, fà dsirdejuschi gan, bet wiinu irsteikumus kommissione teem ne effoht preekschâ lassijussi.

Bet kad leezineeku irsteikumi bij zittadi, ne fà tas, ko suhdsetaji irsteikuschi, tad teefa leezineekus un suhdsetajus aizinaja preekschâ. Suhdsetaji fashluffuschu un nedrohshu eenahja eekschâ; tomehr abbas partijas, tiklabb suhdsetaji, fà leezineeki, pastahweja pee saweem irsteikumeem.

Kamehr wehlâ tumshâ maffarâ, teefa pee ugguns gaischuma sawus darbus israhdaja, kamehr semneeku pulki ne ween no pagalmja

pee lohgeem speedahs, bet arri leelâ sahlas istabâ lausahs eefschâ, un jehschu tohs apfausa laj nenahf, tomehr nahza tit, zil warreja eefschâ kluht. Ikwveenam gribbejabs apfuhdseto Walmeeres mahzitaju redseht, wianna wahrdrus dŕirdeht un tublin sinnaht, waj winsch no wissahm fuhdsibahm taisnohts, sawus prettineekus aptaunohs.

Tê sahles istabâ stahweja teefas galbs, weenpus galbam tee trihs fuhdsetaji un ohtrpus tee 20 leezineeki, ko teefa zitta prett zittu noslauŕinaja un sahlas gallâ us durwju pussi laudis fahppeedufchees stahweja, klaufidamees kas tê noteek — un nu teefas preefschâ atnahza Walmeeres mahzitajs, sawâs ammata drehbês apgehrbees. Wianna stalts augums un kreetna gohda wihra isskats, skattitajus atgahdinaja, kâ Wormses pilsehtâ Keijara preefschâ Mahrtinsch Lutters, sawu us skaidreem Deewa wahrdeem nogruntetu tizzibu apleezinaja. — Waltera mahte bij no Luttera radduzilts.

Tas mahzitajs, kas pee teefas galda sehdeja us Walmeeres mahzitaju Latweeschu wallobâ runnaja tâ: „Mihlais mahzitajs, Zuhš effat apfuhdseti, ka sawâ spreddiki us Weetalwas kapsehtas, Zuhš Kreewu basnizu saimojuschi u. t. j. pr. — Ko Zuhš us to atbildat?

Walmeeres mahzitajs no teefas isluhdsahs, laj winnam waku lauj, to paschu spreddiki, ko winsch us Weetalwas kapsehtas fazzijis, tê teefas preefschâ ar teem pascheem wahrdeem atjaunohf. Kad nu teefa winnam atwehleja, laj to darra, tad mahzitajs sawu spreddiki ar teem pascheem wahrdeem, kâ us Weetalwas kapsehtas, schê teefas, un sawu fuhdsetaju un zittu lauschu preefschâ, fazzija.

Bet katra teikuma starpâ, kamehr mahzitajs no jauna sahza runnaht, dŕirdeja no klaufitaju un no paschu fuhdsetaju muttehm tohs wahrdrus:

„Rittigi, tâ tas irr, mihlais mahzitajs, rittigi, tâ Zuhš us kapsehtas runnajat.“ Kad mahzitajs runnaht beidsis, teem fuhdsetajeem prassija: „Waj Zuhš wehl us to pastahweŕeet, ka Zuhšu fuhdsiba irr taisna un pateefiga, ka es Kreewu basnizu esnu neewajis?“ tad schee nelaimige fuhdsetaji pee mahzitaja kabhahm mettufchees un wianna zekkus apfampdami, raudadami issauza: „Zeenigs mahzitajs, mehš effam mellojuschi, Zuhš saimoschanas wahrdrus ne effat runnajuschu, mehš saweem melleem atskam, un fuhdsibu nemmam atpalkal. Peedohdat!“

Scho brihtimu ne spehjam aprakstihf. No wissu ŕirdihm ta smagga nastâ nowehlahs; eekustinatas ŕirdis ikweeuam wahrdrus us mehli lifka, ar ko sawu ŕirds preefu isteikt, — un tâ nu wissu dohmaja, ka teefa sawus darbus beigusi.

Bet ne tâ! Paschâs leelâs preekajuschânâs, kur ikweens sawu ŕirdi ohtram isteiza, teefas lungs apfanza, laj kluffu stahw, un tad fuhdsetajeem prassija: „Zuhš effat peesinnufchees, ka ne pateefu fuhdsibu teefahm peenessuschu; kas Zuhš us tahdeem melleem skubbinajis?“

Tê nu teefas preefschâ un wissu klaufitaju ausis fuhdsetaji isteiza, ka tee no Kreewu preestera skubbinati us kapsehtu atnahkuschu, tê Walmeeres mahzitaja spreddiki dŕirdejuschi, un tad preesteram isteikuschi, zil dŕilli spreddika wahrdi winnu ŕirdis aisgrahbuschi,

bet preesteris wiannus peemahzijas un skubbinajis, laj tee ar fuhdsibu pee Kreewu bihskapa eet: Walmeeres mahzitajs effoht zaur teefahm nofohdams, tad tahdi spreddiki joprohjam ne buhshoht dsirdami un tizzibas pahrfahpejeem netapshoht kawelki zella maji. Un kad teefa winneem atfal praffija: Wai tee pee sawas isteifshanas arri tad neshaubigi paliks, kad teem preestera preefshâ pret wiannu buhs leezinaht, tad tee atbilbeja, ka wianni katrâ brihdi „sawas dwehshels swebhtibas labbad“ to darrihs.

Walmeeres mahzitajs no nepateefas fuhdsibas wakkâ raisihts un taifnohts, pee teem netaisneem apfuhdsjetajem negribbeja atreebtees, bet teem peedewa; jo paschu fuhdsjetaju firds apsinnafehana tohs mohzija un sohija.

Bet fuhdsjetaji Walmeeres mahzitaja gohdu aistifdami wiannam daudj sirdehstus bij darrijushchi. Wiansch sawas wesselibas dehl uf Wahzjemmi gribbeja reisohht; bet waldiba wiannu neislaida; wiannu par aprinka prahwestu iwehleja; bet waldiba wiannu neapstiprinaja, tâpehz ka wiansch apfuhdsjehts un teefahm bij nodohts. — Weidsoht tomehr taifnohts! — Wehlahk Kaisara Aleksandra II schehlastiba wiannu por bihskapa eezehla.

9.

No la laika, kad muhsu mihkails Keisars Aleksanders II. eefahza waldihht, atausa jaunus zerribas.

Ar kahdam jaukahm zerribahm Widsenneeki muhsu mihla Kaisara Aleksandra II. waldishanu apfweizinata, to no teem raksteem, ko general superdents Walter 1856sta gaddâ wisseem mahzitajeem rakstija, warram nojehgt. Jo Keisars Walteram parahdija to schehlastibu, ka wiannu sawâ preefshâ lifka aizinahht un ar to runnaja. Tas notikka seemâ 1855tâ gaddâ. Wuhhu Keisara dsimshanas deena 17tâ Aprilk 1856sta gaddâ fritta uf trescheem leeldeenas swebhtkeem, un general superdents Walters iirihhoja, laj schinnî deenâ Widsennes Luttera bahnizâs, pehz pabeigteem farra gaddeem, meera swebhtkus swebhti. Tannis rakstos, ko Walters Widsennes mahzitajeem peefuhstija, stary zitteem wahrdeem, schee wahrdi lassami: „Wuhhu Keisara dsimshanas deena un tas no wianna mums dahwinahts meers, laj eefsch Zums un Zuhhu draudsehmm jautri kohpâ faskann, bet jo jautrafâ skanna buhs, kad Zuhš sawahm draudsehmm pasluddinafeet, ka Keisara Majestetes schehlastiba, man pawehlejusî, Widsenneekeem pasluddinaht, ka Keisars — Widsenneekus pateefi mihkus turr un pateefi tizz, ka tee wiannu mihle, uu eefsch Widsenneeku wisshwehtakahm rektheem (Interessen) kad tahs eewainotas tohp, Wisaugstaki Pats spreesh nn taifnu spreedumu muhsu bahnizai apdrohshina.“

Kad Rigas Kreewu bihskaps Walteru, dehl weena spreddika ko wiansch Rigas Zehkaba bahnizâ wuischneekeem uf landtagu fazzijis,

atkal eefahza waijaht, tab wiafch fawu general-superdenta ammatu 29tâ Mai 1864tâ gaddâ nolikka. —

No trim Jggauu kirfpehlem irr sinnams, jo no turrenes raksta, fa ruddent un jeemâ 1866ftâ gaddâ dwehfeku semmi atkal ifföhlija. Kreewu preesteru iffuhittee wehstneschi staigaleja pa semneekeem, tohs drohſchinadami, fa nu tas laifs nahzis, fur frohna muifchu semme teem, kam Kreewu tizziba, tapfchoht ifdallita un laudis uffubbinaja, laj tee pee tahm muifchahm, fo ar wahrdeem peeminneja, peemeldejahs Wiiani peemeldejaju wahrduſs peerakftija un no teem pa 25 rubl nau-du pretti mehna. Tâ rahdahs, fa walidiba nodohmajufi teem tizzibas pahrfahpejeem to apfohlitu dwehfeku semmi eedoht, jo semme uf daudſ frohna muifchahm tohp mehrota. Bet ſchi Judafa alga, pee teem Kreewu tizzigeem, kas ar fawu baſnizu fanihkuſchi, wiianu prah-tus ne ſpehj pahrwehrt. Lihdi ſchim wehl ue weens no teem, pee Kreewu baſnizas naw peelabbinahts. Bet tas daudſreis notizzis, fa tizzibas pahrfahpeji, kad tee par teem uffilditeem willinaſchanas kum-moſeem ſinaas dabuja, pee fawa preeſtera gahja iſtahtidami, fa tee pee Kreewu baſnizas ne grihb palikt. Un kad preeſteri uf teem ſazzija: Nu labbi, es Juhfu wahrduſs ifdſehſiſchu, ne no baſnizas grahma-tahm, bet no teem rulleem, kam dwehfeku semmi buhs dabuht“ tab tee atbildaja: „Slavehts Deews, fa beidsiht Luttera baſniza meeru atradduſchi, to mehſ prett wiſſu paſauls mantu ne atdohſim.“

Atkal no zittas Jggauu kirfpehles raksta tâ: „Kreewu preeſteri ar ifdohmateem ſtilkeem 1863tâ gaddâ, irr atkal mehginajuſchi tohs tizzibas pahrfahpejus pee ſewis labbinaht. Tee atkal ahriqu labbumu irr ifdaudſinajuſchi, un kas wehl wairahf, tee arri semmi pateefi ifdallijuſchi. Tafchu tas zittadi newarr buht, fa walidiba winneem palihdi. Ta leeta irr ſchi: Pawaſſara 1867tâ gaddâ R—3 muifchâ Kreewu baſniza gan drihſ pawiffam atſtahta ſtahweja. Tad Kreewu preeſteris teem laudihm likka ſazzilt: „Nahzeet til uf baſnizu, es jums par dwehfeku semmi ſinaas dohſchu.“ Nu tee, kas fawu tizzibu par eefohlitahm zerribahm pahrdewuſchi, nogahja. Preeſteris teem iſtahta, fa tee Labbee Kreewu tizzigeem, no tahs maſahs R—f frohna muifchas dwehfeku semmi buhfchoht dabuht. Wiafch fawus uſtizzigohs lohſeklus effoht ifredſejis, wiianu wahrduſs peerakftijis un teem semmi apoſtlijis. — Un zitti Jggauu apleezina, ittin kâ ar to leelidamees: Wiſſeem Kreewu tizzigeem, kam preeſteris semmi apoſtlijis, arri Domehnu walidiba effoht apſtprinajuſi.*) Bet turklaht wehrâ leefams, fa tēpat dſimmuſchi frohna muifchas kalpi, kam Luttera tizziba, kas luh-guſchi, laj winneem no frohna muifchu ſemmes pa gabbalam uf renti ifdohd, no Domehnu walidibas atraiditi tappuſchi, turpretti tohs pa 5 deſſetinahm eedallitus ſemmes gabbalus no frohna muifchas laukeem, tahdeem dſimtu muifchu kalpeem, kas uf Kreewutizzibu pahrfahpuſchi

*) Tammi laifâ tas ſtahtſrahts Schafranow bij Domehnu walidibas preeſch-neekſ, fo Kreewu awiſes par mahtigu wiſru uſflawe, kas Widſemmes un Kurſemmes Latweeſchus par Kreeweem ſapattis pahrwehrt. — Kurſemne wehl lihdi ſchim tizzi-bas meers bija.

un fo preesteris ar wahrdeem apfihmejis, uf fefcheem brihwgaddeem ifdewa, laj uf teem ehkas zelt, laj wehlahf par to mehreneu renti warr maffabt. Sinnams, fa tahda semmes dallifchana ne kahds tauks kummohfs ne bija, jo semme flifta, un ar 5 defsetinahm fainneezibu ufurreht, irr grubta leeta. Bet arri par to bij gahdahts, ja tee pirmajee Kreewu tizzigee kalpi to semmi negrlbbetu nent, tad Kreewu preestereem wakka dohta, laj to zitteem idohd. Arri tas gaismä nahza, fa zittam, ar fo fawâ staryâ farunnajoht, irr fazzihts: Neds, fo mehâ Kreewu preesteri eefpehjam ifdarriht, R—muischas semmi mehâ stary Kreewutizzigeem ifdallijufchi! Kad lohti dauds tahdu, kas Kreewu tizzibu peenemm raftohs, tad muhfu fpehkâ fahwetu arri dſintu muiſchu semmi Kreewu tizzigeem ifdoht.“

Tapat arri no treschas kirſpehles 1868tâ gaddâ rakſta. Arri tur Kreewu preesteris jau 1867tâ gaddâ Kreewu baſnižâ par semmes ifdallifchana bij fluddinajis; bet no Januar 1868tâ gaddâ apdohmigaks palizzis, ne wairs baſnižâ, bet tifween ar zitteem fawâ staryâ runnajis un tohs tizzibas pahrfahpejus arri no zittahm kirſpehlehbm, no teem pa 50—60 ſap. pretti nendams, peerakſtijis un apfohlijis, fa teem no krohna muiſchas lauka, dwehfelu semmi buhs dabuht. Beerahbija ar leezineekeem, fa wiaſch fazzijis: „Juhâ uſtizzigee, dwehfelu semmi dabuſeet; bet juhâ atkahpeji, warrat pee Luttera tizzibas mahzitaja eet un luhgtees, laj wiaſch dwehfelu semmi jums eedohd.“ Waldiba nemeeru ſawalbidama, liſta zerreht, fa pee tahs krohna muiſchas semmes ifdallifchanas Kreewu- un Luttera tizzigeem weenada dakka; bet kad to muiſchas semmi teeſcham ifdallija, tad tee kalpi no Luttera tizzibas, no lohpu muiſchu tibrumeem ikweens pa divi puhru weetahm, bet tee kalpi no Kreewu tizzibas pa 6—8 puhru weetahm dabuja. Tannî paſchâ laikâ runnaja, fa wehl no zittahm feſchahm krohna muiſchahm semmi buhſchoht ifdalliht, bet tahdeem kalpeem ween, kam Kreewu tizziba.

Tahdâ wiſſe Kreewu baſniža pa Widſemmi 23 gaddus raknajuſi, ſawu paſtahwibu no jauna nogruntedama un ifplattidama!

Peeminneſim wehl kahdus notiffumus, kas tohs tizzibas pahrfahpejus no jauna nſmohdinaja mehginahht, waj teem kas ſinn ifdoh-tohs, pee ſawas wezzas Luttera baſnižas atgreſtees. Generalſuperdents Walters un erzbihſkaps Platons ſrahdaja ifmekledami un iflihdſinadami, laj tahs ſajauktahs praſſifchanas, kurreem ſemneekeem pee Kreewu tizzibas iſteni buhs peederreht, dauds maſ, ſkaidrâ gaismä nahktu. Uſ tahdu ifmekleſchana wiſſi Widſemmes Luttera tizzibas mahzitaji, freemiſti rakſtitus wahrdu ruſtus peeſuhſtitus dabuja, fo Kreewu erzbihſkaps ſewim no ſaweem preestereem bij lizzis peeſtellet, laj Luttera tizzibas mahzitaji, tohs ar ſawahm baſnižas grahmatahm warr ſalihdſinahht, fa laj uſ ſcho pamattu tahlakas ifmekleſchanas warretu dibbinahht. No weenas Jggauu kirſpehles rakſta tâ: „Pee tizzibas pahrfahpeju wahrdu ruſtu ſarakſtiſchanas, kas general ſuperdentiſm peeſuhſtami, bij pee mahzitaja wiſſa baſnižas kollegiums, baſnižas pehrminderis, ſkohlmeiſteris un keſteris, weenumehr klahht. Un tâ pa laudihm newiſchoht, tahdas wallodas un paudas iſzehlahs,

fa ap teem tizzibas pahrfahpejeem, faut kas tohp strahdahts. Kad nu daudseem, kam par sawu peeraktischanohs uj swaidischanu skaidras fianas trubka bij japrassa, tad daudj zitti nahza, kas sawu noseegumu atsihdami prassija, waj teem irr zerriba uj pestischanu no tahm faitehm, ar ko winnu firds apsinnafehana faitita un winnu meers no firdihm isnents. Ta winni pa barreem pee mahzitaja nahza, wezzi laudis un behrni, jaunekli un meitas, wihri un seewas, kas wezzumâ no sawa desmita lihds 40—50tam gaddam. Tee runnaja: Ko jelle tas apsihme, fa muhsu wahrduz melle un klauschina un peeraksta? Waj warrefim no Kreewu basnizas wakâ sprukt? Miblais mahzitajs, apscheljojeetes par muhsu dwehselehm, usnemmat muhs Luttera basnizâ! Meks Kreewu basnizâ ne warram palikt, mehs zeescham dwehseles mohkas! Bet tee, kas behrnu gaddôs eeswaiditti brehza: „Ut muhsu wezzati schohs grehtus uj muhsu galwahn krahwurchi, apschohlojtees, usnemmat muhs!“ Tas notifka 1857tâ gaddâ. — Wehlahf tee kautini jo beeschahf speedahs, hauhdami pehz ipestischanas, un winnu skaits jodeenas jo wairahf auga augumâ. Weens jauns wihrs, kam sawi 25 gaddi, runnaja ta: „Un laj tee mannu galwu nonemm, Kreewu basnizâ es ne kad wairs ne eeschu!“ Tehws, kas dserfchanâ palaidees winnu sawâ 12tâ gaddâ pee swaidischanas bij wilzin aishwilzis. Winsch ar wisseem saweem spehkeem bij pretti turrejees. Winsch sawu platto johstu, ko ubhini samehrzejis ap wehderu apjohsees un maigôs safehjis, un sawu galwu, zif puisenam spehka, ar sawahm rohkahm bij fargajis. Bet wifs tas, nepalihdsjeja ne neefa. Winnu „wâgise“ (t. i. ar warru), ta winsch sazzija, tik, zif tam peekluht warreja, eeswaidija, un tam pasluddinaja, fa winsch irr eeswaidihts. Schis Jggaunis bija tas pats, kas wihrs tappis 1864tâ gaddâ, Lehrpatâ pee erzbisflapa wahgeem, kas patlabban uj aishbraufschanu taisijahs, peegahjis istahstija fa winsch pee Kreewu basnizas nepeederr, un ne kad nepeederrehs, laj erzbisflaps par to gahda, fa Luttera tizzibas mahzitajs winnu peenemm u. t. j. pr. Un zitti, kas turkluht stahweja, sawâ ne-apdohmibâ eebahrgojuschees isfaunza: „Mis meji muud saame wenne kirkus, kui suitja“ tas irr: Ko zittu Kreewu basnizâ dabujam, fâ ween duhmus? Tahdas isfaufschanas dsirdeja no to muttehm, kas peewillinati un peekrahpti.

Tahdâ wihse tee sahza sahjâs zeltees, samehr waldiba scho ne-meeru kluffinaja, ko tomehr gluschî apluffinahrt ne warreja. Tas bij tâpat, kad ugguni ar elji grihb apleet uu isdheft. Ta tee peekrahptee semneeki, zits schâ, zits ta, sawas sehdes, ar ko tee pee Kreewu basnizas peeslehgti, eesahza kustinahrt, grihbbedami wakâ sprukt. Kas, fâ jau peeminnezam, 1849tâ gaddâ, weetahm stary Latweescheem notifka, fa tee sawus behrnus Luttera tizzibâ ar nobtes kristibu kristija, tas pats 1859tâ gaddâ Jggaunôs daudj beeschahf notifka. Un kad daschâs meetâs jau no 1859ta un 1860ta gadda waldiba schinni leetâ raundfija, laj wifs pehz fahrtas noteef, tad ianni paschâ kirkpehle, fur papreeksch ar warru strahdaja, weens laulahts pahris, wihrs no Luttera-bet seewa no Kreewu tizzibas, Kreewu preestera warru sa-

lausa. Tehws fawu jauupeedsimmuschu behrnu, gribb ar nohtes kristibu, Luttera tizzibâ kristiht. Kreewu preesteris draud un lahd, un gribb pee teefahm fuhdseht. Bet tehws, lihds ar fawu Kreewu tizzigu feewu, pee fawas apneimschanahs pastahw un to behrnu Kreewu basnijai neidohd. Un kad preesteris wehl wairahf usbahsdamees wiinaam fakka, fa winsch pats no=ees un to behrnu mahjâs eefwaidihs, tad tehws tam atbild, fa winsch mahjâs rekti nemfees un wiinau pa durwihm isdihhs ahrâ, bet ja winsch ar warru gribb nahkt, tad tehws fawu behrnu tâ buhschoht aïstahweht, fa pee ta ne zittadi, fâ ween par wiina lihki tam peekluhs klahkt. Kreewu preesteris apdohmajees fawus draudus atlikka pee mallas, un no ta laika nohtes kristibas uJ Luttera tizzibu weenumehr pee=ang.

Teë spaidu likkumi kas speeda, fa tee abbeju tizzibas laulibâ dïmmuschi behrni, bes kahdas prettirunnaschanas Kreewu basnijai buhs peederreht, semneefeem prahtus paschkeeba. Par scho leetn raksta ta: „Daschas Luttera tizzibas meitas, fas ta ne zittadi, fâ ween tehweem ahr laulibas behrnus dsemdejuschas, tehws un wiinau tizzibu paslehpdamas, fawus behrnus Luttera tizzibâ likka kristiht, un ar to teem zitteem, zelku, uJ ahr laulibas dshwoschanu rahdija. So, kad pahris no abbejahm tizzibahm faderrejahs, tad abbi, tâpat tas Kreewu — fâ Luttera tizzigais bruhgtans un bruhkte, abbi farunnajahs, labbahf bes laulibas fohpâ dshwobt, ne fâ fawus behrnus, fo tee fadsihwohs, Kreewu basnijai atdohkt. Tahdâ wihst warrens pulks nelaulatu pahru wairojahs.“

Beeminesim wehl kahdu notikkumu no 1864ta gadda, par fo no zittas kirspehles Yggaunds, weens mahzitajs, raksta ta: „Zau mannam preekschgahjem, no teem tizzibas pahrfahpejeem daudsreis bijis jadsird, fa tee zaur blehschu wiltibu un fawu paschu mastizzibu Kreewu basnijas walgôs krittuschi. Teë fawahm nemirstigahm dwehselehm to garrigu harribu tur ne warroht atrast; bet ar ihgnumu un ruhktumu par to wiltibu, kas pee teem isdarrita, turflahkt bes eepreezinaschanas schinnî dshiwibâ un bes zerribas uJ wiinau muhschu, fâ tahdeem, kas paschi eefsch fewis eewainoti un ar wissu pasauli fanihkuschi, fawas deenas japawadda. To tizzibas pahrfahpeju isturreschanahs naw wis teizama. Teë irr palaiduschees dserfchanâ un meefas fahrizas grehfôs, un weenâ nowaddâ, fur tizzibas pahrfahpeji leelakâ skaitlk rohnahs, tur arri schee grehki wirsrohku dabujuschi. Turpretti zittâ nowaddâ, tahdi Kreewu tizzigi, kas garrâ mohdrigi, irr fawas basnijas walgus mehginajuschi ar to farautiht, fa tee fawus behrnus Luttera tizzibâ kristijuschi, un zitti pehz schihs preekschsimes tâpat darra. Zau Februar mehnesi 1863schâ gaddâ, arri manâ kirspehl weens Luttera tizzigs fainneeks fawa Kreewu tizziga brahka behrnim, Luttera tizzibâ fleppeni kristijis. Turflahkt wiinneem pee firds ferrahs tahs aïsluhgschanas, fo Luttera draudse par wiinau atfahpschanohs noturr. Un tâ tee manni itbeenas peemelle, tee fawas firds mohfas man iïstahsta un prafta: „Waj Deews muhsu luhgschanas wehl ne paklausa, un zelku nerahda, fa laj paschi, jeb muhsu behrni, ar Luttera tizzibu atkal faweenajahs. Teë luhdsahs, ja ne

wairahf, laj wismajahf wiinu behrneem palauj Luttera tizzibas kristibu; wiini if reij atnahf Luttera basnizâ un ar Luttera draudsi swehtas dseefmas dseed, un jalka, ka tee wissu, kas teem irr, labpraht atdohd por to brihwibu, laj tik no Kreewu basnizas laijch walkâ, ka warr Japfalk greeftees pee sawas tizzibas. Weena semneeka meitina, kas ikfwehtdeenâs us mannu basniizu atnahf, jawâ weenteefigâ prahâ stahsta, ka wiina pee Kreewu preestera bijusi un no wiina dsirdejusi, ka tad ween no Kreewu basnizas warroht walkâ kluht, ja jawu krellu us meefas fadefina. Wiina prassa, waj ne warroht pilsehta bohfts tahdu krellu no ihfti smalkas drehbes dabuht, fo wiina labpraht pirktu, laj to us sawas meefas warr fadefinaht? Atkal zits stahstija, ka dsirdejis: Waijagoht tabs weetas, kas ar sw. elji eefwaiditas, ar farkanu dselji no meefas isbedfinaht, tad no Kreewu basnizas warroht walkâ kluht. Wiini arri to gribbeja darriht, ja ween no Kreewu basnizas warretu raifitees. Kad nu sche nelaimigeer lautini pa bareem ar sawahm luhgschanahm nahza, tad muhsu prahwesta aprinka mahzitajs, Januar mehneft 1864tâ gaddâ rafftus pee landtaga aiflaida, isstahstidams kahdâ spaidâ laudis waimana un preefsch teem palihgu un atfwabbinafchanu luhdja — bet sinnams, wijs pa welti. — Arri no Kreewu tizzibas irr daudj pahru, kas faderrejuschees kohpâ dsihwoht, bet Kreewu basnizâ ne gribb laulatees, un ahrlaulibâ dsihwo. Kreewu tizzigu behrnus, kas us Luttera ftohlu nahza, daudsreis atraidija, daudsreis Kreewu preesteris wiinaus fthohlas nammâ usmekleja un aifdsinna; tomehr tee atkal nahza luhgtin luhgdamees, laj jelle wiinus peenemm. Wezzafi schelojahs, ka wiinu behrni teem azzis leen pahrmesdami tizzibas pahrfahpschanu, teem ruhttums un neewafchana no saweem behrneem effoht jadsird par to, ka tee tohs pee eefwaidifchanas neffufchi. Kreewu preesteris wiinu luhgschanas, laj behrneem dohd kristigas mahzibas, un erastibu un atfirdibu effoht atraidijis. „Kas no muhsu behrneem ifaugt? Tee nei Deewu nei zilweku ne bihstahs? Tee irr neleefchi un nejeegas, no ka mums wezzakeem pascheem jabihstahs!“ — tã weens Kreewu tizzigs tehws us Luttera tizzibas mahzitaju runnaja. — Behrni pa juhdsiehm pee mannis attezjeja, raudadami man ap faklu krita, fohlidami ohlas atnest, waj naudu makfahf, laj es wiinu luhgschanu paklaufu un wiineem no Kreewu basnizas walkâ tikf palihdju. Behrni saweem wezzakeem bij tee ihstenee fauzeji us atgreefchanohs, tee ar sawahm raudahm un gaudahm, wiinaus deenahm un naktihm mohzija. Kad nu tee wezzafi pee mannis atnahza, un es wiinaus pee Kreewu preestera fuhitju, tad tee tur apfmeeklu, draudus un lammafchanas wahrdu, dabbuja dsirdeht.

Weens blagotfchinni, kas Luttera tizzibas mahzitaju draudeja pee teefahm apfuhdsieht, tadeht ka tizzibas pahrfahpeju fuhdsibas klaufa, tas wihrs leedsjahs fazzidams ka ne mas ne effoht teef, ka semneeki us tizzibas pahrfahpschanu ar daschadahm apfoblichanahm irr willinati; bet — tã wiinjch runnaja — Iggauni effoht reebigi, nelahga laudis, kas eefsch tizzibas leetahm ne fo ne faproht, kam pahthagas un ahrigu spaidu ween waijagoht, kamehr tee aprimstahs un

paleel meerigi. Kreewu preesteru spreddiki ar ko Lutteru un Luttera tizzibu neewaja, un tee traffiski draudi us teem, kas eedohmajuschees no Kreewu basnizas wassa spraustees, tohs jaun-eemantotus lohzeklus no wiannu basnizas ishsinna ahrâ. Widssemmes Kreewu preesteru dabba irr wisseem pasihstama un ka arri tee labbafee, no saweem wirspreestereem un Luttera tizzigu wajatajeem tohp wadditi un isrihtoti, tas wisseem wairahf sinnams ne kâ par to ruunaht. — Waj nu brihnumms, ka tee, kas us Kreewu tizzibu pahrkahpuschi pawassara 1864tâ gaddâ ar isehloshanahtm un luhdsibahm isdeenas barru barreem nahza. Luttera tizzibas mahzitajs par wairahf ne kâ 300 tahdeem luhdsejem, pee saweem wirs preekschneeseem rakstus aillaida. Tur pretti tas tahs meetas blagotschinni us Rigu un Peterburgu sinnoja, ka dumpis effoht iszehlees, un no inwalidu kommandeera prassija atbildi, kâlabb winsch par to dumpi naw sinnu dewis un to ar karra eerohtscheem sawaldijis. Tad peepefschi iszehlahs wallodas, par Keisara flügeladjutantanta grafa Wobriniski reiso schannu un kâ winsch, ihfa laikâ, pee mums atnahks.

10.

Par grafa Wobriniski un erzbihsflapa Platona reiso schannu 1865tâ gaddâ.

Widssemmes representanti (weetneeki), kâ arri zitti Jggauni kas sawas behdâs paschi preeksch jewis schehlastibu mekleja, nahza ar sawahm luhdsibahm pee pascha Keisara. Keisars schehlastibu parahdija, un sawu flügeladjutantantu grafu Wobriniski us Widssemmi suhtija. Grafs Wobriniski reisoja pa Widssemmes Jggaunu kreisehm un 18tâ Aprillt 1864ta gaddâ Keisaram ar raksteem wissu skaidri iistahstija kas tē notizzis. Winsch raksta tâ:

„Sawai Keisariskai Majestetei,
General-majora grafa Wobriniski,
wispasemmigata atbilde.

Kad Zuhfu Keisariska Majestete manni us Widssemmi suhtijusi, tad esmu reisojis pa Willandes un Bernawas kreisehm, kur jau daudj no teem, kas us Kreewu tizzibu pahrkahpuschi, sawas luhdsibas peenessuschi, laj winneem to rekti palauj Luttera tizzibâ palikt, un kur lihds schim laikam tee eedsihwotaji stipri ween atraujahs, sawus behrnus likt kristiht un swehtu meelasta haudiht pehz Kreewu basnizas eestahdjumeem.

Es biju apnehmees pa zittahm kreisehm nereisoht, labbi sinnadams, ka zaur to, tahs leezibas Luttera basnizai par labbu israhditohs.

Willandes kreise esmu ar 7 Kreewu preestereem, Lehrpatâ ar 2, un Bernawas kreise ar 5 runnais un no winneem prassijis, waj tee man weenu pareijas tizzibas kirspehli warr usrahdiht, kur draudses lohzekli sawâ leelakâ skaitâ bhutu

whelejuschees, pee Luttera basnizas atpaffal ne-atgreestees. Wiffi, un itweens fewischki mannim atbildejuschi, ta tee to newarroht. Es Helmet muischas apriaki no 12 nowaddeem no itweena pa 2 zitwekeem biju apstellejis; 24 zilwekeem bij nahkt, bet peemeldejahs kahdi 400. Sinnaas par mannu atnahffschanu, uş ahtru rohku wiffâ gubernijâ bij iplattijuschahs un Oberpahlenê es sawâ prekschâ wairahf ne fâ 600, Willandê jau wairahf ne fâ 1000 zilwekus atraddu. Laj tahdas lauschu faskreeschanas Pernawas kreisê warretu atbihdiht, tad es to weetu teesahm luhdsu, lai aşchi par to gahda, fa laj kreispilsehtâ neweens zits pee mannis nepeemeldejahs, fâ ween tas zilweku fskait^{te}; w es no daschahm kirsphelehm buhschu faazinajis kohpâ. Es no 10 daschadahm kirsphelehm, no itweenas pa 14 zilweku, uş Pernawu biju apstellejis. Wiffur un wiffâs weetâs laudis ar affarahm manni luhguschu: Zuhfu Keisariskai Majesteteti winnu luhdsibas preekschâ nest, uş to sîhmejoht, laj winneem pascheem jeb tatschu winnu behrneem taptu walka lauta, Luttera tizzibu apleezinabt. Turklabt, ihieni tas mannim pee firds Lehrabs, fa no wisseem teem seemnekeem, kas pee mannis peemeldejuschees, ne weena nehtj, kas sawas luhdsibas peenedams, fo zittu buhtu luhdsis, kas tizzibas apleezinaschanu ne-aiferr; tikween kahdi 10 waj 15 zilweki, leezinadami, fa tee pee Kreewu tizzibas grihb palift, luhdsahs ahriгу labbumu. Ne esnu ar teem laudihm wiffâ pulkâ rumajis, bet pehz rindas pa 6 zilwekeem kambart aizinajis un Kreewu preesteru un bruggu teesas kunga klah-tumâ ar teem farunnajees.

Scho nelaimigo zilweku firds apsinnaschana un garriga dshiwiba irr lohti noschelojama. Tee irr bes firds meera. Tee no Luttera tizzibas atfrittuschu, pee Kreewu basnizas peeschkhruschees un tomehr Kreewu tizzibu sawâ firdi newarredami usuent, irr pateesi bes kahdas tizzibas.

Semneekus atlaisdams es winneem isskaidroju, fa Kreewu basnizas likkumi naw pahrtaisiti, un fa no Kreewu tizzibas uş Luttera tizzibu naw brihw pahrfahpt un fa tee behrni, kas jauktâs laulibâs dsimmuschu, uş Kreewu tizzibu irr kristijami.

Schahdu istulkoschanu tee ar firdsfahpehm eeklausija, tomehr ar padewigu prahtu. Tee wehl zelâs frisdami mannim luhdsja, lai es winnu zerribas pee Zuhfu Keisariskas Majestetes schehlastibas preekschâ neshu.

Starp tahm suhdsibahm, fo Kreewu preesteri prett Luttera tizzibas mahzitajeem iszehluschi, diwi notikkummi irr eewehrojami: Weens mahzitajs uş semneeku luhgschanahm irr luhdsibas rakstus usrakstijis, laj teem buhtu wehlehts uş Luttera basnizu atpaffal greestees; ohtrs mahzitajs irr tahdu semneeku familiju lohjektu wahrdus farakstijis, kas ar tahdahm paschahm luhgschanahm pee winna nahksuchi. Schahdi notikkumi ween, kam tahda dabba, pateesi newarreja wiffur

un pee wisseem weenprahtigi, lauschu firdis us nemeeru loh-
zibt. — Tohs notiffkumus, fo paminnetas kirspheles apme-
kledams no ne kahda zitta, ka ween no Kreewu preestereem
un Kreewu tizzibas semneekem fadsirdejis, esmu wiannu
mehrki nosihmedams, ihpafcha peeminnas rakfta kohpa faliz-
zis. Kad wiffus notiffkumus kohpa apfkattu, tad esmu
pateesi pahrleezinahts, ka no teem 140,000 Kreewutizzigeem
fo pehz rakftu rukkeem pa Widsemmi skaita, warr buht weena
desmita dalka Kreewu tizzibu apleezina. Wiffi zitti naw ne
kad Kreewu tizzigi bijusch, bet tee arri sawas tizzibas ahri-
gus peenahkumus ipildidami, wehl taggad zil ween warr,
pee Luttekâ Vasnizas eestahbijumeem turrahš.

Keisariska Majestete, man kâ pareisittizigam un dsim-
musham Kreewam firds fahpejusi, kad pats ar sawahm
azzihm eeraudfiju, zil warreni Kreewutizziba pasemmota zaur
to, ka nu wisseem ta offziella wiltiba*) irr atklahta.

Ne tee weenteesigeewahrdi, ar fo schee nelaimigeewil-
weki pee Zuhfu Keisariskas Majestetes scheelasibas, sawas
pasemmigas luhdsibas peenesdami greeschahs, laj wiinneem to
rekti atwehl, to tizzibu, kas wiannu firdis dsihwo, apleezinaht;
ue tahs dedfigas schehabas, ar fo tee sawas firdis iistahsti-
jusch, mannim pee firds til lohti kehruuschees; bet ihpafchi
tas mannu firdi sagrahbis, ka schis firds apinnaschanu
spaidis, un ta taggad wisseem atklahta offziella wiltiba
kohpa saweenota ar tahm dohmahm, par Kreewu
walsti un par Kreewu tizzibu.

Peeminnas rakfts,

par Kreewutizzibu Widsemme 1864tâ g'adda.

Taggadejajs Kreewubasnizas lohzecku nemeers, kas us
atpakal greeschanohs us Luttera basnizu schkeebjahs; naw no
tahdas dabbas, kas no karstahm affinim, fo lehti warr
dissinaht, izzehlees, bet irr dibbinahts us teem pamattem,
no kâ par pahrgahjuscheem 19 gaddeem, no 1845 isplaukusi
lauschu prahta apgaismoschana, tizziba un Deewabihjaschana.

Tee semneeki, kas — us Luttera tizzibas pamattem mah-
ziti — Widsemme 1845 us Kreewu tizzibu pahrfahpa, naw
wis no sawas firds pahrleezinaschanas us to dsihiti, bet tohs
dsinnusi zerriba: ka ar tizzibas pahrmainschanu, teem sawâ
ahrigâ dsiihwochanâ atweegloschana un labbums zelseeš.
Scho skaidru pateesibu wiffi Kreewu preesteri apleezina.

Tahdu zerribu nemeers naw izzehlees til ween laut kahdâ
nowaddâ, tâ ka tee, kas us Kreewu tizzibu pahrfahpuschi sawas
dsihwes weetâš weenâ pulkâ, jeb leelakâ skaitâ starp zitteem
buhtu rohnami. Ne kur atschkirti barri ar nemeerigeem lau-

*) Wisseem sunnama wiltiba.

dihm neroohnahs: bet tee nemeerigee irr pa wiffu guberniju rohnami, waj pa weenam, waj pa wiffahm familijahm tohpâ, tà kaiſiht iſkaiſiti ſtarp teem, kas ſawai Luttera tizzibai uſtizzigi paliffuſchi.

Pee tahdeem ne-iſdemigeem eeſahfumeem pee Kreewutizzibas iſplattiſchanas, buhtu labbi eewehroht: 1) Wajadſetu laj Kreewu preeſteri ar ſaweem draudſes lohzeekem tu waih ſaweenotohs; — 2) wajadſetu lai Kreewutizzigeem ſawas baſnizu eeriktes un tizzibas uſkohpſchana, weenadâ mehrâ ar Luttera draudſehm feltu.

Abbejas wajjadſibas, par nelaimi, naw iſpilditas.

1) Tas preeſch Widſemmes nolemtajs Kreewu preeſteru majais ſkaiſ, un turklaht winnu dſihwes weetas, kas tablumâ no draudſes, mett kaweklus zellâ, tà ka preeſteri ar laudihm paleef neſaweenoti.

Kad Widſemmes ſemneeki nedſihwo ſahdſchâs, bet pa iſkaiſitahm mahjahm, tad iſrahdahs, ka tas majajs Kreewutizzigo ſkaiſ, kas ſtarp Lutteratizzigeem iſkaiſihts, un tapeh; ka Kreewutizzigo kirſpehlu ſawâ ſkaiſtâ maſ, bet ſawâ iſplattijumâ pa 300 lihds 1000 □ werſtu leelas un tapeh; wiffas mahju weetas, fur Kreewutizzigee peemiht, no baſnizahm un preeſtereem pa 20, 30 lihds 50 werſtu taſlumâ rohnahs.

Muhfu preeſchâ weenâ puſſe ſtahweja zittahrtigee Luttera draudſes lohzeeki, kas bei ſirds pahrllezinaſchanas Kreewu tizzibu peenehmufchi, zerredami ar to ahriġu labbuma panahft, leekâs gaidâs peerahpti; pa ohtrai puſſei ſtahweja Kreewu preeſteri, kam laufchu ſirdis nepee-eetamas un ſweſchâs. Tad nu Kreewutizziba uſ tahdu wiſſi ſtarp Lutteratizzigeem newarrejuſi ſpeh;zinatees.

2) Pa teem gaddeem no 1845 lihds 1864, Luttera tizzibas mahzitaji un wiſ;aur wiſſi Luttera tizzigi eedſihwotaji, ar ſaweem ſpehkeem ſpeeduſchees tapat garrigâ, kâ arri redſamâ labklahſchanâ, un eeſch baſnizas eeriktehm pazeltees, un pa ſcheem 19 gaddeem irr leeli ſohli uſ preeſchu ſperti, tapat ſemneeku prahta apgaimoſchanâ, kâ arri lai;igâ labklahſchanâ, kas Luttera draudſes, jauku atbalfi dohd.

Bet tee ſtahſti par Kreewu baſnizas lohzeekem zittabi ſkann, par ſcheem pahrdſihwoteem 19 gaddeem. Ta palihdſiba, ko walidiba paſneedſa bij tik knappa, ka wiſ;aur wiffas eeriktes uſ Kreewu tizzibas uſkohpſchanu, Luttera tizzibas uſkohpſchanai neween palkal paliffa, bet ar tuſſchahm rohtahm, arri uſ ilgu paſtahwibu newarrejuſi eefohp;tees. Kreewutizziba naw nekur eeſafnojuſees, naw nekur ſa-auguſi ar ſirds pahrllezinaſchanu nedſ ar laufchu dſihwoſchanas eeraddumeem.

No tahm 113 baſnizahm, kas Widſemmê buhwejamas, irr pawiffam 46 baſnizas uſzeltas, pee uſzeldſchanas darbs ahtri ſteigts, irr ſlikti paſtrahdahts, un maj uſkohptas baſnizu ehſas jau gattawas uſ brufſchanu; ſchih; baſnizas tahdas

tufschineezes, fa wiinu issfats azzihm mas jaufuma irahda; 54 irr lihds schim eeriftetas eefsch dsihwojamahm ehfahm, rijahm un schfuhneem; swehteklu bilfchu feenas (Konostas) rohnahs no dehteem fassitas; eefschpuffe tahdai ehkai irr nespohdrs, fchours un tufsch issfats. — 13 kirspehlehnm naw nedj basnizu nedj preesteru, un draudfchu lohzecki irr wispirmahf ar nahburgu kirspehlehnm faweenoti. Luttera basnizas pa wiffu Widsemmi no almiaru muhreem zeltas, irr jauki un fkaifti Deewanammi.

Kreewu preesteeri, kas 400 rubl. lohni un 250 rubl. zekka naudu uf fawahm braufschanahm dabu, dsihwo eefohrteleti pa semneeku buhdahm, tee irr tufschineeki, kam wifs semmfophibas labbums truhfst. (Teem naw nedj lohpu gan-nibu, nedj plawu, nedj dahrsu.) Turklahf tee fawâ garra dsihwidâ rohnas atfchirti no fabeedrojchanahm ar augstafi mahzitu wihru fahrtas, kam Luttera tizziba. Lihds schim Kreewu preesteeri wehl naw pilnigi eemahzijufchees Zggauun wallodu, bet semneeki tikween fcho wallodu proht runnaht.

Luttera tizzibas mahzitaji dsihwo labbi ufkohptâs nam-mâs un wiinu eenahfchanaas no semfophibas u. t. j. pr. steepjahs no 1500 lihds 3000 rubl. Wiinu wiffi tahdi wiibri, kas uniwersitetê studeerejufchi un eefsch finnatnibahm, waj kandidata, waj graduirta studenta gradu panahfufchi; tee fawâ ammatâ irr no augsteem un semmeem zeenijami un irr tâ falkoht dsihwi lohzecki semmes politifkâs eeriftês?

Kreewu tizzigeem rohnahs taggad 310 ffohlas, kas pa semneeku mahjahm eefohrteletas. Daschâs weetas Widsemmê ffohlahm zittur naw ruhmes, fâ ween putnu fuhtis.

Wezakeem, kas pa ifkajitahm mahjahm dsihwo, fawus behrnus ffohlâ fuhtihf nahfahs gruht, tapehz fa ffohlu fkaits mass un ffohlas ne pee-eetamâ tablumâ. Ffohlmeisteru lohne irr pahrlleeku knappa, tik knappa, fa tee no tahs newarr pahrtift dsihwoht; (daschi eepreefschejee ffohlmeisteri jau taggad greefchahs no Kreewu tizzibas nohst).

Luttera ffohlu Widsemmê irr fahds 1000, kas wiffas glihti ufkohptâs ehfâs eeriftetas; ffohlmeisteri seminarâ eemahziti, sinna pareisi strahdaht fawâ ammatâ; tee fawu ammatu zeenâ turr, un no fawahm eenahfchanaahm warr pahrtift. Widsemmes femneekeem ffohlas irr fwarrigas weetas; wiinu behrni tur mahzahs lassihf, rakstihf un tizzibas mahzibas. Tur tee wezaki, kas tabluma deht, basnizu nespehj dasneegt, sefideenâs un swehtdeenâs, fapulzejahs luhgfschanaas un flaufahs fpreddiki, fo ffohlmeisters, waj zits draudfes lohzecklis teem preefschâ lassa.

Kad nu Lutteratizzigo eeriftes Kreewutizzigo eeriftehm preefschâ, kad turklahf Kreewupreesteri, jehfchu gribbejufchi, ar laudihm fabeedrotzes ne warr, un Kreewu basnizas no fawu draudfchu lohzecklu dsihwofkeem tablu fchirtas, tad pee

tahdahm nepilnigahm eeriktehnm tee jaunpeegreestee Kreewu-basnižas lohzełłi, ar Kreewu basnižas zeerisčanahm (zeremonijahm) un ar ahriqu isturreščanohs un dšihwoščanau, wehl newarrejuschi eepasihtees.

Kreewu presteri Widsemnē deesgan atšihdami, žik lohti tee uš Kreewu basnižu pahrkahpuschee ščaubigi, irr daudš Luttera basnižas eeraddumu Kreewu basnižā tadehl atkahwuschi, ka tee eekš tizzibas pahrkahpeju širdihm dšikli šaknojuschees. Gawesčana netohp turreta. To pee Kreewu basnižas pee-greesto lauschu wisleelakais pulks, uenahk wis šwehtdeenās uš Kreewu basnižu, bet mahjās Deewu luhds, no Luttera-tizzibas grahmatahm un pastahwigi Luttera bajnižās eet; žitti Kreewu presteri, šawās masruhmigās basnižās draudšes lohzełłus pehž rindās žaur muisčas polizi pee šwehta meelasta dšenn. (Žir labba dalka kas bes dšihščanas eet.)

No wissahm tahm šče šarastitahm šinnahm, ko weenigi no Kreewu preestereem un no teem šenneekeem, kas uš Kreewu tizzibu pahrkahpuschi ešmu šanehmis, izšekahs ta jautasčana: Uš kurra gruntsšpamatta Walššwaldbiba to peenemm, ka tee žilweki, kas 1845 pee Kreewu basnižas liffuschees peerastitees, un furru behrni Kreewu tizzibu apleezinajuschi, un wehl apleezina, kam tomehr Kreewu tizzibas gruntsmahžibas naw šaprobhtamas un kas arri Kreewu basnižas eestahdijumūs neišpilda? — Wissi Kreewupresteri, ar ko ešmu rumajis, weenprahtigi apleezina, ka kad ikweenam pilnigu tizzibas brihwibu atwehletu, tad no teem tizzibas pahrkahpejem lohti maš pulžinšč šarantohs, kas pee Kreewu tizzibas paliftu.

Atkahpsčanahs no Kreewu basnižas eestahdijumeem un no paščas tizzibas irr tik warren išplattijusees, ka Kreewu preestereem weenumehr wajjadšigs polizes teefas ušajzinahk, lai lauschu širdis apmeerina. Deewam šchehl, teefas ščinnī leetā šrahda ar polizes špehku. Polizes tahdās leetās ee-mašidamees, nespehdamas to šakni nihžinahk no ka tas širšchu nemeers izšehlees, ne ko žittu darra, šā ween Kreewu basnižas gohdu laupa; tas šwehtibu nenešš, bet Walšš waldbibas politiška eestahdiščanai, Baltijas guberņijās, škahi darra. Bet aššas peespeesčanas warr tohs, kas no Kreewu tizzibas atkahpjahs, prett Kreewu basnižu un preestereem uš neprahhibu dšiht. Tad wajjadsetu prett lauschu pulkeem, kas šemmes liffumu rohbeščus pahrkahpuschi, bahrgi šrahdaht, par wisseem eedšihnotajeem breešmas igahšt, lai uš kahdu laiku tas taggadejais nemeers apluff. — Bet, waj par ilgu, waj ihšu laiku, tas taggadejais lauschu širšchu nemeers, ar jo špehžigu warru atkal pazeltohs šahjās.

Šcho jautasčanas mašgu walkā raišiht, nerahdahs labbi kad ilgi wilžina. Kad laudis tizzibas leetās ščaubahs, tad tahda ščaubiščanahs dabu šawu atbalši arri winnk deewa-bihžigā dšihwoščanā un politiška isturreščanā. Newarr gal-

wobt, fa taggadejais lauschu firschu nemeers, wehl pläschati neizseltees.

Lai Kreewu tizzibu Widsemmé warretu usturreht, us to atleef tif weens peepalihgs, prohti: Wiffas Kreewu basnizas eeriktès irr zekamas tikpat augsti, zil Luttera basnizas sawàs eeriktès stahw; schis peepalihgs Walts waldbibai warren leelu naudu maffatu un tomehr jafchaubahs, waj wifs tas fo palihdjetu, to pahrlabboht, fas par 19 gaddeem aiskawehts, un kad femneeki ar reehschanu Kreewu basnizai pretti stahw.

Bet kad walts waldbiba pee Kreewu tizzibas nogrunteschanas newarretu dauds naudas idocht, un ja turklaht to nenoweht laj tizzibas wajjafchanas iszellahs, tad zits ne kas ne atleef, fà Kreewu basnizu no sawàs noschleebfchanahs pazelt, fur lauschu pulki, fas sawà firdi Kreewu tizzibu atmett, pee tahs tikween wianu skaita deht stahw peerakstitti.

Us scho mehrki, tif weens weenigs zellsch wakk stahw: Laj Kreewu basnizas flehpt tikween tee eedfihwotaji tohp paturreti, fas no firds pahrllezinaschanas Kreewu tizzibu ap-leezina, un lai wiffesem zitteem irr brihwiba un walka kauta, saweem tizzibas peenachtumeem pehz sawàs firds apsin-nahfchanas pakka stagaht.

Scho mehrki panahft, waj lai walku lauj wezzakeem sawus behrnus, fas jauktàs laulibàs dsimmuschi, pehz sawas nolesfchanas, waj us Kreewu tizzibu, jeb us Luttera tizzibu list kristihti, jeb laj tohs rullus, fur to jaunpeegreesto Kreewubasnizas lohzecku wahrdi farakstitti, no jauna rewideere; — tahda rewideereschana Kreewu basnizas lohzecku skaitu gan masinatu, bet tizzibas wehrtibu un gohdu dauds augstahf pazillatu, ne fà tizzibas wajjafchana, jeb kad waldbiba mehgina tohs atfahpejus ar polizes spehtu faturreht, fas tomehr neko nepalibdi.

Kad schis grafa Bobrinski rakfts pee tahs kommissiones nahza, pee fa Pats Reisars par preefschschdetaju, tad erzbihfkapß Platons no Reisara islubdsahs to walku, pa Widsemmi reisohht, laj pats ar sawahm azzihm dabu redseht to laimi, fas no Kreewu basnizas isgah-jupees par Zggaaneem un Latweescheem. So winsch Widsemmé redseht dabbuja par to pehzahf runnasim. Papreefsch par grafa Bobrinski reisofchana pa Zggaunu draudsehm stahstifim.

Ra Kreewu basniza Zggaunu Luttera draudsehm wiffus stikkus, fo ween mahzeja, darrijusi, to jau sinnam. Tomehr wehl weenu rakstu tè peelikfim, fo weens Luttera tizzibas mahzitajs keisariskai bruggu teefai 6stä April 1864tä gaddä rakstijis. Winsch raksta tä:

„P. aprinka prahwesta usdewumu ispidocht, man buhs P. bruggu teefai pasemmigi sinnu doht:

- 1) Tee Kreewu preesteri no G. un R. firspehlem pagehr, laj Kreewu tizzibas lohzeckus us basnizas eeschanu un pee sakramenteem ar teefas spehtu peespeesch. Ra tas skaidra pateefiba, to tee sche peelikti 48 raksti israhda, ar fo Kreewu preesteri

no pagasta teefahm un gan drijs no wiffahm muifchahm fchinnit kirfpehlé pagehr, laj tohs ar wahrdeem uidohtus Kreewu tizzibas lohzeffus pee fakramenteem uf Kreewu basnizu pee fuhtha, un weenâ rakftâ no 15ta Augusta 1856 No. 107 weenai pagasta teesai tohp peeminnehts, fa semmes liffumi Smod. XIV. dakâ, 26 nodakâ pagasta teefahm pawehl uf to raudsiht, fa wiffaem laudihm, fas winna aprinkôs miht, weenreij par gaddu pee fakramentu baudifchanas buhs eet. — Sêhe flah ir pee-likti tee zaur Kreewu preesteru fuhdhibahm no J. bruggu teefas uf B. K. un B. pagasta teefahm islaiftas 7 pawehles, lai „no 1½ rubla strahpes naudas fargadamees“ tohs zilwekus fo Kreewu basniza ar wahrdeem apfihmejufi, uf Kreewu basnizu pee fakramenteem pee fuhtha, un sêhe wehl weens rakfts no draudjes teefas, fas to paschu pawehl;

2) man buhs fianu laift, fa Kreewu preesteri pagehr, laj arri Luttera basniza winneem paklaufa. Ka tas fkaidra pateefiba, to irahda bes ta sêhe flah peelikta draudjes teefas rakfta, wehl 4 rakfti, fo Kreewu preesteri uf B. N. A. un B. muifchahm laidufchi, ar fo pagehr, laj Luttera tizzigee un, — tâ fa uf U. pagasta teesu 14ta Nowember 1857 No. 194 rakftihts, — uf general gubernatora pawehli no 19ta Dezembera 1853 fcha gadda — ihpafchôs basnizas — un frohna — fwehtkôs Kreewu basnizâ fanahf;

3) man buhs fianu laift, fa tee tizzibas pahrfahpeji Kreewu basnizâ firds meeru ne atrohð. Ka tas fkaidra pateefiba to apleezina tee sêhe peelikti rakfti, ar fo no teefahm pagehr laj tohs Kreewu tizzigus ar warru speesch pee fakramenteem nahkt, — ja tahdi rakfti wiffi kohpâ, tad to tohti daudj buhtu, fas apleezina zil daudj pafauligahm teefahm ar strahpeschanu bij jastrahda. J. bruggu teefa prettineekus ar naudas strahpi draud; B. pagasta teefa daudj Kreewu tizzigus pee meefas strahpejufi, jo zittadi tohs uf Kreewu basnizu, pee fakramenteem ne warreja aifdriht. M. pagasta teefa tam J. P. atlaischanas fihmi naw idewufi tabehl, fa tas Kreewu basnizâ pee fakramenta naw bijis.“ — Tâ tas mahzitajs rakfta.

Un kad grafs Bobrinski par Kreewu preesteru nedarbeem un par to jauno draudfi, fas no tizzibas pahrfahp fchanas atgreestees grihb, pats ar fawahm aufihm un azzihm dabuja dŕirdeht un redseht; waj tad brihnuns fa winnam Kreewu walsts gohdu un pareiju tizzibu ap dohma joht“ firds fahpeht fahpeja?

Un pateefi, grafs Bobrinski fchinnit reiofchanâ, daudj wairahf dŕirdeja un redseja, ne fâ to fawâ rakftâ fanemt warreja. Waj wiffu to rakftôs spehj falikt, fo grafs Bobrinskis no Rigas zaur Walmeeri uf Bernawu braudams, Willandes un Bernawas freijes, no luhdsejeem un fchehlastibu mekkedameem dabuja dŕirdeht.

Tê laudis no pilŕhtahm un semmehm pee winna speedin speedahs fawas luhdhibas peenesdami, laj teem brihwibu dohd atpakat greestees pee fawas atŕahhtas Luttera tizzibas. Un ohtrâ deenâ laufchu

pulki no wissa aprinka ap grafu fasppeedahs; tee zekôs patriituschi raudadami luhdsihs, ne fo zittu fâ ween to, laj teem walku lauj pee Luttera draudjes atpakkal greestees. Sinnams, kad tahdas luhdsibas liffumeem pretti, tad grafs tahs atraidija. Bet tur kahdas meitas un feewas aptahjahs ap blagotschinu, kas arri tē bij, un turpat grafa Bobrinski azzu preekschâ us blagotschinu drohschfirdigi runnaja, fâ winnas neds pee wiina, neds wiina basnizâ ne kad ne nahks. Winsch warroht fuhdseht, fur winsch gribb, winsch warroht aizinaht, zil tam patihf; bet no schihs deenas wiinu faires ar Kreewu basnizu puschu rautas; winnas labbaht tâ fâ pagani, bes sakramenteem, bes laulibas gribboht dsihwoht, ne fâ pee Kreewu tizzibas dallibu nent. Preesteris ar trakkahm dufmahm wiinahm aiseijoht pakkal stattijahs; bet leelafais pulkis darrija tâ, fâ bij fohlijees. — Bet grafam no azzihm affaras ispeedahs, kad Zggauni fawas pasemmigas luhdsibas un schehloschanas peeneffa, isstahstidami zil beskaunigi tee peefrahpti, un fâ tee ar ahriku warru us Kreewu basnizu westi un pee tahs peespeesti; un kad tee isstahstija preesteru palaidnibu un netiffumus un zil nefahrtigi tee bikti turr un fâ Zggauneem Kreewu basnizas Deewa kalposchana tahda, kam dsihwibas naw israhdahs, un fâ teem wissa garriga aplohpschana un eepreezinaschana atnenta, un zil leelas wiinu firds fahpes par faweem behrneem. Wifs tas grafam zaur firdi gabja; jo winsch bij pahrelezinahts, fâ Zggauni, kas pehz mahzibahm un eepreezinaschanas isflahpufchi, ar Kreewu basnizu ne kad ne warr falihdsinatees, un fâ Kreewu preesteri, kas wehju fehjuschi, taggad zittu plaujamu ne warr sagaidiht, fâ ween aukas. Arri tad, kad grafs bij aisseiwojis, wehl dauds deenu eepakkal lauschu pulki nahza, ne fo zittu gribbedami, fâ ween to, laj tee no Kreewu basnizas tohp walkâ. Un tomehr tee sinnaja, fâ tahdas luhdsibas un zerribas no grafa, pehz liffumeem bij atraiditas. Bet jau arri tas behdu nesseju firdis weeglinaja, fâ tas no Reijara fuhthts grafs, wiinu runnaschanu laipnigi eeklausija, un retti ween dsirdeja tumfchus draudus prett Kreewu preestereem un Kreewu basnizu, ja teem wiinu behdas palihgs ne nahktu.

Bet turpat grafa tuwumâ ne truhka wis tahdu meisteru, kas ar wiltus ffohlahm un lihkeem padohmeem strahdaja, gribbedami pateefibu apsegt, laj grafs to ne dabu redeht. Par tahdeem stikkeem weenâ weetâ Zggaunds, fur grafs jau eepreeksch wisseem par sinu lizzis pasluddinaht, fâ winsch tur apmettisees un ar laudihm runnahs, bruggu teefas fungs raksta tâ:

„Es dabuju sirdeht, fâ tee tejenes Kreewu preesteri wissu darrijuschu, laj laudis no fuhdsibahm tohp apturreti. Tee laudihm eestahstija, fâ par rentes makfaschanahm un klausibu-gruhthibahm ween fuhdsibas peenemfchoht, un tee no preestereem isfuhthiti palihgi staigaja pa pufsehta bohtihm, laudis usmekledami, laj tee tahdahm fuhdsibahm, kas us papihra farakstitas, fawu wahrdu appakschâ pawelf. Tanni fwehtdeenâ pirms grafs tē atnahza, Kreewu preesteris bij fpreddiki fazzijis prett teem, kas no fawas Kreewu tizzibas gribb atfahptees. — Kad grafs atbrauza, tad winsch no pulksten 9 lihds 12 ar preesteri

runnaja. No pulksten pus weena lihds tschetreem, tahdus 80—100 semneekus noklausinaja. Gesahfumâ mas lauschu rahdjahs, winnu pulks augtin auga. Un jebšchu tee noklausinatee tuhlin aigahja, tomehr ap pulksten 4, wehl kahdi 600 zilwesi us zella un ap to nammu apspeeduschees stahweja, gaibidami un zerredami, kad winnus noklausinajs. Tee apfahrtejee eedšiwotaji ihsti drohschi runnaja. Zitti leelijahs, ka tee eesahfumâ, kad preesteris gribbejis, pee wianna nah-tuschji. Bet tifflihs tee šajuttuschji, ka tee irr peefrahpti, tad tee pee šawas wezžas Widsemmes tizzibas pastahwigi paliffuschji; tee jau daudš gaddôs no pee-eeschanas pee Deewa galda effoht atrahwuschees, un tee prett Kreewu bajnizas špaideem, pašchi ar šawu dšiwibu gribboht pretti turretees. Scheem runnatajeem wallodu, weenumehr ar to ašrahwa, ka zittus šahja noklausinaht. Pee noklausinashanas nehma pa 3—5, wehlahf pa 8—10 zilweeem reisē, un tad ikweenu šewišchki klausinaja. Papreesh bruggu teefas kungs, pehžahf Kreewu preesteris klausinaja. Škreis, kad noklausinatohs atlaida, tad grafs pawehleja, laj teem pašluddina tā: „Kreewu bajnizas liffumi naw pahrtaišiti; pehž liffumeem ne weens pareišas tizzibas lohžeklis, us zittu bajnizu nedrihšt pahrtahpt; arri tohs behrnus no diwtizzibu pahreem Kreewu bajnizâ buhs kristiht. Kad wallodas iželtohs, ka brihw effoht us Luttera bajnizu atpaffal greestees, tad tahdahm runnahm nebuhs tizzeht. Un šas šlaidru pateesibu gribb sinnaht, woj tahdas wallodas pateesigas, jeb ne pateesigas, tam buhs pee bruggu teefas eet, tur winnam pateesibu šazihš!“ Kad Kreewu preesteris teem zilweeem, šas noklausinati un atlaisti, paffal šauza: „Waj Juhs širdat! Juhs ne eedohmaht nedrihštat no šawas tizzibas atkahpt, un šums šawus behrnus tuhlin buhs atnešt, laj tohs warr kristiht un eeswaidiht!“ tad grafs iffatru reis tohs zilwefus pawehleja atpaffal atšaukt, un liffa laj pašča grafa wahrduš, tā ša tee augšham peeminneti, teem wehl ween reis ištahstu; jo wiansch gribbeja, laj wisseem laudihm weenada atbilde tohp dohta. Dašchi ar šcheem atlaišchanas wahrdeem mas eepreezinati, atfal no jauna gribbeja luhgtees, un šehlojahs, ka pee Kreewu bajnizas paleekoht, teem prahta šamišchanâ effoht jakriht. Bet leelakais pulks, us šo Kreewu preesteris bij šarpâ runnajiš, širšnigi pajezahš par to, ka tee irr noklausinati, un ka wianni til to weenu leetu luhds, laj winnu karštas luhgšchanas mihtam šeisaram pee kahjahm noleef. Daudš no teem laudihm šas durwoju preeshchâ un arri no teem, šas atahlu stahweja, pats grafs apšihmeja, laj tee preeshchâ nahf. Šarp šcheem trihs no Luttera tizzibas bij, šas wehstu šahrigi šchurp atnahkuschji. Weena šeweete zaur pulku zaur išspeedahs un grafa preeshchâ runnaja, ka wianna nahkusi ištahstih, žif wiannai Kreewu tizziba, Deewa kalpošhana un mahžiba daudš labbahf patihf, ne ka Luttera, un ka wianna weenumehr gribb palift pee Kreewu tizzibas. To tuhlin atlaida. Weens semneeks pusmušča gaddôs, šahstija laj winnam walku lauj pee Luttera bajnizas atgreestees, — ne tāpehž, ka Luttera, tizziba winnam labbahf patihf — Kreewu tizziba tatšchu labbaka effoht; bet wiansch to wehlejoht talabb, laj šimtskungs winnu šaldatôs uenodoht. Kad es teem zitteem aštoneem semneekem, šas

flaht bija, prassijn, waj arri tee no tahs fuhdsibas ko sinna, tad tee par to smejahs atbiledami, ka tas zilweks thrus mellus runna. Tatschu wiffi sinnoht, ka lohſchu numeris irahda, kurram kriht saldatōs eet. — Kamehr tohs luhdsiejus noklauſinaja, tamehr weens teefas lohzeklus eenahzis eefſchâ man peerahdija, ka Kreewu lesteris ar lihfeem padohneem ahra ap laudihm strahda. Es grafam to iteizu. Wehs ahra isgabhjufchi to Kreewu lesteri, kas ar weenu feeweeti ar luhdsibas raksteem patlabban pa durwihm eefſchâ ſpraudahs, turpat uf pehdahm nokehrahm. Suhdsiba bij rakſitta pret Luttera tizzibas mahzitaju, kas weenu diwitizzibas pahri leedsahs uffaukt. To ſtikku meifteri pee durwihm noſtahdija, kur tas diwi ſtundas ſtahweja, un to feeweti pamahzija, ka wiinna ſawu fuhdsibu pee ziwil teefas warr peeneſt. Kad laudis bij atlaiſti, tad wehl kahdus peezus fuhdsibas rakſtus peeneſſa, ko uf ziwilteefahm noraidija. Weidsiht wehl weenu rakſtu ar fuhdsibahm pret muichneefeem, Luttera tizzigeem, teefahm u. t. j. pr. peeneſſa, kur par tahdahm leetahm, uf ko Kreewu weheris laudis gribbejis uſmuſſinaht, ſtahweja rakſtihts. Ohtra papihra lappâ dauds zilweku wahrdi ſarakſtiti. Kad peeneſſejam praſſija, kur tee fuhdſetaji, kas ſawus wahrduſ parakſtijufchi, un lai tee nahſ preeſchâ; tad tas atbildeja: tee gan buhſchoht aiſgabhjufchi, bet wiſch tohs griboht uſmeſleht. — Kad grafs to luhdsibas rakſtu lihdsnemdams bij aiſreiſoſſs, tik tad wehl, tas peeneſſeſ atnahza iſtahſtidams, ka wiſch tohs zilwekus, kas uf to papihru ſawus wahrduſ peerakſtijufchi, ne warrejis rohkâ dabuht. Kad es wiinam paſſiju, laj man to zilweku wahrduſ iſteiz, tad tas atbildeja, ka tee papihra lappâ eſſoht ſarakſtiti, bet wiſch pats pa wahrdeem, ne weena ne ſinnoht uſdoht. Es wiinu liſku zeetumâ turreht, laj to pehzahſ warr noklauſinaht. Wehlahſ ſkaidrakas ſinnas dabuju, ka ſchis tas wihrs bijis, kas pa pilſehta bohthim ſtaigaijis, laudis uſaiſinadams, laj ſawus wahrduſ parakſta. — Wehl zittas fuhdsibas pret rihdinatajeem, kas laudihm ar lihfunu walguſ mettufchi, kurri ſtarpâ arri wenns Kreewu preeſteris, pee mannis peeneſtas, un turpmahſ ar ſcheem buhs deefgan ko ſtrahdahſ.“

Tâ tas brugguteefas kungs rakſtijis.

Behz grafa Bobrinſka reiſoſchanas tanni paſchâ waſſarâ arri Rigas erzbiſkaps Platonſ pa Wiſſemmi reiſoja. No wiina reiſoſchanas teefahm dauds darba iſzehlahs.

Tê nu erzbiſkaps pats ar ſawahm auſihm, tizzibas pahrfahpeju luhdsibas no weenas puffes, bet Deewam ſchehl, arri rupju nepeeklahjigu iſturreſchanohs no ohtras puffes dabuja dſirdeht. Zebſchu ſchi pehdeja leeliſchana ne irr labba, tad tomehr no tahs tikdauds warram nojehgt, kahdâ garrâ tolaiſ Wiſſemmes tizzibas pahrfahpeji dſihwoja. — Pawaddiſim ſcho Kreewu baſnizas fürſtu wiina zekâ pa daſchadahm weetahm, un laj tee leezineeki mums ſtahſta, ko wiini ar ſawahm azzihm redſejufchi un ar ſawahm auſihm dſirdejuſchi, ko wiſch pa Wiſſemmi reiſodams darrijis un kas wiinam bijis jadſird.

Kad erzbiſkapa zekſch pa Wiſſemmi, ne ween Zggauuus, bet

arri tabdu dalku Latweefchu aprinkus aifsneedja, tad runnafim par to, fo wiafch pee Latweefcheem buhdams fadhifwojis. Jo tad grafa Bobrinski reisofchana fpoftchai deenai lihdfinajama, tad erzbihfkapazelfch lihdfinajams tumfchai naktij.

Daudf zilweku, kas pehz Kreemu bafnizas lifkumeem pee Kreemu bafnizas peeberr, jau agrahf ne ka erzbihfklaps ifreisofja, bij Rigâ pee generalgubernatora bijufchi un luhgufchees, laj winneem waku lauj pee Luttera bafnizas atgreestees. Daudf tabdu luhdfibu arri pee bruggu teefas bij peenestaf. Erzbihfklaps reisofja uf bafnizu un draudfchu pahraudfifchanu, un tē wiafch dabuja redseht zit lohti fadraggata wianna Widsemmes Kreemu bafniza, un zit atkafpigi winnas lohzeffi. Laizenē wiafch maf dabuja papreezatees; jo luhdfeju pulks ar fawahm luhdfibahm winnam ar waru wirfū mahzahs, laj tohs no Kreemu bafnizas atlaisch. — Allufkfnes Kreemu preesteris weenam melder fellim, kas preestera aizinafchanai pee fakramenteem uf Kreemu bafnizu ne bij flaufijis, bet weenumehr luhdfis, laj winnam waku lauj, pee Luttera bafnizas atgreestees, wianna passfi zaur teefahm aisturreja. Gubernijas waldiba 30tâ Mai 1864tâ gaddâ fpreeda, ka tabda pagebrefchana uf lifkumeem naw nogrunteta. Taggad fchis meldera fellis ar daudf laudihm, Allufkfnes bafnizâ, erzbihfkapazelfschah nahza un pagebreja, laj winnus uf Luttera bafnizu atlaisch atpaffat, jo tee ar wiffn fawu firdi pee Luttera tizzibas peekerrahs. Seewinas luhdfahs, laj, ja ne wairahf, tomehr wiannu nekristitus behrnus atlaisch, laj tohs Luttera bafnizâ warr kristiht. Wiffas tabdus luhdfibas ar ihfeem wahrdeem: „Tas ne warr notift!“ atraidija. — Laj Deews ne dohd tabdu nelaimi redseht; tē fchau-fch alas kaulus pahrnemm! — Un Kalnamuifchahs bafnizâ femneeki erzbihfkapam lohti afchi ufkrehfjufchi, tee ar leelu brehfchanu uf Kreemu preestera dshwoffi fpeedufchees, un beidscht erzbihfkapazelfschah apstahjufchi, ar warru pagebredami, laj tohs pee Luttera bafnizas atlaisch, un beidscht erzbihfkapam fazzijufchi, ka tee uf Kreemu bafnizu ne maf ne-ees. — Un fchee fawu apfohlitu wahrdu irr turrejufchi.

Bet Engelartas bafnizâ, ne tabl no Uhdaischeem, runnataji prett erzbihfkapu wehl ni knahf pazehlahs. Jau eepreefch bij laudihm finna dohta, ka erzbihfklaps nahfs. Gandrihs wiffi pee-augufchee Kreemu tizzibas lohzeffi bij fanahfufchi; bet ihpafchi Uhdaischeefchi ne maf pa gohdam neifturrejahs. Kamehr Engelarteeschi un zitti apfahrtjee Kreemu tizzigi fluffi stahweja uf erzbihfkapazelfschah klaufidamees, tamehr Uhdaischeefchi ar pilnahm muttthem pretti runnaja. Schee no fawas Luttera tizzibas bes wiffa fauna effoht atwillinati un peekrahpti, fchee gribocht pee fawas tehnu tizzibas atpaffat greestees. Tē tahds fatrazzinahts trohkfnis ifzehlahs, ka erzbihfklaps fawâs dufmâs ustruhfahs un praffija: „Kahdâ mohde fchee Uhdaischeefchi fchurp atnahfufchi?“ un beidscht tohs ar dufmu wahrdeem no bafnizas ifraidija ahra. Erzbihfklaps preelfch behrneem grahmatinas bij idallijis, tahs winnam pafcham atdewa atpaffat, zittas turpat nosweeda semmē. Pehz tahdas „atfazzifchanahs,“ ka

tee mehdse fazzibt, nu wiini pee Luttera tizzibas mahzitaja speedahs, pagedredami laj tohs pee Deewagalda peenemm, kur sinnams tohs atraidija.

Bet Kujenes kirspehlé tahds notiffkums gan drihs wehl nifnaku gallu nehma. Jau par zif, ne zif nedelahn eepreefsch, brugga teefa ar pawehli wiffseem Kreewu tizzigeem bij sinu dewufi, fa noliftá deená teem pee erzbihsfkapa buhs fanahft. Erzbihsfkaps 2trá Juli Kreewu basnizá Deewa kalposchanu noturreja. Wiasch sawá spreddiki fazzija, fa tahda tizziba, kas grubtas nastas usleef, irr jo zeeniga. „Kursch wairahf neffis nefá Pestitajs?“ ta wiasch praffija, uf wiinna bildi rahdidams. „Labbi tam, kas tahdas nastas nesdams, wiinam paffal stauga; bet waj teem, kas kuhtri irr! — Engela Gabriela (té wiasch uf bildi rahdija) sohens, fo wiasch pee fahneem neff, tas wiinns fatreeks.“ Erzbihsfkaps runnaja Kreewu wallodá, un weens fainneeka dehls, kas Rigas seminará isfkohlohts, un Kreewu tizzibá pahrfahpis, erzbihsfkapa wahrduf Latweefchu wallodá itt labbi pahrtulkoja. Tomehr pats no fewis daschus wahrduf peeliffa Luttera basniza neewadams. Behz beigta spreddika erzbihsfkaps basnizas durwju preefschá, eepretti Luttera basnizai isnahzis apstahjabs, un teem laudihm, kas leelá pulká stahweja, zaur talhu praffija: Waj fahdi irr, kam kas huhtu jarunna. Tad weens no pulka isnahza un fazzija: Wiasch Kreewu basnizá fá purwi, un fá paschá ellé effohf eestidifs, wiasch grihbohft wallá kluht, un pee Luttera tizzibas, uf fo wiasch kristihts, atgreestees. Tad wifs tas pulks itt fá weená mutté brehza: „Wallá! wallá! meh wiffi grihham wallá tapt no Kreewu tizzibas!“ — Erzbihsfkaps teem isstahstija, fa tas ne warr notift, tálabb, fa tas Keisera liffumeen pretti! Bet ja teem zittas fahdas wehleschanas, tad wiasch grihb redseht, waj tahs ne warr ispidiht. — Tad atfal weens no pulka isnahza un fazzija, fa wiinam, pirms tizzibu pahrfahpis, brangas mahjas bijufhas. Bet tizzibas dehl wiinna fungs to no mahjahm isdinnis un wiinam pohstafchu, atmattasemmi eerahdijis. Un kad wiasch scho weetu eekohpis, tad fungs wiinam arri schihs mahjas atnehmis, un taggad wiasch ublags effohf. Erzbihsfkaps wiinna wahrduf lifka peerastihft apfohlidams to leetu list ismekleht. Ja wiinam taisniba fá stahstijis, tad wiasch tam grihbohft naudu fagahdaht, ar fo zittas mahjas waj nohmaht, waj pirft. Kad tas pulks to dsirdeja, tad wiffi reisé brehza: Arri mehstohpam spaiditi sawas tizzibas dehl, mums palihga wajaj un mehst to apfohlito dwehseku semmi grihham dabuht. — Erzbihsfkaps par isrunnateem wahrdeem apkehbrahs, un eesahza zittadi runnaht. Wiasch peeminneja tohs wahrduf, fo sawá spreddiki fazzijis. „Teem par sawu tizzibu (no fa tee wallá kluht grihbeja), buhschoht zeest; jo arri Kristus zeetis! Turklaht wiinu dsihwe jau paweeglota effohf, un daudf labbaka ne fá papreefsch bijufi. Zittahrt tee bijufi dsimti wehrgi, taggad tee effohf bribwlaudis. Arri semneeku naudas banka*.)

*) Naudas bantas eeritte ne nahf wis no erzbihsfkapa, bet muifchneeki to fagahdajufi semneekem par labbu. Muifchneeki arri Widjemmé un Kurjemmé, seminarus Wallá un 3rlawá eerittejufi, tur stohlmeisferis mahza.

effoht eerikteta, un tahdâ wihsê teem zerriba, ka tee ar laiku, par mahja gruntneekem warr palikt. Kad tee us sawu brihwibu 600 gaddus gaidbijuschi, tad wehl brihbi warroht apgaidiht, kamehr grunti warrehs eemantohht. Tatschu arri sahbafu weenam nowillt un ohttram usmault ne drihstohht. Bet tahda walloda tam kauschu pulkam nepatiffa. Wihs tas pulks sfannigi runnaht sahja un tad brehfdami brehza: „Tas kâ muishneeks runna! Ko tas wezzajs tê plahpa? Nohst ar winnu!“ u. t. j. pr. — Wissa gohdbihjaschana bij wehja. Tee zepures saliffa galwâ un wirsinajahs tuwahf ap runnataju. — Tad erzbihskaps sauza. „Es esmu augts fungs, firsii un grafi manni gohdina, bet juhs manni neewajat!“ — Bet Deews sinn, to kauschu trakfoschana buhtu darrijusi un kas „augstam fungam“ buhtu lehzees, kad bruggu teefas fungs ne buhtu starpâ nahzis un tohs draudejis safekt, un pee bruggu teefas peesuhtht. — Ta Rujenê basnijas un draudses pahrraudsichana beidsjhs. —

Lai nu no schi atskarbiga gaddijuma, kas Rujenê notiffa greefchamees noht, un sawas azzis us Jaunpilli mettam, fur, kâ rahdijahs, wihs pehz erzbihskapa gaidahm, flussi un meerigi pahrgahja. Tohs jaunohs Kreewu basnijas lohzeklus Jaunpilli usturreja meerigi ar to, ka Kreewu basnijâ Deewa kalposchaju pehz Luttera basnijas eeraddama noturreja. Tomehr ap scho paschu laiku, 36 wihi luhdsibas grahmatu ar saweem parafsteem, wihs gubernatora kanzlejâ bij nodewuschi, luhgdami, laj winnus no Kreewu basnijas walkâ lassch. Schee luhdsiji ne bij Kreewu basnijâ pee sakramenteem bijuschi un no scheem weens, Kreewu preesteram bij otbildejis, ka ne kahda warra semmes wirfu, winnu ne eespehs peespeest pee Kreewu basnijas. Schis wihs bij tas pats, kas sawa behrna lihki Kreewu preesteram nekahwa apglabbahht, bet to pats ar sawu rohku apbebroja. — Jau paschâ pawassarâ 1864tâ gaddâ Jaunpilliescheem isfluddinaja, ka pats erzbihskaps buhschoht nahst „pee ismekleschanas“ kas likumeem pretti darrihts, un draudses buhschaju pahrraudsicht. Erzbihskapa preefschtezzetaji bija schee: Sinnas, ka tohs mainigohs us Sibiriju aisdsihs. Daudsfahrtigas farunnaschanahs ar teem nemeerigeem. Pahrbaudsichana, waj tohs, kas us Luttera tizzibu atpakkal lauschahs, ne warr zil, ne zil apmeerinaht, laj tee flussu stahw un nebrehhta. Schohs preefschtezzetajus Kreewu preesteris sawam wirsgannam Jaunpilli papreefsch suhtija, laj tee winnam zekku fataifsa. — Pats Augusta mehnescha eesahkums to fenn gaidito erzbihskapu gan atwedda — bet ta ismekleschana par to kas te nottizzis, un basnijas un draudses pahrraudsichana bij aismirsusees, un mahja palikkusi. Bet Kreewu preesteri un winnu deeneri tohs, kas paschi par jewi un zitteem deht sawas tizzibas gribbeja runnaht, tif gudri mahzeja aptorreht, tã kã schee pee ta branigi fagehrbta un baggatigi isrohtata angsta erzbihskapa funga, kas Jaunpilli atnahza, ne tuwumâ nedabuja nahst. Arri bruggu teefas fungs, ikweenu kas par tizzibas leetahm gribbeja runnaht, tuhlin apluffinaja, peefohdinadams, ka ne weenam ne ko wairahht ne buhs runnaht, kã ween us erzbihskapa jautaschanahm atbildeht.

Tomehr tee semneeki, kas ar wissu firdi pee sawas Luttera tizzibas gribbeja atgreestees, bihdamees laj tahda augsta funga preekschâ runnajoht, fahds wahrdisch no muttes greiffi ne isspruht, erzbihschapam obtru luhdsibas grahmata bij saraktijusch. Bet tur bija tee, kas luhdsibas rakstus atraidija, un luhdsjeem, kas tohs rakstus gribbeja nodoht, ar warru aileedja, laj tee preestera dsihwookim, kur preesteri ar sawu erzbihschapu sanabfusch, ne tuwuma ne nahf. Un ta tas isbewahs ka augstais erzbihschapa lungs ar saweem preestereem, klussi un meerigi basnizas un draudjes pahrraudischanu noturreja, un angstai waldibai ar raksteem warreja istahstiht, ka draudjes pahrraudischana israhdijsi, ka tee tizzibas pahrfahpeji eeksch tizzibas leetahn un ar Kreewu basnizu irr pilnâ meerâ. —

Zitti fakka: Labbahf buhtu bijis, kad erzbihschapam sche Jaunpille, tapat ka Rujene buhtu nolizzis. Jo tee, kas sawas suhdsisbas erzbihschapam newarreja nodoht, ar trescho luhdsibas grahmata pee ziwil gubernatora nahza, luhgdami, laj wiannu leetu mihtam Reisaram riktigi istahsta un wiannam luhds, laj tee no tahs garrigas wehrdsibas tohp walkâ raifiti, un no teem spaidu walgeem, ar fo tee zaur sawu wezzaku waiuu saiftiti, tohp swabbadi. Un kad teem, pehz kahdeem mehnescheem pee Rigas brugguteefas pasludinaja, ka tee ar sawu luhdsibu tohp atraiditi, tad ihsteni nemeers, dands leelafs ne ka papreeksch iszehlahs. Un waj erzbihschaps pee Jggauneem zittadas sinas ne ka pee Latweescheem eedabuja? — Nu sinams, kad wissas weetâs ta ka Laiz kirspehle, basnizas un draudjes pahrraudischana, tik gluddeni un schmaugi buhtu isbewusees; tad gluddenaka un schmaugata pahrraudischanas darba lehti newarretu atrast. Jo te Kreewu preesteri to kohrteli, kur Platon's mitta, durwju preekschâ apfargaja, ka laj tee, kas dehl sawas tizzibas pee erzbihschapa luhdsibas gribbeja peenest, nenahf eekschâ, uu lohti mas bij to, kas pee wianna warreja peekluht. Bet Kreewu preesteri bija tee tulli, kas kauschu luhdsibas Kreewu wallodâ runnadami, ta ka teem patihf warreja stahstiht. Un talabb tas saprohtams, ka erzbihschapa atbildes, ne mas us tizzibas leetahn, bet us semmes mantoschanu ween sihmejahs, jehschu luhdsjei tik to ween luhdja, laj tohs no Kreewu basnizas laisch walkâ, ka tee warr atgreestees us Luttera basnizu. — Kas sim waj ne tahs paschas mainas dehl erzbihschaps ne bija saprattis, fo Jggauni Bartolomaija un zitti tepat Laiza kirspehle wiannam suhdseja un luhdsja. Bet arri schee bij leezinajusch, ka tee nekur zittur, ka ween sawâ Luttera tizzibâ un Luttera basnizâ, apmeerinaschanu, eepreezinaschanu un dwehtfels swehtibu warr atrast, un ka tee irr apnehmuschees sawas fahjas Kreewu basnizâ wairs nezelt, laj teem notiktu schâ jeb ta. — Bet ka erzbihschaps daschu reis to, fo wiannam stahstija, ne gribbeja dsirdeht, par to daschas lihdsibu sihmes israhda. Un tee darbi, fo wiansch Kawalechtê darrija, kauscha prahtus kustinaja us nemeeru.

Erzbihschaps Jggaunu Raugas kirspehle Juli mehnesi 1864tâ gaddâ, paschu pirmo reis atnahza. Arri te wiansch teem Kreewu tizzigeem prassija, waj teem dehl abriga labbuma naw suhdsiiba. Kamehr zitti bihschapam us wianna prassischanaahn atbild, tamehr weena

meita teem runnatajeem wahrduß no muttehm aiftwerdama, uß erzbißfkapu par dwehßjelu guhßtißchanu karßti un firßniqi runna, un pagehr laj wiannu no Kreewu baßnißas atlaißch. Wißfi zitti mutteß atplehtußchi uß to runnatneezi ßlattijahß, kaß ar to augßto erzpreeßteri tiß drohßfchi runnaja, un par wiannuß drohßfchu firði wehl ilgi brihnißjahß. Bet erzbißßkappß par runnatneezi apßkaißeß, aißgabja, ne weenu wairß neklaußinaja un wißßuß laudiß atlaida. — Kad erzbißßkappß Augußt mehn. 186ßtá gad. jcho firßpehli ohtr-reij apmeßleja, tad man japeeminn, ka wiñßch lauißchu ßubßßiðaðß prett Kreewu preeßteri dehl lohpißkaß dßiðwoßßchanuß, ßchoreiß klaußija un teem jaunu ißmahzitu Jagauni, 1866tá gaddá, par preeßteri eedewa. Bet tur arri taß notißka, ka wiñßch draudßei, ka luhðßjahß laj to no Kreewu baßnißas waßá laißch, un kaß jchehlojahß, ka wiannu behrni, ká lohpiini beß mahzibaß ußaug, un ka wiñni paßßchi Deewa wahrdu mahzibaß ne dabu dßirdeht, — tápat, ká jau agrahß zittur atbildeja: „Kad taß manná warrá ßlahwetu, tad eß jußß wißßuß no Kreewu baßnißas aißdßiðtu prohjam, laj jumiß noteek kaß notiðdamß; bet taß manná warrá neßtahw.“

Raßto lazzá, Odenpáhaß firßpehle, leelß pulßß femneeku no Kreewu baßnißaß atlaißchanu luhðßjahß. Wiannu ßarpað diwi wihri raddahß, kaß behrni gaddöß beß wiñnu grißbeßchanuß eßwaiditi, un taggad karßti un ßpehziigi runnadami pagehreja, laj waßku dohd, uß Luttera tizzibu atpaffal greeßteß. Erzbißßkappß uß to weenu runnataju tiß lohti ßadußmojahß, ka wiñßch no brugguteeßaß funga, kaß te ßlahß bij, pagehreja, laj wiñßch to zeetumá eßßprauißch. Bet erzbißßkappß ar ßawahm dußmahm, neßß to drohßcho runnataju ißbaidißa, neßß bruggu teeßaß fungu paßlaußigi darrißa

Taßßchu daßßcháß weetaß labbaht ßchlihraßß. Jo daudi weetaß, fur erzbißßkappß atnahza, Kreewu preeßtereem bij ißdeweßß tohß atkapejuß eebaidiht, un no ßawahm luhðßiðbahm und ßubßßiðbahm apturnrecht, un affal zittuß, uß wißßadahm luhðßiðbahm deht ahriqa labbuma un deht dwehßjelu femmeß ußßkubbinahß. Tahdaß luhðßiðbaß erzbißßkappß labpraht peenehma, apßohlidamß luhðßeju wehßeßchanuß aißtahweht. — Bet Willandßß-Röppo firßpehle, atkal wißß zittadi ißrahðijahß. Bruggu teeßaß raßßiößß ßlahw raßßiðhtß tá: „De Willandé leelß pulßß atkapeju, kaß no Kreewu baßnißaß grißbeja waßá kluht, bij ßapulzejeß. Tad nu wißßpirmahß par tizzibaß leetahm runnaja. No wiñnu pulka weenß runnatajß ißnahza, kaß ar gohdigu ißturreßchanohß un weizigu walloðu ittin karßti un dedßigi luhðßjahß, laj teem waßku lañj pee Luttera baßnißaß atpaffal greeßteß. Erzbißßkappß wiñnu luhðßßchanuß atraidißa, bet arri pawehleja, laj taß runnatajß lihdß ar wißßeem ßaweem beedreem no baßnißaß eet ahra. Tee luhðßeji par tahðu zeetßirdibu apßkaiðahß un eßßahza brehlahß. Brugguteeßaß fungß wiñnuß apßlußßinaja. — Maßaiß pulziñßch turpat paßkka. — Beidßohß man japeeminn, ka tee atraiditee luhðßeji tiß lohti bij apßkaiußcheeß, ka tee pehß ßawað ißraidißchanuß irer apnehmußcheeß ßawað paßenmigað luhðßiðbaß pee Keißarißkaß Maßeßtereß peeneßß. Dauid no teem zeefßchi un zeefßchi noßohlijahß, ka tee ßawu kaßju Kreewu baßnißá wairß nezeßß, un wißßi dußmojahß par erzbißßkappa zeetu firði,

ka tas wiinu wisfwehtafas firdswaijadšibas, beš išklausinaššanas no fewis atfuhnis un wiinus aiššinnis. — Mehs jau agrabt ešam peeminnejušči, ka grafs Bobrinski teem laudihm kas luhdja, laj tohs no Kreewu baņnizas atlaiš, lehnâ garrâ ištahstija, ka pehž walšs likumeem, no Kreewu baņnizas atfahptees naw wehlehts. Šaudis tomehr ar to eepreezinajahs, ka Keifars šawu abjutantu atfuhtijis, kas laj wiinu šehloššanas eeklauša un Keifaram par to šinuu dôhd. Bet kad erzbiškaps Willandē tohs tizzibas pahfahpejus no baņnizas „išlahdeja“, (tâ Zggauni šazzija, ka erzbiškaps tohs lahdedams iššinnis) tad zaur tahdu rupju atraidiššanu, laušču dušmoššanas, kas lihš šchim tikween kwehleja, taggad pazehlahs lešmâs. „Wiņšch patš muhs iššinnis!“ tâ brehkdami tee no baņnizas nahža, „no šchi brihšča muhs nekahda warra Kreewu baņnizâ wairs ne eedšihš eekšchâ.“ Tee dohmaja, ka no šchi brihšča tee no Kreewu baņnizas jau ešohht atšchirti, un nu tohs no Kreewu tizzibas pawiššam išlehgs.

Tiš tahl bruggu teefas funga rakšis šahšta. Bet laššitajš buhs atšinnis ar kahdeem eelahpeem erzbiškaps, zaur šawu baņnizu un draudišču pahrraudiššanu grafa Bobrinska laipnigu reišošanu išlahpijis.

Beidšohht, gan drihš naw wehrtes Bernawu peeminneht, kur grafs Bobrinski no laudihm šehloššanas un luhdšibas dabuja dširdeht, kas tam zaur širdi gabja. Arri uš turreni erzbiškaps aišreišoja. Tur „šameklehts“ tizzibas pahrfahpeju bars pee erzbiškapa šanahža, uštawedami Kreewu tizzibu. un kad erzbiškaps tohs ar labpatiššanu eeklaušija, tad tee wiinam šuhdšibas peenešsa, par dašchadahm pašauligahm leetahm, ko wiņšch ar firdš preeku klawšija. Bet tohs, kas bij atnahkuschī luhgtees, laj tohs no Kreewu baņnizas walša laišch, tohs drihš apfluffinaja, jeb pawiššam neklawšija. Šo wiņšch ne bij nahzis pateesibu iimekleht bet pateesibu apšegt.

Tas weenigais labs anglis no erzbiškapa reišošanas bija tas, ka wiņšch šaweem preeštereem peefohdinaja, laj tee šuhdšibas nezekl tâ, ka laj no Luttera tizzibas lohžeklu puššes pretti šuhdšibas ne iškeltahs. Šabbahš laj wišš pawiršchi eimohht.

Tomehr naw leedšams, ka erzbiškaps pee šawa šaguhstita gan-nama pulka, arri ar rakšteem irr darbojees. Kad wiņšch no šwehta šinoda 2000 rubl. preešch Zggaunu un Latweešču Kreewu tizzibas lohžekleem grahmataš šagahdaht bij dabujis, tad wiņšch no tahm išketrāhm ganna grahmataš, ko 1866/67 gaišmâ laida, weenu teem pareižas tizzibas Latweešcheem un Zggauneem rakšija. Bet pirms ne tâ wiina rakštus no Kreewu walšodas Latweešču un Zggaunu walšodâ pahrtulloja, wiinu pašču no Nigas erzbiškapa krehšla iškchla un uš Nowo Šcherkasku pahrstahdija. Wiina rakšti šahšta tâ:

Kreewu baņniza irr ta pareiža baņniza, jo — wiina Krištu un wiina darbus gohdina. Tapehž wiina arri šwehto Deewa mahiti, to dšihwibu dohdamu kustu, tapat wiina bildi, kas ne ar zilweku

rohlahm darrita, tapat arri wiina zittas bilbes butſcho, fo Luttera baſniza nedarra un ar to ifrahda, ka ta prett wiina ſwehtahm leetahm irr ſlahbana. — Kreewu baſniza irr ta pateefa apuſtuku baſniza; wiina apuſtuku wahrduſ, tapat ka Kriſtus wahrdu gohdina, un gohdina wiinu nahweſ deenu, wiinu neſatruhdoſchus faulus, wiinu mohzitawas, ar fo tee mohziti, fo Luttera baſniza nedarra un ar to ifrahda, ka ta tohs negohdina. — Kreewu baſniza irr mezza, par wiſſu paſauli iſplattita tehwu baſniza; wiina tublin weh; Kriſtus peedſimſchanas zehluſees, bet ne 1500 gaddus wehlahf, ta ka Luttera baſniza, tad kad zilweki Kriſtus mahzibu newarreja ſapraſt, un daſchas leefas mahzibas pee Kriſtus mahzibahm peelikka, un tee jaunee baſnizas dibbinataji to wairs neſapratta. — Baſchi apuſtuli to irr dibbinajuſchi un muſhu walſti atneſjuſchi, ta ka ſwehtajs apuſtuls Andrejs to pawehlejis. Kreewu baſniza irr no wiſſas paſaules ſakrahta baſnizâ, neween tapeh; ka wiinnas behrni pareiſi kriſtigi irr, bet arri tapeh; ka wiina wiſſâ paſaulk zittas draudies un wiinu fahrtibas zeeni. — Kreewu baſniza irr weena pareiſa ſchehlaſtibas dâhwanu baſniza; wiina Kriſtus wahrdam tizz, wiina tohs ſwehtus ſeptinus ſakramentus turr, ta ka wezza baſniza, un ne diwus ween, ta ka Luttera baſniza to dorra; wiinai irr leeziba, ka Deewa ſpehts eefſch wiinnas ſtrahda; jo eefſch wiinnas brihnumi noteek; wiina ſlimneekus djeedina beſ dakteru palihga. Zittur taſ ne noteek; tapeh; Luttera tizzibas lohzeeki, ſawâs leelâs behdâs pee wiinnas nahf un ne pa welti. — Kreewu baſniza irr weena ſwehtu darridama baſniza; — wiina no wiſſas apgahnſchanas ſchliſhta turrah; wiina wiſſu apſwehti, baſnizas, mahjas, gaiſu, uhdeni un barribu. Wiina ſawus lohzeektus eefſch ſwehtſchanas pamahza, neween ar wahrdeem un ſpreddiki, bet arri ar ſaweem eeraddumeem, darbeem un bildehm. Wiina neween ar wahrdeem un ſakramentu; bet arri ar gaweschanu un meefas mehrdeſchanu ſchliſli u. t. j. pr. — Wiina ſawus behrnu eefſch ſwehtas dſihwoſchanas eepreezina un no paſcha Deewa un zaur ſwehtekleem palihgu iſluhdſahs. Wiina par ſaweem behrneem, neween ſchinnî dſihwibâ, bet arri weh; wiinu nahweſ, gabda un tohs uſ wiinu paſauli ar luhgſchanahm aiſkuhta. — Tee ſwehti wihri, kaſ zaur Deewa wahrdu ſpehlu brihnumus darrijuſchi apleezinajuſchi, fo tahda apkohpſchana paſtrahda. — Sinnams, ka arri Kreewu baſnizâ irr grehzineck; bet baſniza pee ta naw wainiga, jo wiina ne weenu nemahza grehfoht, bet no grehkeem paſarga. — Zittas baſnizas no Kreewu baſnizas ſchfirrahs zaur to, ka wiinahm no taſs mantas dauds nau, kaſ Kreewu baſnizai irr, un ka eefſch wiinahm mellu mahzibas walda, kaſ ſwehtibu aiſkawe. — Kad zittas baſnizas ar Kreewu baſniza weenâ prahtâ neſaſſann, tad wiinnas pateefas un ſwehtudarridamas newarr buht. —

Kad ſcho tizzibas mahzibu nepeenemm un pee taſs neturrahs, kaſ ta ne dohma un neſluddina, bet tahm pretti zihnijahs (ta ka taggad tee Luttera tizzigee darra), taſ laj irr nolahdehts!“ u. t. j. pr.

Kad praſſam, ſahbus darbus taſs erzbiſkapa ganna grahmatas

pastrahdajuschas? tad jafalka, ka effam dširdejuſchi, ka jebſchu winnas puſ pa welti laudiſ iſlaiſtas, tomehr maſ zeenitaju atradduſchas, turpretti Widjemmes Latweeſchuſ prett Kreewu baſnizu wehl ſperri-gakuſ padarrijuſchas. — Un no erzbiſkapa pamahziſchanas wahrdeem to nu pat laſſijuſchi, warram noprast, kad winſch pa Widjemmi reiſodams baſnizu un draudſchu pahrraudſſichanu noturreja, ziſ laip-nigi winſch draudies pamahziſis un eepreezinajis, — ja winſch no ſawahm mahzibahm daudſ maſ tehrejis, un laudihm gribbejis doht.

11.

Kreewu baſnizas atkahpeju pulks augumâ aug.

Grafs Bobrinski ſawuſ rakſtuſ par Widjemmes ſemneeku tizzibas leetahm, pehz ſawas reiſoſchanas un pahrraudſſichanas ar ſcheem wahrdeem beidſ:

„Walſts waldibai buhtu jarauga, laj Kreewu baſnizu, kaſ paſchkeebta un paſemmota — zaur to, — ka lauſchu pulki, taſ ſawâ ſirdi Kreewu tizzibu atmett, tomehr pee winnas peeraſtiti, un tikween wiann ſkailta labbad Kreewubaſnizas grahmatâs niſihmeti, no ſawas paſemmoſchanas warr ijzelt ahrâ. — Uſ ſcho darbu, tiſ weens weenigs zetſch irr walkâ, prohti taſ: kad pee Kreewu baſnizas tikween tohs Widjem-neekuſ paturr, kaſ no ſawas ſirds dſiht Kreewu tizzibu peenehmuiſchi, un wiſſeem zitteem brihwibu un walku dohd, lai tee eekſch tizzibas leetahm pehz ſawas ſirds apſinnaſchanaſ darra. Lai ſcho gallamehrki warr panahkt, tad buhtu labbi darriht tâ: Waj laj tahdeem wezzakeem, kam weenam Kreewu ohtram Luttera tizziba, walku lauſ, laj tee ſawuſ behrnus, ka prahtam tiht, waj Kreewu- waj Luttera baſnizâ leek kriſtiht; jeb waj laj tohs tizzibas pahrkahpeju wahrdu rulkus gruntigi iſmekle un ſalibſina ar teem kaſ pateeſi no ſawas ſirds dſiht Kreewu tizzibu peenehmuiſchi, — jebſchu zaur tahdu iſmekleſchanu Kreewu tizzibu lohzeſku ſkailts Widjemme maſakſ ſarautohs, tomehr Kreewu baſnizas gohdſ, buhſ labbahſ uſtohpſtſ, ne ka kad no waldibas puſſeſ tohs atkahpejuſ ar tizzibas waijaſchanu un ar polizeſ ſtrah-pehm pee Kreewu tizzibas peeſpeeſch.“ —

Ar ſcheem galla wahrdeem grafs Bobrinski ſkaidri iſrahda ka polizeſ ſtrahpeſ eekſch tizzibas leetahm nederr, bet Baltijaſ gubernijai politiku ſkaidri darra. Un ſkaidru pateeſibu winſch runna ſazzidams:

„Kad polize ſawuſ beidſamohſ ſpehtuſ pee tizzibas uſſpeeſchanaſ peeliktu, tad tomehr, waj agrahkt, waj weh-lahkt, tahdſ patſ lauſchu nemeerſ, ar leelaku warru ijzeltohſ.“

Grafs Bobrinski deſmit deenu laikâ to lauſchu nemeera ſakni ſkaidrahkt eeraudſija, ne ka erzbiſkapaſ tſchetru mehneſchu laikâ. Grafs pateeſibu meſleja un to atradda, bet erzbiſkapaſ ne tâ. Grafs ar wiſſu ſirdi, par Kreewu baſnizas un Kreewu walſtſ

gohdu ruhpejabs; erzbißflaps turpretti, ar fuhßfibu isflaufinaschannahm par ahrigu labbumu laudihm smiltis azzis kaisidams, fawu laupijumu naggôs tureja, laj walkâ nespruht.

Rad Grafs Bobrinzki no fawas reißofchanas us Peterburgu bij pahrbrauzis, tad ne ilgi pehz fcho general gubernators grafs Schumalow Widssemes Luttera basnizas teefai ar raksteem no Ota Mai 1865tâ gaddâ sinnu dewa, ka Keisars pawehlejis, laj Baltijas gubernijas no tahdeem laulajameem pahreem, kam weenam Kreewu-ohtram Luttera tizziba, tahdu apfohlishanau, ka tee fawus behrnus Kreewu tizzibâ liks kristiht un audsinabt, nebuhs prassibt.

Bet Kreewupreesteris daudfreij darrija, itt kâ Keisara pawehle winneem nebuhtu dohta. — Niskraukles Kreewu preesteris no tahdeem laulajameem pahreem pagehreja, laj tas kam Luttera tizziba, us Kreewu tizzibu pahrfahpj, zittadi winsch tohs nelaulahs. Arri Mahlpils Kreewu preesteris tapat darrija. Jaunpils Kreewu preesteris pawissam atleedsjabs, ka ne sinnaht ne sinnoht, ka Keisars tahdu pawehli islaidis un no tahdeem peeminneteem laulajameem pahreem apfohlishanas rakstus pagehreja, lai tee fawus behrnus, to dsedinahs, Kreewu tizzibâ leek kristiht un audsinabt. Diwi bruhtes, kam Luttera tizziba, un fo basnizas wehrminderis pee preestera aisstahweja, tomehr ar warru peespeeda to apfohlishanau parakstiht. Weenam fainneekam kam Luttera tizziba, kas bruhiti, kam Kreewu tizziba, faderrejis, preesteris laulibu aisleedja, tapehz ka tas apfohlishanas rakstu neparakstija. Par fcho laulajamo pahri draudjes mahzitajs gan preestera, gan basnizas teefai rakstija; bet preesteris us fawu galwu pastahwedams tomehr nelaulaja. — Tad fainneeks ar fawu seewinu pee pagasta teefas nogahja un luhdja, lai protokolli eerakfta, ka abbi, weens ohtram smehti sohlijuschees, tâ kâ salaulahts pahris kohpâ dshwoht. Preesteris pee pagastateefas fuhßfibu peenesdams, mehginaja tahdu laulibu schkirt; bet teefa winnu atraidija ar to pamahzifchanu, ka, ja tahda lauliba buhtu grehziga, tad tas grehks us preestera galwu krittihs, kas to pahri naw gribbejis laulaht. Par tahdu atraidifchanu preesteris fatruhkahs, un no zitteem laulajameem pahreem apfohlishanas sibni wairs neprassija. — Kad nu peeminnehs fainneeks pee preestera atkal laulibu isluhgdamâ nahza, tad preesteris pagehreja, laj seewina, kas diwi gaddus pee Deewa galda nebijusi, wispirmahf pee sakramenta nahf. Bet seewina prett fawu firds apsinnafchanu to negribbeja. Tad fcho pahri us Rigu, pee Kreewu basnizas teefas aizinaja. Tur pee basnizas teefas durwihm tee semmakee Kreewu basnizas junkuri winnus deefgan ar laipneem wahddeem glaudija, deefgan ar sperrigeem draudeja, un jebfchu paschi augstakee basnizas teefas fungi ar gruhtahm sohdbahm draudeja, tomehr seewina neschubigi pastahweja, ka winna pee Kreewu basnizas joprohjam negribb palitt, un ka semmes wirfâ tahdas warras naw, kas winnu warr peespeest Kreewu basnizâ pee sakramenta eet; un ja winna ar fawu leegfchanohs strahpi pelnijusi, tad winna to labpraht grihb nest. — Tad nu beidsiht winnai peefohbdinaja, laj diwu neddeku starpâ apdohmajahs, un tad to atlaida. Bet Jaunpils Kreewupree-

steris tanni paschâ wassarâ, laulajamu pahri, kam bruchtgans no Kreewu tizzibas 3 gaddus pee Deewa galda ne hijis, tomehr laulaja. Tas ne laulahts sainneeks ar sawu seewinu, to dabujufchi dŕirdeht, nu pee preestera ees un laulibu luhgfees; bet ne kâ! Wiasch ne laula. Kâ tas lehzhahs, ka pus obtra gadda wehlahf, scho pahri Luttera basnizâ laulaja, par to stabtiht nam waijadsigs. Bet no schi notiffkuma lassitajs warr nojehgt kahdâ mohdê Kreewu preesteri prett Keisara pawehli strahdaja un tomehr „augsti swehtihts Platons“ no sawa erzbihsflapa ammata pusses ar raksteem leezinaja, ka wiinna preesteri, tâ kâ tee jinnojujufchi, no diwtizzibu laulajameem pahreem apfohliŕhanas sŕhmes ne maj wairs ne praŕŕa. — Preesteri atkaphėjus beedinaja ar zeetumu, ar Sibiriju, un ka winnus pee paganeem aishsihs, ja tee pee sakramenta ne nahfs; bet tas nepalihdsjeja neneeka. Kreewu preesteri rakstija un rakstija pagasta teesahm; bet pagasta teesa ap preestera pagehreschanahm jau apniffkufji strahdaht, beidsiht atbildeja: „ka laudis eefsch tizzibas leetahm ŕpaidsiht, pagasta teesas ammats ne effoht. Un kad Kreewu-preesteris bahrgi draudeja, tad semneeziasch weenteesigâ prahtâ atbildeja: Ar zeetumu un Sibiriju ne weena pascha pee Kreewu altara nedabuhŕs, bet kad winnus pee paganeem grihb noŕubtiht, tad Widsemmes semneeku firŕhu-ilgoŕhanahŕs buhschoht ispihbitees; jo Luttera tizzibas missionari pee paganu atgreeschanas strahdajoht.

Wehl schee diwi notiffkumi, kas irahda, kahdâ mohdê Kreewu preesteri Jggaunu kirpehlês, prett Keisara pawehli no Mai m. 1865ta gadda pretti ŕpihtejujufchi. Willandes blagotschinnis tapat kâ Jaunpils Kreewu preesteris darrija, aifleegdamees, ka winsch no Keisara pawehles itt ne ko ne sinn, jebŕhu winsch pehzahf tizzamu leezineeku preefschâ ne leedsahŕs wis. — Un kad wiinnam weenu norakstu no tahs pawehles, ko Luttera basnizas teesa mahzitajeem islaidusi, peesubtiija, tad blagotschinnis aifbildinajahŕs, ka winsch to laulajamo pahri tapehz nam laulajis, ka bruchtgans ne proht lassihf. — Zittâ kirpehlê laulajams pahris pehz to, kad Keisars pawehli bij dewis' pee Kreewu preestera laulibu luhdsahŕs; bet preesteris appatu pus gaddu wilzinaja. Kad nu Luttera tizzibas mahzitajam kahdu reij ar preesteri gaddijahŕs runnaht, tad winsch tam praŕŕija: Kalabb preesteris us Keisara pawehli, kas Jggaunu walloda pahrtulkota un wiinnam peesubtita, ne laula. Kreewu preesteris atbildeja: No tahdas pawehles winsch itt ne ko ne sinn; bes scho, tikween wis swehtaka sinode, bet ne Keisars warroht ŕpreeŕt, waj no diw-tizzibas laulajameem pahreem apfohliŕhanas sŕhme par behrnu kristiŕŕhanu un audsinaschanu japrassa, jeb ne. Scho preesteri Luttera basnizas teesa un Kreewu basnizas augstakee preesteri, tikpat us zella uswedda, un us wiinnu pawehli tas to pahri 10tâ Novemberi 1865tâ gaddâ, Kreewu basnizâ ŕalaulaja. Waj par scho notiffkumu „augsti swehtihts Platons“ erzbihsflapa kungs sinas nam dabujis?

Kad zaur Keisara pawehli tahs apfohliŕhanas sŕhmes par behrnu kristibu un audsinaschanu bij nozeltas, tad Widsemneekem jauna

zerriba ataufa, ka tee no tizzibas spaideem walka kluhs. No 1865ta gadda Kreewu basnijas atkahpeju pulki, augtin auga leelumã. Tee wezzafi, kas weens no Kreewu, ohtrs no Luttera tizzibas, un kas no Mai m. 1865tã gaddã laulati, fãwus jaun peedfimmuschus behrnus uf Luttera basnijahm pee kristibas nessa. Bet arri tahdi wezzafi kas agrahf laulati, tiklabb' tee, kam katram fãwa ihpãsha tizziba, fã arri tee, kas abbi uf Kreewu tizzibu pahrahpufchi, fãwus behrnus ar nohtes kristibu Luttera tizzibã lifta kristiht. Weenã kirsphele basnijas grahmataf israhda, ka 1865tã gaddã no Kreewu basnijas draudjes 19 behrni Luttera tizzibã ar nohtes kristibu kristiti, un 1866tã g. 45 behrni, un 1867tã g. 69 behrni. — Wehl naw dsirdehts, ka wezzafi fãwus behrnus, fo ar nohtes kristibu lifkufchi kristiht, no Kreewu preestera irr lifkufchi eefwaidiht. No Bernawas raksta, ka tur winnu trijãf Kreewu basnijãf behrnufchi, fãwus behrnus fohti retti atneff. Kas Bernawas blagotfchinna ifturrefchanohf finn' un pasihft, taf par to ne brihnisees. Winna aplamus draudus, ka tohs behrnus, kas Luttera tizzibã kristiti, fãwã laikã fãldatõf nodohf, un ka teem diwfahrtiga galwas nauda buhf jamakfa, wiffu to tẽ ne peeminnefim. Arri to ne gribbam peeminneht, ka blagotfchinnis weenai mahtei, kas labba grahmatneeze, prassija: waj winna ne finn, ka bihbek stahw rakstihf, ka tee behrni, kas ar elji naw fãwaiditi, uf elli brauz? Bet par weenu notikkumu ne warram kluffu zeest, jo pee ta warr pasihft, fãhda garra behrnufschis blagotfchinnis, un waj no tahda ganna awihm naw jabehg. Bassarã 1865tã gaddã Kreewu tizzibas wezzakeem behrnufsch nomirft, kas Kreewu basnijã gan kristihf, bet ne bija eefwaidihf; jo wezzafi winnu Luttera tizzibã gribbeja audfinahft. Wezzafi pee blagotfchinna eet, to luhgdami, laj behrnina paglabba; bet blagotfchinnis atbild: „Es tahdu elles pranlu ne-eefchu glabbahft; kalabb to pee eefwaidifchanas ne effat atneffufchi? taf taggad wellam peeder!“ Gan wezzafi ifstahftija, ka behrnufsch irr kristihf; bet taf ne palihdseja. Blagotfchinnis ufklauj: „Sweefchat winnu meschã, jeb darrajt, fo gribbat!“ tad wehl beidsiht: „taf irr daudj, kad jums pakauju, ahnpuff kãpsehtai, pee teem laundarritajeem winnu apraft.“ Un ta taf beswainiga behrna lihkis ahnpuff fãppeem, dohbẽ elaijits, neapfohpts gulleja, kad wezzafi ruhftãf affaras raudadami pee Luttera tizzibas mahzitaja padohmu luhgt atnahza. Behrnina lihkti no dohbẽf ijehla nn Luttera kãpsehtã gohdigi apglabbaja. No ta laika Kreewu basnijas draudje fãwus mirnufschus pee blagotfchinna peewedd, lai winsch tohs pehf fãwas basnijas eeraddumeem apbehero, un tad paschi Luttera kãpsehtã paglabba. Weena freewutizziga kaufmanna feewina uf mirfchanu gulleddama fãzzija: „Es ne warru nomirft, pirms juhf man apfohlat mannus faulus Luttera kãpsehtã apraft.“ Kad winna nomirra tad Luttera tizzibas mahzitajf to lihki fãhrkã guldinaja, un fãhdã walkarã blagotfchinnis ar fãwu kesteri, pee mirrona, kas fãkluhnũ nolifts gulleja, atnahza un weentulihã eefwehtija. Bet nahkamã fwehtdeenã leela draudje, wairahf ne fã tuhftofchi, to uf duffas weetu Luttera kãpsehtã pawaddija. Waj brihnumf kad ne ween tee wezzafi, kam

katram fawa tizziba, bet arri tee, kam abbeem Kreewu tizziba, famus behrnus no Kreewu basnizas un no blagotſchinna, itt ka no wilka farga un tohs ar nohtes kristibu Luttera tizzibâ leef kristiht. — Warretum wehl daudſ ſtahtiht, bet ſchim brihicham laj peeteek!

Bet wehl zittadas ſihmes ſchinni laikâ pee Wiſdemneekem iſrahda, zik warreni tee lauſchahs no Kreewu basnizas atkahptees; jo wihri, ſeewas un behrni, kad mahzitaji pahtarneekus waj pahtarneezes mahza, pee Luttera tizzibas mahzibahm ſpeedin ſpeechahs. Ka tas ſtaidra pateefiba, to ſchihſ ſinnas iſrahda:

Alluſſnes-Laizenes kirſpehlê 1866tâ gaddâ 34 zilweki no Kreewu basnizas pee Luttera draudſes mahzitaja peemeldejahs luhgdami, laj winneem waku lauj pahtarneeku mahzibu klaufitees; jo Kreewu basnizâ tee beſ wiſſas mahzibas palikkuſchi, un tahdâ tumſibâ beſ Deewa wahdu mahzibahm, tee ne ſpehjoht wairs ilgahf dſihwoht. Bet 1867tâ gaddâ 271 Kreewu tizzibas zilweki, un ſtarp ſcheem weena mahſte ar weenu behrniu pee kruhtihm, ar oſtru pee rohkſas, pee Luttera draudſes mahzitaja, pahtarneeku mahzibas klaufitees un mahzitees atnahza. Mahju ſaimneeze buhdama winna ſawu wirtſchafti draudſenu rohkâs bij atſtahjuſi, kamehr patti ar diwi behrnneem uſ rohkahm mahzibas laiku ſohpâ ar pahtarneekem noturrehs. — Tapatt Jaunpilli, fur 20 zilweki no Kreewu basnizas 1866tâ gaddâ pee Luttera draudſes mahzitaja iſnedelas weenu deenu, zauru gaddu pahtarneeku mahzibâ nahza. Pawaſſarâ 1867tâ gaddâ 12 zilweki no Kreewu basnizas pee pahtarneeku mahzibas atnahza. Starp ſcheem diwi jaunekki, kaſ jau pehrn mahzijahs, un weena ſee-wina, kaſ behrnus wihra apfohpſchanai atſtahjuſi, iſdeenſas 5 wertes lihſſ mahzibas weetai gahja. Tâ ne ween ſchê, bet daudſ zittâs weetâs Latweeſchôſs un Jggannôſs notikka. Thomas bajnizâ, fur pahtarneekus mahzija, wihrs ar ſawu ſeewu no Kreewu basnizas mahzibâ atnahza. Talkmuſſchâ (Talkhof) pee Lehrpatas, 10 meitinas pee mahzitaja peemeldejahs ar luhdſibahm laj jelle mahzibâ peenemm, un jebſchu mahzitajs winnahm iſſtahtſija, ka winſch tahs pee pahtarneezehm ne warr peenemt, tomehr winnas par wiſſu mahzibas laiku tur palikka. Bet kad mahzibas laiks beidsahs un mahzitajs winnas pee eeſwehtſichanas newarreja peenemt, tad iſhteni tahs wainanaja un raudaja. Winnas luhgtin luhdſa, laj jelle ne atſiumj. Winnas pee ta ne eſſoht wainigas, kad wezzaki tizzibu pahrkahpuſchi. Kapehſz winnahm ar wezzakeem, kaſ jau daudſ zeetuſchi, buhs lihſſ zeef. Weena meitina ſtahtſija, ka winna tannt paſchâ deenâ, kad tehws ſwaidihts tappis, peedſimmuſi. Winna rohkſas lauſidama wainanaja: kapehſz Deews winnai weenu deenu agrahf naw lizzis peedſimt?! Waj tad pawiffam ne kahdas zerribas naw? — Mahzitajs winnai ne kahdu zerribu ne warreja eedoht; bet plaſchi runnadams winnu pamahzija un norahdija uſ ſwehteem rafſteem: „Lai tee irr kluffu un uſ Deewa ſchehlaſtibu gaida.“ Kamehr mahzitajs ar Deewa wahdu ſpehku winnu ſirdis apmeerinaja, tamehr tahm aſſaru ſtraumes par waigeem ritte. Beidsiht winnas iſſauza: „Mums naw bail no ſohda, kad ween ſawahm dwehſelehm meeru atrohnam; Ko mums warr at-

nemt? Dsihwibu? Par to mums naw bail!" — Willandê diwi Kreewu basnizas deeneri, weens skohlmeisteris, obtrs basnizas wehrminderis libd ar daudj zitteem atfahpejeem Deewa wahrdu mahzibas kahroja. Schee abbi libd ar zitteem zeetejeem staigaja pee teefahm un pee general gubernatora ar luhdsibahm, laj teem dohd waku pee Luttera basnizas atgreetees. — Schee un tee zitti scheljojahs, ka winnu sirdi nei deen' nei nakti naw meera. Schee no Luttera basnizas effoht isslehghuschees, un kad tee tur eimoht, tad teem ka sagleem no Luttera draudses lohzekeem effoht jaslehpjahs. Kreewu basnizâ eet, teem netihfoht. Tee jau daudj gaddu pee Deewa galda ne effoht bijusch, jo Kreewu basnizâ ar bilschu un swehtektu zeenischannu, tee pee Deewa galda ne warroht zeenigi weesi buht; bet kas ne zeenigi ehd un dserr, tas ehd un dserr few pascham to sohdu. Bes eeschanas pee Deewa galda, tee ka pagani, waj ka besprachtigi lohpi dsihwojoh. Tapehz tee luhdschoht, laj Luttera draudses mahzitajs winnus pahtarneeku mahzibâ peenemm. — Winnus mahzibâ peenehma. Tee daudj mehneschu, ikneddekas noliktâs deenâs mahzibâ atnahza, un ne weenu deenu ne aiskameja, jebfchu zitteem mahjas tablu, un fainneekeem un fainneezehm dsihwe apfohpjama. Weena neredfiga meita mahzibas deenâs 15 werstu no mahjahm atstaigaja un bes waddona eedama dsikâ grantes dohbê bij eefrittusi. Tomehr no mahzibas ne atrahwahs. Dascha seewina, kam 4 masi behrni mahjâs palikfusch, daschs kalps sawâ weetâ algadsi peenehmis, ne kawejahs pee mahzibas atnahft. Winni staigaja un mellejahs pee teefahm un pee general gubernatora, laj warretu no Kreewu basnizas atfahptees un pee Luttera tizzibas atgreetees. Un kad winnus ar sawahm luhdsibahm atraidija; tad tee deputeertus ar luhdsibas raksteem us Peterburgu pee ministera, un ja warretu buht, pee pascha Keisara sultija. — Kawalehtes kirspehlê par teem gaddeem 1866—1868 ifkatrâ gaddâ 50—70 Kreewu basnizas lohzeke behrni, Luttera skohlâ mahzjahs un 28 pee-auguschil zilweki pahtarneeku mahzibâ nahza mahzitees. Tapat tas notiffka Raugâ Bartolomejâ un wehl daudj zittâs Jggauu kirspehlês. — Behrnawâ daudj notiffkumu gaddijahs; schê kahdu deenu maggumiau ween peeminnesim. Tur weens jaunellis un weena meitina jau 1864tâ gaddâ, pee sawa preestera luhdsjahs, laj winneem atwehl ar Luttera pahtarneekeem mahzibâ eet. Preesteris winnus nelaisch, ar zeetuma strahpi draudedams. Tolais Bernawas zeetumâ tribs tizzibas paprfahpeji sehbeja, tapehz, ka tee sawus „kritigus“ peenahfamus Kreewu basnizâ ne bij ijpildijusch. Zeetuma ufrangs brihnijahs, ka winnaam tahdi zeetumneeki wehl naw bijusch, kas zauru deenu garrigas dseemas dseed, Deewu luhds un swehtôs rakstôs lassa. — Jaunellis un meitina tomehr pahtarneeku mahzibâ qahja, jebfchu blagotschinnis tohs ar zeetumu draudeja. — Weenâ Bernawas kirspehlê, kur sennahft draudses iturreschanahs ne bij teizama, Kreewu tizzibas skohlmeisteris dehl dserschanas un sahdsibas zeetumâ sehbeja. Draudse zitta Kreewu skohlmeistera negribbeja, bet sawus behrnus Luttera skohlâ sultija. Blagotschinnis gan pats, gan zaur teefahm, draudsei Kreewu skohlmeisteri gribbeja usspeest. Bet

draudje ffohlas meetu par nabbagu nammu eerifteja, un 1865tá gaddá leelu ffohlas íftaku pee Luttera ffohlas peebuhweja fláht. Un wínnu behrni ar Luttera draudjes behrneem weenuweet' kóhpá Luttera ffohlá eet mahzitees.

Un kad fennahf fchíhs kírfspehles frohgi ar laudihm, wíhreem, feewahm un behrneem, fá bahstin peebahstí fíahweja, tad taggad, frohgi tuffchi; turpretti fwehtdeenás un fwehtku deenás ffohlas nam's ar wezzeem un jauneem irr pildibít, fur tee uf fchetrahm balfíhm dfeed un irr preezigi un laimigi, daudj wairahf, nefá kad fennahf frohgós fehbeja. Schínní páhrbaudíshanas laiká irr firdis palíffufshás míhftíás uf garrígu atdfímíshanu no jauna. — Luttera basnízás pehmínderis runnaja fá: „Sennahf fchee lautíni bíj tee pehdígee, bet taggad tee irr par pírmíeem tappufchi; zítíahrt tee mums par fannu bíj, taggad tee irr muhfu gohds.“

Bernawá laudis ar Oktober m. 1865 uf mahzífshano's zeltín fajehlahs fahjás. Zítíí fpeedahs uf ffohlas, zítíí uf páhtarneeku mahzibáhm, un wínnu ffallís augtín auga. Nowemberí pulks meítíru no Kreewu basnízás pee draudjes mahzítaja atnahza luhgdamás, laj wínnás páhtarneeku mahzibá peenemm. Tanní íftabá fur páhtaríeejes mahzítaja, ne bíj weetas fur wíffahm fá-eet, tad no Kreewu tízzíbas meítínam tíl ween 22 warreja ufáemt, un kahdas 20 bíj ja-atraída. Bet arri fsháhm 22 meítáhm ne bíj weetas fur fehdeht. Wínnás zaurí 4 neddelás fástahweja fahjás, klaufídamees un mahzídamees. Kreewu preefterís, kam meítínás fawu eefshanu uf páhtarneeku mahzibáhm peerahdíja, no dífmáhm gríbbéja waj pufchu plíhft. Wínfch fawas rohfas uf wínnáhm lífdams táhs nolahbéja laizígí un muhíhígí. Preeftera dehls wínnás ar fahjáhm fpáhrdíja, und wínfch páts draudeja, fá wínnás wíhra ne dabuh's, jo ne ween's táhs ne buhíshóht laulaht, un beídshóht wínfch táhs ar lahítu un lám-máfshanas wahrdíeem atlaída. Wehl tásh peenínnám's, fá tanní páfchá Bernawás kírfspehlé arri pádfíhwojufchi zílweftí, wíhri-un feewás, mah'tes ar fíhdameem behrneem un wezzás atráitnes mahzibá atnahza táí weetá, fur íhpáfchi wínnás mahzítaja. Un leezíbas írr, fá fchee zílweftí ne meen ta wahrdá klaufítají bet, arri darritají bíjufchi.

Jo warrahf káufchu no Kreewu basnízás atkápáh's, jo nífnahf Kreewu preefterí, ne rettí líffumeem prettí tíhíshodámí tráffoja. Kahda garra behrni fchee Kreewu preefterí, to jau effam redíejufchi. Ar fahdu fpáidas garru tee fawu ammatu kóhpa, to tee dáfchadí notíffkumí ífrahdíjufchi. Arri effam nojehgufchi ar kahdeem lahísteem tee tohs baílígohs eepreezínájufchi. Bet nífnahf's par wíffíeem fpáídu notíffkumeem, irr mehl ween's breefíníg's notíffkums, fo Kreewu preefterís Delfnís Sallazé ídarríja. Wínfch weenu no Kreewu un Luttera tízzígeem wezzáfíeem dímímmufchu un Luttera tízzíbá kríftítu behrínníu, arr warru fwaídídám's, tíl fehpetní un wellíftí eefwaídíja, fá tásh nomírra.

Teesás protokollís no Júlí mehnescha 1867 ífrahda leezíneeku no klaufínáfshanu, un Wídfíemmes guberníjas waldíbas fpreedummu

no 27ta Septembara 1867, ar ko apsuhdsehtais preesteris Defsnis irr wakkâ spreests —!— Kreewu wirs preesteris Walmeeres bruggu teefas fungam klahht effoht, pehdejâ teefâ suhdſibu ismelleja. — — — Bet ap Luttera tizzibas mahzitajeem pafauligas teefas jo ferrigi un sperrigi strahdaja. Tahds sohds usgahsees wirsâ Bil- lister mahzitajam Midwig un Oberpablenes mahzitajam Mau- rach. Schee abhi mahzitaji Jggaunus, kam Kreewu tizziba, bij peenehmuschhi pee bikts un Deewagalda. Par tahdu noſee- gunu abbeem mahzitajeem ammatu atnehma us appafu gaddu, un tad atkal atdewa atpalkal. — Bet ihsten mehrkigi apſihmehts tas grehts, kalabb Kalznawas un Weetalwas mahzitajam un Zehſu aprinka prahwestam, prawesta ammatu atnehma. Kreewu baſniza ar to leelijahs, ka winna wiſſâ pafaulk ſweſch tizzigas baſnizas un winnu fahrtibas zeeni. Bet winnas slawejama, „pazeetiba“ (Toleranz) ar ko winna Widemmes Ewangelisku Luttera tizzibu un winnas baſnizu zeeni un eezeesch, ſcho ſohdu par waijdsigu atradda. Un kad ſchis notikkums ar „augstiswehtita Platona“ iſzſchanu no Rigas erzbiſkapa krehſla kophâ ſaſkann, tad par to plaſchahſ runnaſim. Widemmes mahzitaji ſinodu ſanahſchanâs, reiſu reiſahm bij wehle- juſchees Latweeſchu Luttera ſkohlam ihſi ſanentus baſnizas ſtahtus ſagahdaht. Us tahdu wehleſchanohs Kalznawas un Weetalwas mahzitajs un Zehſu kreises Döbner jau 1864tâ gadda: „Kriſtigas tizzibas Laifatahtus“ eefahza druffâs laiſt. Pirma dalka ſtahta, ſas no pirmeem Waſſaras wehtkeem ſahkoht, lihſ Keiſara Konſtantina beidsamahm deenahm notizzis; ohtra dalka 1865tâ gaddâ druffata, no Keiſara Konſtantina lihſ pahwesta Gregora, ta leela deenahm, un treſcha dalka 1866, no pahwesta Gregora, lihſ Rattoku baſnizas ſchirſchanai no Kreewu baſnizas. Tat ſeemâ 1866/67 Platons ſawu erzbiſkapanu ganna grahmata ko ar ihseem wahrdeem jau peeminnejuschhi eſſam, ar to Wirſakſtu: „Augſti ſwehtita Platona, Rigas un Jelgawas arkiſbiſkapa pirma, ohtra un treſcha grahmata“ eefahza druffâs laiſt. Winna iſnahza laudis beſ zenjora atwehleſchanas un beſ druffas weetas peerahdiſchanas. Kad un ta „augstiswehtita Platona“ rakſti, Luttera baſnizu ne klahjigi eewainoja, tad Luttera baſnizas teefa un Widemmes ritterſchafte prett winnu pee general gubernatora Albidinski, und zaur winnu pee eekſchigu, leetu miniſtera ſuhdſibu peeneſſa. Tad „augſti ſwehtihts Platons“ tannî laika rakſtâ „Rigasche Zeitung“ Nr. 45 iſſluddinaja ſcho rakſtu: „Zeenijams redaktehr fungs! Kad mannas trihs ganna grahmataſ, fo preeſch Baltijas guberniju Jggauneem un Latweeſcheem eſmu rakſtijis, Peterburgas zeitungâs iſſluddinatas, tad es Zuhſ luhdſu, ſawâ laika rakſtâ eedrukahſ ſchohs wahrduſ: Kalznawas mahzitajs un prahwestis A. Doeberer ſawds „Laifatahts“ daſchadi rahdi- dams Greeku pareiſu baſnizu nizzina. Wiſch ſtarp zitteem wahr- deem ſalka: ka ſeptitâ un aſtotâ gadduſimteni, kriſtigas tizzibas ſahls, dauſ weetâs neberriga palikkuſi, ihpaſchi tur, fur kriſtiiga tizziba zeh- luſeſes; un ka Deewa ſohdiba, zaur wiltigu praweeti Muhamedu un winna beedreem, rihta puſſes laudis zeſſchi aiſnehmuſi, winnu nelee-

tigu tizzibas fahli ahrâ mettusi un appatsch Muhamedaneeschu fah-
jahm liffusi.*)

Ur teem pascheem raksteem mahzitajs Döbner melle peerahdiht,
fa swehrtu zilweku, bilfschu un relikwiju zeenischana, fo Kreewu basniza
atfihst, zaur preesteru wiltibu 4tâ gaddusimteni zehlfues un mahnu
tizziba effoh.**) Zo prohjam winsch fakfa: fa Kreewi no rihta
puffes Greekeem kristigu tizzibu dabujuschi, un wehl schim brihscham
Kreeweem tapatti tizziba, kas preeksch 800 gaddeem Konstantinopoles
patriarcham,***) — tad nu ta neleetiga un mahnu tizziba, fa no
winna wahrdeem isschiklahs. — Tahdi un zitti scheem lihdsigi, man-
nam Latweeschu un Zggaunu gannamam pulkam reebigi spreedumi,
manni ufaizina, lai sawas gannu grahmataş, saweem Latweeschu un
Zggaunu behreem eeksch Kristus, farakstu un drukkâş laischu, laj
winnu azzis Kreewu basniza no nepelnitas saimoschanas tohp schli-
fiita un winnas ihstems gohds un wehrtiba irahdita, fa laj zaur to
Kreewu tizzibas jaunee behrni no atfahpfschanahs tohp pasargati.

Platon Rigas erzbihsfaps.“

No schi erzbihsflapa raksta warram nolemt, fa winsch ar sawahm
ganna grahmatahm un Luttera basnizas neewaschanu Kreewu basnizu
prett Kristus „neleetigu“ fahli, fo Döbners sawds stahstos peeminn,
gribb aistahweht. Bet tomehr jabrihnijahs, fa augsti swehtihts Pla-
tons, Rigas un Zalgawas erzbihsfaps“ jehschu gan saprattis fo tas
wahrds „neleetigs“ apfihme, tomehr Kristus wahrdu: „Zuhs effat
tahs semmes fahls; ja nu fahls neleetiga, ar fo tad fahlihs,“
naw gribbejis saprast. Un zil winsch ar sawahm ganna grahmatahm
tohs „behrnus eeksch Kristus,“ jeb „Kreewu tizzibas jaunohs behrnus“
mahzijis un eestiprinajis, tif no teem prohbes raksteem, fo magkeniht
eestattiht dabujam, lehti warretu nolemt, arri tad, kad par winna
Widjemmes basnizu un draudichu pahraudischanu, ne fo labba sin-
naht, ne buhtum dabujuschi.

Us „augsti swehtita Platona“ suhdßibas raksteem, fo winsch zaur
teem laifu raksteem: „Rigasche Zeitung“ wissai pasaulei par sinnu
issluddinaja, bij atbilde rakstita, fa erzbihsfaps Döbneri welti waino
teepdamees, itt fa schis ar saweem „Laika stahsteem“ Greeku basnizu
no 7ta un Sta gaddusimtena, ar taggadeju Kreewu basnizu 19ta
gaddasimteni neschfirami kohpâ buhtu saskandinajis; bet zensure
nedj tahdu atbildi prett suhdßibu, nedj arri zittus fahdus rakstus
prett „augsta swehtita Platona“ ganna grahmatahm, ar fo winsch
Luttera basnizu, apggehzi buhdanis neewajis, neatwehleja drukkabt.
Tahdâ mohde prahwesta Döbnera wahrds wissas pasauls azzu preekschâ
stahweja eewainohs un apsuhdsehts, un kad apsuhdseta wahrdu
ar taisnoschanas raksteem aibildinaht, zensore ne atwehleja, tad jau

*) stattes: Kristigas tizzibas Laika stahsiu 1866 preekschrunnâ: „Mihli lassitaji“
ii. t. j. pr.

**) statt. Kristig. tizz. Laika stahsi. 1865 Stâ 9tâ 63schâ un 64tâ lappu puffe.

**) statt. Krist. tizz. Laik. si. 1866 76tâ 77tâ 84tâ lappu puffe.

no Peterburgas Döbnera wahrdam, fas eewainohts un apsuhdjehts — sam taišnoschana isslehgta — faut kahds sohdts bij sagaidams. Un ilgi ne bij jagaida tad tai laifu raksta „Nigasche Zeitung“ telegramas finnâs issluddinaja: „No Peterburgas 19ta Merz 1867. Nigas erzbihschaps Platons us „Don“ pahrzeltts un prahwests Döbner, no Kalznawas Widsemme, no prahwesta ammata nozeltts.“ — Zehsu freises prahwestam ammatu atnehma par to, fa winsch „Zaita stahstos“ Luttera draudfes skohlas behrneem pateesibu stahstijis, un winnam ne muhscham prahâ nebij nahzis, fa pateesiba Kreemu basnizu warr wainoht. Bet kalabb „augsti swehtitu Platonu“ no Nigas erzbihschapa krehfla ižehla un us Nowo Tscherkask pahrstattija, to ne warram jinnaht. Waj fas sinn tapeh3, fa Kreemu bainiza ne gribb eezeest, kad diwejadu basnizu galwas par pateesibu srihdejahs, weens aif galwas sagrahbis welf ahra pee gaismas, laj laudis to red3, ohtrais pee aites peekehrees welf atpaffak, laj ta faules gaismianu ne dabu eerandsiht, — tad laj tahdi zihfstedami gaili, us ko wissi stattahs, kurram wirs rohka paliks, no stattitaju azzihm tohp atnemti. Bet ar ko tas augsti swehtit3s Platons, ihsteni noseedfees? Waj ta winsch wainigs, kad Latweeschi un Zggauni, wiina ganna grahmatas ar reeb schanu lassija? Waj winsch wainigs, kad ar sawahm ganna grahmatam leelu naudu tehrijis? Tatschu winsch pats par jewi, ar rakstu leezibahm leezinaja, fa winnam pascham naudas naw, un winsch ne mantahm tufsch. Waj winsch fas sinn talabb sohdu pelnijis, kad sawas ganna grahmatas, bes zensjures atwehleschanas druffas islaidis? Bet tad zensjore „augsti swehtitu Platonu“ Nigas un Zeligawas archi-bihstapu warreja aistahweht, peerahdidama, fa wiina no Döbnera Zaita stahsteem trescha dalka, appalu nodalku par bilshu srihdibahm Konstantinopelk un wehl septinas zittas istahstischanas par zilweku peeliffumeem eefsch fristigas basnizas no Ita un 10ta gadda simtena ne atwehleja druffakt, bet tahs no rohku raksta (Manuskripta) isdsehfa; jebshu patti zensjore tohs teikumus par „neleetigu sähli,“ ar ko Döbnera wahrds sohdbibu pelnijis, druffas laist bij atwehlejschi. Un zensjore weenumehr nomohda un wakte, laj kahds Deewa wahrdu pateesibas starrinsch, ka sibbens ne eeschaujahs faut kur. No simts zittahm zensjures mohdribas leezibahm, tik to wenu leezibu peeminnesim, fa kad Widsemmes generalisupertents Christiani, Niga Zehkaba basniza muishneekem sawa landtagas sanahschana spreddiki fazzija, par Etr. 10. 32—39, kur tee wahrdi ta lassami:

„Bet atgahdajeetes to preefschaju deenu, kurras juhs apgaismoti tappusch, dau3 behdu zihnischanu essat panessusch. Tiklabb fas juhs zaur mehdischanahm un behdahm par ehre-meem essat tappusch un fa juhs arridsan teem par beedreem essat tappusch, sam ta klahjees; jo juhs arridsan ar mannahm saitehm lib3 zeetusch un juhs mantas laupischanu pazeetusch ar preefu, jinnadami, fa jums eefsch few pascheem irr labbata un paleekama manta debbests. Tapeh3 sawu drohschibu, sam leela alga, ne mettat noht. Bet jums pazeeschanas wajaga, fa juhs Deewa prahtu darridami to apsohlishanu

eedabujat. Zo wehl irr maß brihdis, un tas, kam irr janahf nahfs, un ne kawesees. Bet tas taißnais zaur tizzibu dshwohs un ja kas atfahpj, pee ta mannai dwehselei ne irr labs prahts. Bet mehs ne-essam no teem, kas us pasufchanu atfahpj, bet kas dwehseles isglahbschanu tizz.

Kad schohs sppeddika teksta wahrdußa tai laikarafsta: „Nigafche Zeitunge“ gribbeja list no druckaft, tad zenjure to ne atwehleja. Zo ne weenam nebuhs ne jaudin jaust, ka tahs „behdu zihnißchanahs un mehdißchanas un behdas“, par ko apustuls schinnî tekstî runna, uj Widsemmi warretu nosihmeht. Waj apdohmigam zilwekam naw jasmeijahs, kad zensure no weena rohkurafsta, ko druckas laida, tohs wahrduß: „schihß pausaules kungs“, ne-atwehleja druckaft, bet isstribseja. Waj zenjure dohmaja ka rakstijajs ar scheem bißheles wahrdeem: „schihß pasaules kungs“, augsti swehtitu Platonu gribbejis nosihmeht un tohs talabb isstribsejis? — Tä zensure mohdrigi wakte, lai wißfi aismirstu, ka tas no nihla Keisara subthihs grafs Bobrinski ka pateefibas leezineeks irr irahbijis un leezinajis, ka wißfas spaidu faites, ar ko daudi tuhftoschu Jggauanu un Latweeschu firdsapinnafchanas jaistitas, no offizielles wiltibas irr wihtas un pihtas, kas Kreewu basnijas un Kreewu walfts gohdu pasemmo.

Rakstijajs naw nei Kreewu preesteris, nei Luttera tizzibas mahzitajs, bet prahts wihrs, kam tapat ka lassitajam firds saplohl eeklaufht tahs garvigas zihnißchanahs, kas ne ween tohs, kas no Kreewu tizzibas lauschahs atpaffat pee sawas wezßas Widsemmes tizzibas, bet arri Luttera draudschu mahzitajus Widsemme mohziht mohza, par ko të beidsoht, kahduß notifikumus peeminnesim.

Kad Luttera draudses mahzitajs weenu Kreewu tizzibas Latweeti no pee-eeschanas pee Deewa galda pehz liffumeem atraidija, tad tas wihrs, ar wißfu firdi runnaja tä: „Mahzitajs, kad jelle weenreis tas laiks nahfs, kad Juhs par mußfu nabbagahm dwehselehm apscheloseetees. Waj mehs Kreewu basnijas lohzeffi flitakti par paganeem, un tomehr arri scheem Juhs Deewa wahrduß un sakramentas pee-nessat?“ Weens Jggauis, labbi mahzihts grahmatneeks us draudses mahzitaju fazzijs: „Tatichu ihstems dwehseku gans Juhs ne essat. Zums bail, ka no ammata nosweedihs un maife suddihs, un bailibas deht Juhs muhs nabbadstaus laujat inihft! Tatichu tas Kungs Zefus, ne ween sawus wahrduß, bet arri sawu meelastu, mums par garrigu barribu eestahdijis. Tatichu ne ween Behteris, bet arri tas laundarritajs pee krusa, peedoßschanu dabujis, un mehs par sawu tizzibas pahrfahpfschanu peedoßschanu ne dabutum? Es fatrubrihd gattaws, laj manni speesch zeetumâ, waj suhta us Sibiriju, waj laj nokauj. Kalabb Zums, waj zittam mannis deht fohdu nest? Es pats to nessichu par to grehku, ka es pee Kreewu basnijas newarru palikt im man irr jagreeschahs atpaffat us Luttera basnizu; bet gallâ mehs Juhs ar warru speedisim muhs pee Deewa galda peenemt, ja to ar labbu prahtu negribbat darriht.“ — Zittä firspehlê weens no Kreewu basnijas lohzeffeem bes peemeldeßchanahs Luttera basnijâ pee

Deewa galda bij peegahjis. Pehz pabeigtas Deewa kalposchanas winsch draudses mahzitajam istahsta, ka arri winsch swehtu waffarinu haudijis. Schis wihrs bij weens no teem tuhstoscheem, kas sawu tizzibas pahrfahpschawu jau tuhlin 1845ta gadda noscheloja. Winsch runnaja ta: „Mihlais mahzitahs, es esmu ta Kunga preeschâ pee wiina galda ar trihzeschanu un drebbeschanu nahzis, meesâ wahjsch, garrâ nabbags ar pasuddufschu dwehsele — taggad Zuhfu preeschâ stahwu, kâ apschelohs Deewa behrns. Jo tas Kungs mannus grehkus peedewis un wiina meers irr mannâ firdi. Es gattaws bendu rohâs kluht; laj wiini nahf, laj mannu galwu no plezzeem nemm, es to labpraht atdohmu; — bet mannu Kungu, un mannu tizzibu, no mannas firds ne weens ne israus.“ — Mahzitajs nesinnadams bij darrijis, ko wiinam pehz liffumeem naw brihw darriht. — Bet laj dsirdam wehl kahdu notiffumu, kas kahdâ Zggauwu kirsphehl gaddijahs. Tur mahzitajs weenu laulatu pahri, kas uf Kreewu tizzibu pahrfahpis, jau fenn pasinna. Zaurus diwi gaddus schee zilweki pee mahzitaja reisu reisahm atnahza luhgdami, laj wiinanus pee Deewa galda peenemm. Mahzitajs wiinanus weenumehr atraida. Tè nu kahdâ swehtdeena schis wihrs ar sawu seewu, zittu deewgalbneeku pulkâ nahf altara preeschâ uf mahzitaju runna ta: „Mihlais mahzitajs, es ZuhS ne laidischu; Zums buhs manni un mannu seewu peenemt. Schè mehs altara preeschâ stahwam, un ja ZuhS Deewam warrat atbildeht, tad atstummat atpakkat tahs issalkuschas grehzigas dwehseles, kas luhdsahs laj Deewa schelastiba wiinans meelo un ar sawu meeru apdahwina.“ — Un nu lassitajs, spreed' pats, ko mahzitaja weeta, tu buhtu darrijis? — — Zeb, ko tu buhtu darrijis, kad tee no sawas tehwu tehwu tizzibas zaur wisseem sinnamu wiltibu atkrahptee brahli kas no draudses mahzitaja no Deewa galda pehz liffumeem atraiditi — un ne weenreis ween, bet daudreis atraiditi — taggad pulkâ pee wiina fanahf, un wiinam wissu sawu firdi istahsta, zil beskaunigi tee willinati un peekrahpti, un ka tee Kreewu basnizâ firds meeru eelsh tizzibas ne atrohn, un ka Luttera draudses mahzitajs tohs no sawas basnizas atraida, un ka tee nu gribb sinnaht —: Waj Deewa preeschâ tas irr grehks, kad pehz Luttera tizzibas eestahdijumeem wiini paschi sawâ staryâ, zits zittam swehtu waffarinu isdalla? — Lehti warr atbildeht: Ko tè dohmaht? Mahzitajs teem itt meerigi warreja atbildeht: „Attahpeetees ar sawahm weltigahm ludsibahm; liffums man ailleeds ZuhS peenemt“; bet waj mahzitaja firds apsinnaschana ar tahdu atbildi apmeerinata? — —

Grafu Bobrinski padohms irr labs, kad winsch fakka: Zitta zella naw Kreewa basnizas un Kreewu walts gohdu, ko offiziella wiltiba pasemmojusfi, atkal pazelt, kâ ween tas zelsch, ka isweenam tizzibas pahrfahpejam, prassa: waj winsch no sawas firds dsichts uf Kreewu basnizu pahrfahpt, un ka teem, kas pee sawas Luttera tizzibas gribb atpakkat greestees, waktu lauj, laj tee pehz sawas firds apsinnaschanas darra.

Tas ne warr buht ka Latweeschi un Zggauwi, kas sawam mih-

lam Keisaram un wianna augstam nammam tee wisustizzigafee pawalstneeki, kad tee par sawa eekschfigu firdsmeeru un tizzibu irr luhgusch, ar sawahm luhdsibahm taptu atraiditi. Mihla Keisara tehwa firds, kas wiffus Kreewu walts semneekus no dsimtbuhshanas atraijijusi, kas pagasta likkumus eedohdama semneeku dsihwestahrtu paugstinajusi, parko daudj millionu pawalstneeku firdis preezajahs un Deewu luhdj; schi Semmestehwa firds, kas ar Kristus miblestibu pilidhta, sawas Baltijas guberniju behrnu firdis, garra zeetumâ, fur tahs zaur offiziiellu wiltibu eespeestas, ne warr paturreht. Tik teescham kâ Deews debbestis, Semmestehws to garrigu zeetumu salauhs un tahm ilgodamahm firdihm eedohs ispestishanu un meeru.

Al Kungs! palihdj nu, al Kungs! laj labbi isdohdahs. Dahw. ds. 118, 25.

12.

Peelikkums.

Par protestantu saweenoschanas beedribu,
Widsemneekem par labbu.

Protestantu saweenoschanas beedriba irr eeristeejuskes Nu-Zorkâ, Amerikâ. Wiannai irr trihs palihdsibas beedribas: 1. Schweizijâ, 2. Franzijâ un 3. Wahzsemme. Schi beedriba par saweem tizzibas brahteem Widsemme daudj ruhpejahs. Merz mehnest schinni gaddâ isnahza usazinaschana Schweizijâ no 200 protestanteem ar sawu preekschneeku to grafu Gasparin; Frantschi, Englandeeschi, Spaneeschi, Wahzeeschi no daschadahm tizzibahm protestantu beedru lohzeekem peesuftija to luhdsibu, lai Nu-Zorkas protestantubeedriba ruddeni sawâ sanahschanâ apspreesch kas jadarra prett to wiffai pasaulei sinnamu apgrehziibu eeksch Luttera tizzibas leetahm Widsemme. Professors Merle d' Aubigne pee schihs usazinaschanas peebeedrosjahs. Tad attal Apriki sch. g. kahdi 200 protestanti no Lionas un Genf, protestantu beedribu taisni usazijnaja, lai to nospeesto Luttera basnizu Widsemme ispesti no tizzibas spaideem. Tad nu par scho swehtu leetu, ne zittur, kâ ween Nu-Zorkâ protestantu beedri warreja sarunnatees un ispreest; bet sarunnaschana un spreedums norahdija, kâ eeksch Widsemmes tizzibas leetahm, no Amerikas pee Kreewu keisara buhs deputeertus subthit.

Weens Kreews, tepat Wahzsemme, lam schi leeta sinnama, grihbedams Amerikas protestantu beedribas apnemshanohs sawâ spehktâ nihzinaht, usazijnaja Franzijas protestantu palidibas beedribu lai to laifu, kad Kreewu keisars us Wahzsemni atreisohs, wehrâ nemm. Winsch apsohlija par to gahdaht, kâ tee no Franzijas protestantu beedribas subtitee deputeerti, keisaram taps preekschâ stahditi. Wianna nodohms bij tas: kad schi Frantschu protestantu palihdsibas beedriba us sawu luhdsibu no Kreewu keisara atbildi buhs dabujusi, tad paschai Amerikas protestantu beedribai nebuhs nekahdu eemestlu no sa-

was puffes Widsemmes jemneeku tizzibas leetās, Kreewu keisara preekschā us Petersburgu deputeertus suhtit, un ja tee tohs suhtitu, tad keisars, kas us peenestu luhdšibu weenreij sche Wahzjemmē atbildejis, tohs Amerikas deputeertus, kas us Peterburgu nahftu, nemas negribbetu dširdeht bet tohs atraiditu no sewis nohst.

Kad nu Kreewu keisars Aleksanders II. 11/23 Juli 1870 sche Wahzjemmē, pee Stuttgartas, hehnina pilli peemitta, tad Frantschu protestanta palihdšibas beedribas suhtitee deputeerti, ar wahrdu Pressensē, Monod, St. Hilaire no Parises un Boissier no Genfas Schweizjā, tšchetri wihri no Ewangeliskas tizzibas un no labbas flawas pee Kreewu keisara peemeldejas, laj winnu pafemmigas luhdšibas wisšehligi eeklaufa. Monods keisara preekschā firsniigus wahrduš runnaja, isttahtidams to tizzibas spaidu, ar ko simt tuhstoschi tizzibas pahrfahpeji Widsemmē no 1845 gadda irr apgruhtinati, par ko grafs Dobrinski Augstam farsaram ar rafsteem sinnojis, ka tee zaur wisseem sinnamu wiltibu no šawas Luttera tizzibas atwillinati un peefrahpti. Drohšchširdigais, weizigais runnatajs runnaja starp zitteem wahrdeem, schohs wahrduš: „Kaisariska Mafestete, taggadejajs gaddusimtenis ar mihlestibu mohdina, lai tizzibas brihwiba wisseem tohp apdrohšchinata.“ Kaisars firdi šagrabhts wisšehligi atdildeja, ka teem tizzibas pahrlapejeem, kas šawōs behrnu gaddōs bes firdspahrleezinafchanas no šaweem wezafseem us Kreewu tizzibu pahrlawesti, naw aisseegts pee šawas pirmejas tizzibas atpalkat greesteš; bet Kreewusemmes likumi aisseeds no Kreewu banizās atkabhptes un Wiasch scho likumu newarroht pahrzelt, un ka Winnaam firds šahp eewehrotoht us kahdu wiltigu wihši Widsemneeki us tizzibas pahrfahpšchanu tappušchi wesi. Behz scho keisars prassija: „Waj jums Kalwinu tizziba?“ Un kad mahzitahs Monods atbildeja, ka tā irr, tad rahdijahs ka keisars buhtu brihniješ par to, ka pee Winna Kalwinutizzibas lohzecki Lutterabasnizās leetās atnahlfušchi. Kreewutizzigeem tas brihnischliga leeta; bet teem labbi šaprohtama, kas to bihbeles wahrdu šaproht: „Kad weens lohzecklis zeešch, tad zeešch wiffi libdi.“ Protestantu šaweenofchanas beedriba audšinajahs Kristus mihlestibas garrā, lai tee lohzecki waj pee Lutteri-waj Kalwinabasnizās peedorretu, tee usturr un uslohpj šawā starpā garra weenprahbtibu. — Beidsoht keisars wisšehligā prahtā, šawu rohfu teem protestantu beedribas deputeerteem pafneedsa un laipni runnadams tohs atlaida.

Kad Augstais Kreewu keisars Frantschu protestantu palihdšibas beedribas deputeertu luhdšibas wisšehligi eeklaufjis, tad patti beedriba irr apnehmufees Widsemneekus šawōs tizzibas spaidōs neatstah, bet par teem no jauna keisara schehlastibu isluhgtees, lai teem pilnigu tizzibas briedwibu dahwina. Us to tee Amerikas protestantu šaweenofchanas beedri šawus deputeertus us Peterburgu pee Augsta Kreewu keisara suhtihš. Keisara mihliga tehwa firds gribb palihdseht; tas wisseem Widsemneekem sinnamš, un to Wiasch pats Stuttgartā šazijis. — Kad Kreewusemmes likumi atkabhšchanu no Kreewu tizzibas aisseeds, un ar bahrgahm sohdbahm aprauj, un kad ta atwehleschana no 1865, ka diwtizzigu laulibā dšimmuschus behrnus warr likt

kristiit, us tahdu tizzibu, kashdâ mezzafi to griib mahziht un audsinabt; tad tahda atwehleschana wehl naw nogruntehts Kreewu semmes lifkums, bet tikween schelastiba, ar to Kreewu keisara tehwa firds peekrahptohs Widsenneekus schelofuji. Tadehl protestantu faweenoschanas beedribas noдохms irr, Augstu Kreewu keisaru luhgt, lai Wiasch zaur fawu spehzigu wahrdu, ar to Wiasch 60 millionu Kreewus no wehrgu faittehm raifijis, taggad Widsenneekus no tumfscha garra zeetuma un tizzibas spaida walkâ raifa un teem pilnigu tizzibas brihwestibu dahwina. Protestantu faweenoschanas beedriba griib, lai to masgu, to Kreewi ar wiltibu ap Widsenneekeem faistijufchi, Kreewu keisara spehzigu rohka pufchu zehrt. Tapehz sche Wahzsemme wiffas protestantu basnijâs, wiffas draudjes Widsenneekus fawâs aifluhgfschanâs peeminn un par Kreewu keisaru Deewu luhds. Schweizias protestantu palihdsibas beedriba fawâ manifeste raksta tâ: „Mehs juhs luhdsam, itt ihpaschi Kreewu keisaru fawâs aifluhgfschanâs tam Kehniinam wiffu kehniinu preekschâ nest un par Winna luhgt: Deews scheligi griibbetu Winna azzis atwehrt, lai Wiasch warr afiht, kas pee Winna meera wajadfigs, lai Wiasch zaur neleetigeem padohmeem netohy pahrwarrehts kristigâs basnijâs tizzibas brihwibu list aifur-reht, bet to Widsenneekeem par labbu list iifluddinaht. Luhdsat Deewu par wiffu Kreewu tautu, luhdsat par scho labfirdigu leelo tautu, kas breefmgai fohdibai pretti ett, ja winna tohs aflohs zekkarahditajus no fawa widdus ne iftumj, kam par Baltijas guberniju protestanteem winna tizzibas dehl, pee ka tee nossegufchees, buhs gruhtha atbildefchana jadohd. Luhdsat, kâ kristigeem laudihm peeklahjahs arri par teem afleem zekkarahditajeem no Kreewu tizzibas, kas zittas kristigas tizzibas waija un fwehtijeet tohs, kas juhs nolahd.“

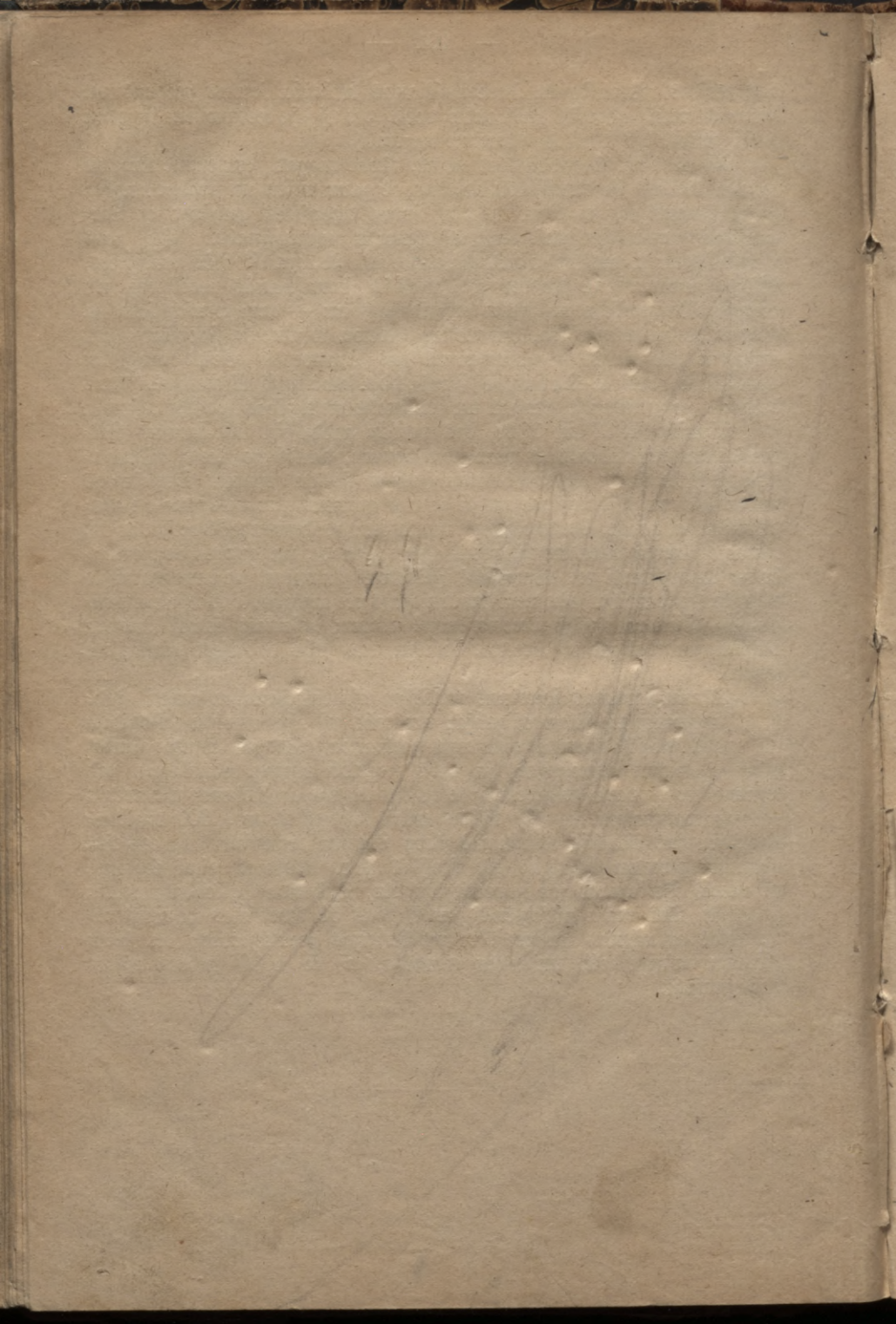
Tahda usaizenaschana naw welti bijufi; 1mâ/13tâ Juni 1870 Berlinê, Ewangelifskas beedribas faefschanas nammâ firfnigas luhgfschanas pazehlahs us to Kungu, fawa gannama pulka Gannu, par teem tizzibas brahleem un mahfahm Widsemme, kas garra zeetumâ eeflehgti. Weens mahzitajs no Schweizijas ar dedfgeem wahrdeem par Widsenneeku aprgrubtinatahm firdihm, spehzigu fpreddeli fazzija; miffiones direktors Dr. Wangemann un mahzitajs Heintrici eefahfoht un beidsot, Deewu luhdsa ar karstahm luhgfschanahm. Un kad Wahzsemmes protestantu basnijâs ifwehtdeenâs wiffi mahzitaji ar fawahm draudsehm Deewu luhds, ar scheem wahrdeem: „Kungs, tu griibbetu wiffseem tawu firdsichelastibu parahdiht, ihpaschi teem, kas lihds ar mums weenu tizzibu eedabujufchi, bet taggad ar dwehfjels breefmahm un garraspaideem aprkranti, wajitati tohp,“ tad Baltijas guberniju nospeestahm Luttera draudsehm buhs finnaht, ka wiffa Wahzsemme fawâs aifluhgfschanâs winnas eeflehds; jo Pruhfchu kehniinisch Friedrich Wilhelm IV. irr pawehlejis ar scheem wahrdeem, ihpaschi par Luttera draudsehm Widsemme, Deewu luhgt. — Franzijâ, Schweizijâ un deenwiddus Wahzsemme labprahtigas dahwanas falassa preeksch teem no Amerikas us Peterburgu fuhthameem protestantu beedribas deputeerteem, kas fawâs luhdsibas par faweem tizzibas brahleem Kreewu semme, Augsta Kreewu keisara preek-

schâ neffihs. Protestantu faweenofchanas beedriba fawus beedrus un draugus retti luhgufi, lai naudu dohd, bet us scho leetu winna ikweenu karsti luhb, lai fawu dahwanianu neatrauj.

Tâ fâ 1845tâ gaddâ Widjemmê, tâpat taggad Kurfjemmê Kreewu basniza tihklus ismettufi, wiffadâ mohdê zaur wiltu un frahpdamahm apfohlifchanahm, no Luttera draudsehm dwehjeles guhstihst un Latweeschus prett Wahzeescheem us eenaidu usmuffinaht. Un patš Woldamar f. kas no dšintas Latweetis, Wahzu skohlâs mahziješ, Wahzu uniwersitetê studeerejis, augstâs sinnaſchanâs eefohpees un tomehr Wahzeesschu nifnakais eenaidneeks irr — arri wiſſſch faweem tautas brahkeem peesauz, lai tee no Kreewu wiltineeku ſpohstahm un walgeem fargajahs. — Kurfjemmê tas Saatweetis Bendrows irr apnehmees, tâpat fâ Dahwids Wallohds jawâ laifâ Widjemmê, fawus brahtus pahrrunnaht, frahpt un willinaht un tizzibas ſpaidds eespeest.

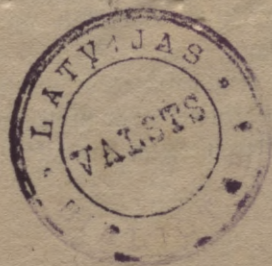
Wiſſſch, 1867 un 1868, kas tuſſſchi gaddi bij, Kurfjemmes Latweescheem iſſohlidams beſpratigu labbumu, daudš no teem pahrrunnaſa, lai tee fawu tehwiſſſchu atſtaſh un uſ ſiſtu ſemmmi Simbirſſas gubernijâ eet. Lehttizzigee brahſi fawas mantas par puſnaudu pahrdewuſſchi aiſgahja, bet peekrahpti un fawu padohminu zekâ iſtebrejuſſchi, ubbagu kaſrtâ atnahkuſſchi atpaktak; no badda un gruhſtahm ſlimmi- bahm wahrſſinati tee apmettahs Jelgawas tuwuma, neſinnahdami ko eefahſt, ko darriht. Nu teem kaſrdinataſs pēeſtaſhjahs, kas uſ teem runnaſa: „Luttera tizzigi Kreewuſemmmê nederr; aiſſakſait ſawai Luttera tizzibai, pahrkahpat uſ Kreewu baſnizu, tad juhs dabuſeet naudu un ſemmi.“

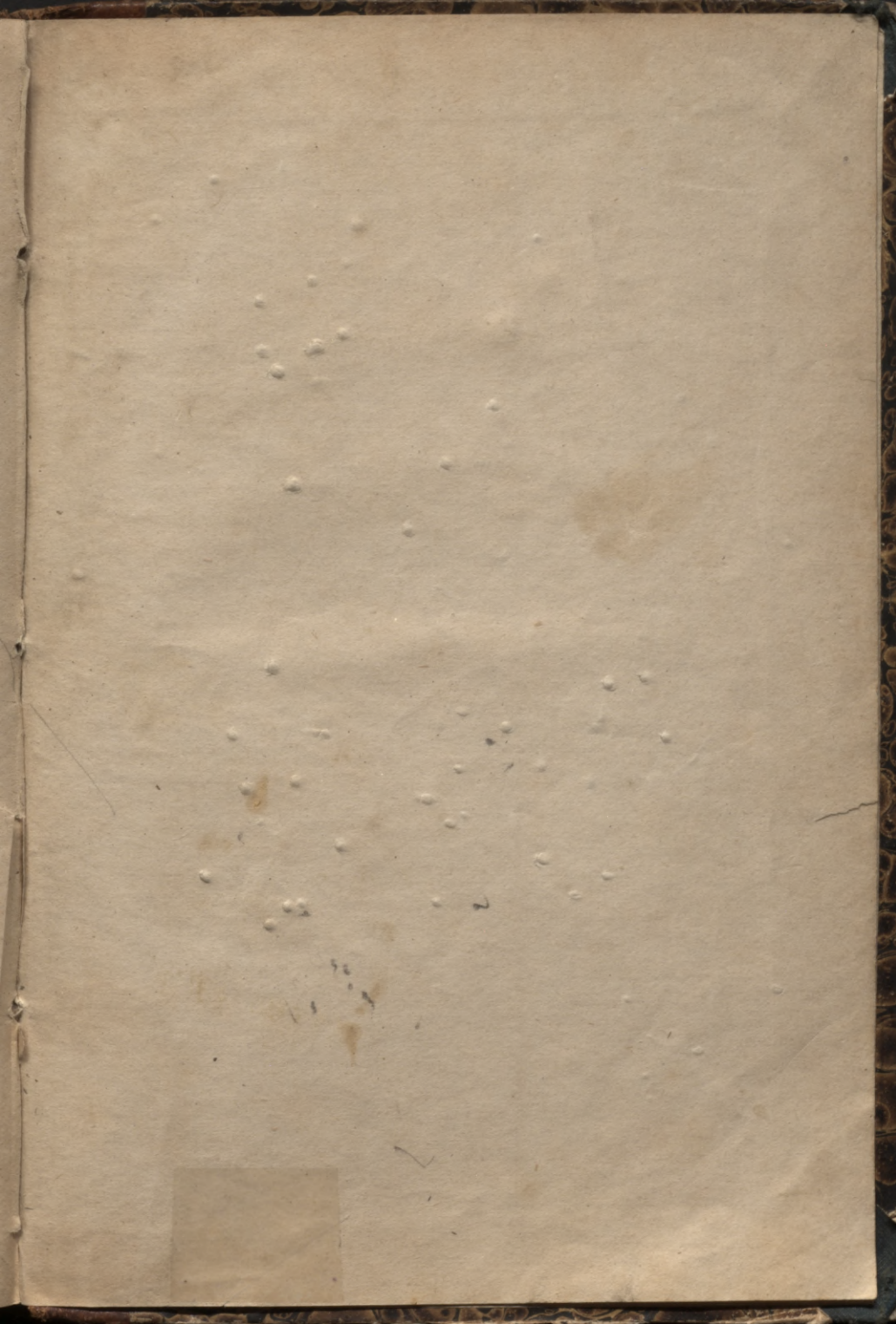
Winnu laulatas ſeewinas tahdahm uſmahſſſchanahm pretti ſtaſweja, bet wiſſri uſ Rigu aiſgahja; tur tohs uſ ahtru rohku eefwaiddija un tahdâ mohdê wiannus ohtrkaſhrt peekrahpa. Kad nu wiannu laulatahm ſeewahm eeſtaſhſtija: ja tahs negribb tizzibu pahrkahpt, tad wiannas no faweem wiſſreem tays ſchirtas, tad arri wiannas uſ Kreewu baſnizu pahrkahpa. — Uſ tahdu wiſſi kaſhdus 2, waj 300 tizzibaspahrkahpejus iſſaiſſija Kurfjemmê ſtarp Luttera draudsehm, lai eemeſlu netruhſſt Kreewu baſnizas un ſkohlas zelt. Kuldigâ diwi tehwiini, preeſteris Tuſanow un Laweetis Gohbin, Dahwida Wallohda ammatu ſtrahda. Tai maſa pilſſehtiâ jau kaſhdas 60 dwehjeles no Luttera draudſes atſrahptas un pee Kreewu baſnizas peeweenotas; bet leelu Kreewu baſnizu zelt, un patti walddiba, uſ to 1000 rubtus eſſoht dahwinajuſi.

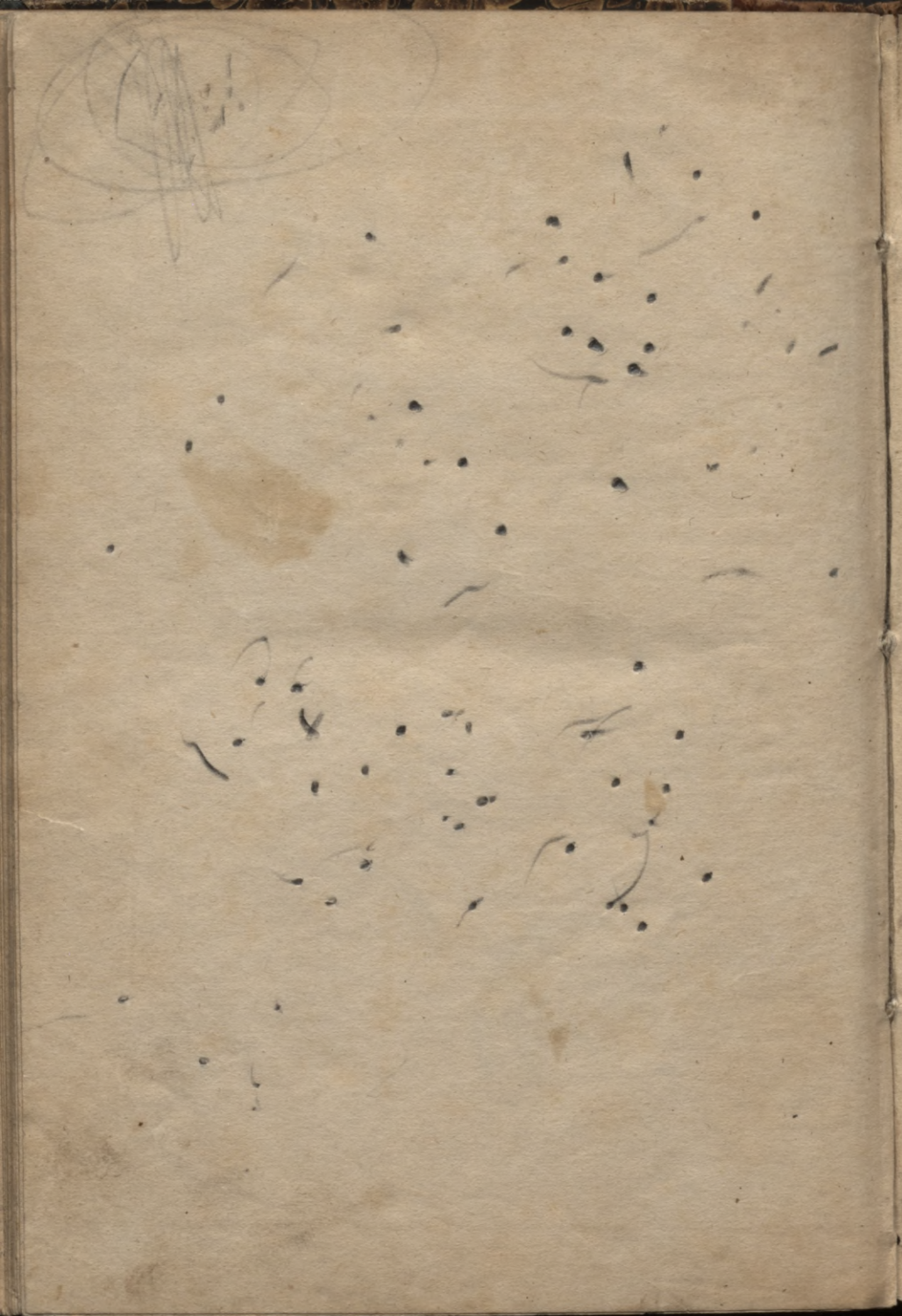

Kas ſchinnî grahmatinâ laffams.

	lappu puffê.
Preekſchwahrdi	3.
1. Gramata, to Luttera tizzibas Iggauwu mahzitajs Tehrpatas brugguteefai rakſtijis.	5.
2. Siinas par ſemneeku nemeeru zittâs mallâs Widſemmê.	10.
3. Uſnuſſinatajajs Dahwids Ballohd un braklu- hutu= draudſe Widſemmê.	23.
4. Ko Kreewu tautas preeſteri darra.	29.
5. Kâ daſchâs teeſas pa to laiku no 1845—1848 ſawu ammatu kohpa.	37.
6. Kas lehti tizz, tas peewilts kkuhſt.	45.
7. Kluffuſtahweſchanas laiks. Semneeki uſ ſawu ewan- geliſku baſniſu grihb atpakkal greesteſ.	46.
8. Walmeeres mahzitajs, general=konſiſtorijuma=rahts Dr. Walter, Weetalwâ ſemmes teeſas preekſchâ.	57.
9. No ta laika, kad muhfu mihlais Keiſars Alekſan- ders II. eefahza walbiht, jaunas zerribas atauſa.	62.
10. Par grafa Bobrinſki un erzbiſkapa Platona reiſo- ſchanu.	68.
11. Kreewu baſniſas atkahpeju pulks augumâ aug.	86.
12. Peeliſkums. Par proteſtantu ſaweenoſchanas beedribu Widſemneekem par labbu.	98.

[1.-]

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0304016305